

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE
POUFNE
Egz. nr..... 1

Ppłk dypl. Jan MICHALAK

METODYKA ORGANIZACJI I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH W WOJSKACH OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

Rozprawa doktorska

12235

WARSZAWA 1984

(171)

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

JAWNE
POUFNE
Egz. nr..... 1

BIBLIOTEKA NAUKOWA AON WP
Nr ewid. 1704
(III)
Dział Zbiorów Specjalnych

Ppłk dypl. Jan MICHALAK

METODYKA ORGANIZACJI I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH W WOJSKACH OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

Rozprawa doktorska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid.
12235

WARSZAWA 1984

A K A D E M I A S Z T A B U G E N E R A L N E G O W P

JAWNE
POUFNE

Egz.nr ... 1

Przekł. Prot 779/21.08.95 PM

BIBLIOTEKA NAUKOWA AON WP
Nr ewid. 1704
(III)
Dział Zbiorów Specjalnych

ppłk dypl. Jan MICHALAK

METODYKA ORGANIZACJI I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH W WOJSKACH OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

Rozprawa doktorska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 12 235
Akademii Obrony Narodowej

Rozprawa doktorska napisana
pod naukowym kierownictwem

płk.doc.dr.hab.Zygmunta KUKUŁY

WARSZAWA 1984

SPIS TREŚCI

Strona

WSTĘP..... 6

1. ANALIZA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH PROWADZONYCH W WOJSKACH OPK..... 12

1.1. Formy i metody szkolenia operacyjno-taktycznego oraz jego organizacja..... 12

1.2. Cel prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych.... 19

1.3. Możliwości wykorzystania istniejących wydawnictw do opracowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK..... 24

2. ZASADY ORGANIZACJI I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH W WOJSKACH OPK..... 49

2.1. Podział ćwiczeń operacyjno-taktycznych..... 49

2.2. Układ, forma i treść dokumentów do ćwiczeń operacyjno-taktycznych..... 54

2.3. Zarys metodyki przygotowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych.,..... 76

3. METODYKA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH WOJSK OPK... 85

3.1. Charakterystyka ćwiczeń operacyjno-taktycznych przeprowadzanych w wojskach OPK..... 85

3.1.1. Ćwiczenia grupowe..... 86

3.1.2. Treningi sztabowe..... 88

3.1.3. Treningi systemu dowodzenia OPK..... 90

3.1.4. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe..... 91

3.1.5. Ćwiczenia taktyczno-bojowe..... 94

3.1.6. Treningi systemu OPK..... 95

3.1.7. Ćwiczenia z wojskami..... 98

3.2. Metodyka organizowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych bez udziału wojsk..... 101

3.2.1. Ćwiczenia grupowe..... 101
3.2.1.1. Podstawowe dokumenty szkoleniowo-metodyczne opracowywane do ćwiczenia grupowego..... 101
3.2.1.2. Metodyka przeprowadzenia ćwiczenia grupowego..... 106
3.2.2. Trening sztabowy..... 110
3.2.2.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do treningu sztabowego..... 111
3.2.2.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia treningu sztabowego..... 114
3.2.3. Trening systemu dowodzenia OPK..... 116
3.2.3.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do treningu systemu dowodzenia OPK.. 117
3.2.3.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia treningu systemu dowodzenia OPK..... 120
3.2.4. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe..... 123
3.2.4.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczeń dowódczo-sztabowych..... 123
3.2.4.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń dowódczo-sztabowych..... 136
3.3. Metodyka organizowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych z udziałem wojsk..... 143
3.3.1. Ćwiczenia taktyczno-bojowe..... 143
3.3.1.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczeń taktyczno-bojowych..... 143
3.3.1.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia taktyczno-bojowego..... 147
3.3.2. Trening systemu OPK..... 148
3.3.2.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do treningów systemu OPK..... 148

3.3.2.2. Metodyka przygotowania i prowadzenia treningu systemu OPK..... 152
3.3.3. Ćwiczenia z wojskami..... 155
3.3.3.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczeń z wojskami..... 155
3.3.3.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami..... 173
ZAKOŃCZENIE..... 180
BIBLIOGRAFIA..... 181
ZAŁĄCZNIKI
1. Tabela porównawcza dokumentów opracowywanych do ćwiczeń zgodnie z istniejącymi wydawnictwami..... 183
2. Algorytm opracowywania, przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych /taktycznych/ w wojskach OPK..... 184
3. Plan przygotowania ćwiczenia - strona tytułowa i struktura planu..... 187
4. Zamiar ćwiczenia - strona tytułowa i struktura..... 189
5. Zamiar operacyjno-taktyczny - opis i treść mapy - wklejka po stronie..... 190
6. Założenie - strona tytułowa i struktura..... 191
7. Plan przeprowadzenia ćwiczenia - forma tabelaryczna.... 193
8. Plan przeprowadzenia ćwiczenia - "na osi czasu"..... 194
9. Plan pozoracji przeciwnika powietrznego /wariant nalotu/ opis i treść mapy - wklejka po stronie..... 194
10. Plan uderzeń ŚNP - opis i treść mapy /kalki/ - wklejka po stronie..... 194
11. Wykaz strat i zniszczeń - tabela..... 195

12. Zamiar ćwiczenia grupowego - strona tytułowa i struktura.....196
13. Struktura opracowania metodycznego w ćwiczeniu grupowym - treść.....198
14. Okładki ćwiczeń /po opracowaniu dokumentacji/.....199

WSTĘP

Wysoki poziom przygotowania operacyjno-taktycznego dowództw, sztabów i jednostek wojsk OPK do prowadzenia działań bojowych na współczesnym polu walki w dobie szybkiego rozwoju ŚNP przeciwnika można uzyskać jedynie poprzez permanentną realizację szkolenia operacyjno-taktycznego. Ma ono ogromne znaczenie, ponieważ wojska OPK tworzą skomplikowany system dowodzenia, który wymaga od dowództw i sztabów znajomości wszystkich tajników sztuki operacyjnej i taktyki działania tych wojsk. Specjalnością naukową ukierunkowującą, integrującą i systematyzującą szkolenie operacyjno-taktyczne dotyczące zagadnień sztuki operacyjnej i taktyki oraz wszystkich innych przedmiotów szkolenia wojskowego jest metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego.

Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK rozwija się i jest doskonalona równolegle z rozwojem tych wojsk, ich sprzętu bojowego, sztuki operacyjnej i taktyki. Wynika stąd konieczność doskonalenia istniejących już form szkolenia operacyjno-taktycznego, a także ciągłego poszukiwania coraz to nowszych rozwiązań w tym zakresie. Poszukiwania te powinny w rezultacie doprowadzić do takiej sytuacji, w której teoria dotycząca zagadnień szkolenia operacyjno-taktycznego wyprzedzać będzie działania praktyczne. Niekiedy zdarza się jednak w praktyce, że rozwój form i metod tego szkolenia wyprzedza opracowania teoretyczne w tym zakresie.

Podstawowy i obligatoryjny materiał teoretyczny dotyczący szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK wydany został w 1969 r. Od tego czasu w wojskach OPK wiele się zmieniło. Przede wszystkim nastąpiło nasycenie ich nowym, jakościowo doskonalszym

sprzętem bojowym. Wprowadzono do uzbrojenia dywizjony rakietowe nowego typu, które charakteryzują znacznie lepsze parametry taktyczno-techniczne. W lotnictwie myśliwskim stare samoloty typu Lim zastąpiono samolotami nowoczesnymi typu MiG-21 i supernowoczesnymi typu MiG-23. Wojska radiotechniczne zostały wyposażone w nowe rodzaje stacji radiolokacyjnych, które umożliwiają organizację pola wykrywania SNP począwszy od wysokości rzędu 50-100 m do 35000-50000 m. Zostały także w pełni zautomatyzowane. Niezmiernie ważne i niezbędne dla potrzeb dowodzenia wojskami OPK czaso- i pracochłonne procesy zbierania i opracowania informacji o systuacji powietrznej na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Dokonano również zmian w strukturze organizacyjnej wojsk OPK wyrażające się w powstaniu połączonych stanowisk dowodzenia /PłSD/. Ich aparatura umożliwia w sposób całkowicie zautomatyzowany realizowanie dowodzenia dywizjonami WR i naprowadzania samolotów LM na cele powietrzne.

Dokonane już i dalej dokonujące się zmiany ilościowe i jakościowe wojsk OPK pozwalają postawić hipotezę, że istniejąca obecnie literatura przedmiotu opracowana jeszcze w latach sześćdziesiątych w przedmiocie ćwiczeń operacyjno-taktycznych zdezaktualizowała się i nie odpowiada aktualnym i perspektywicznym potrzebom tych wojsk. Wydane w latach późniejszych takie opracowania, jak: "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych" - /wyd. Inspektorat Szkol. MON 1976 r./; "Metodyka ćwiczeń taktycznych" /podręcznik - wydanie ASG WP 1981 r./; "Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych" /wyd. DWLot. 1982 r./ ze względu na rozpatrywane szczeble dowodzenia, a przede wszystkim ze względu na to, że odnoszą się do innych rodzajów

sił zbrojnych, również nie mogą sprostać współczesnym wymaganiom wojsk OPK w tym zakresie.

W związku z tym głównym celem niniejszej rozprawy jest określenie takich form i treści ćwiczeń operacyjno-taktycznych oraz metodyki ich opracowywania, przygotowywania i prowadzenia, które byłyby adekwatne do aktualnych i perspektywicznych potrzeb wojsk OPK. Osiągnięcie tego celu wymaga:

1. dokonania krytycznej analizy istniejącej literatury przedmiotu i praktycznie prowadzonych ćwiczeń w wojskach i w ASG WP;

2. określenia istoty, formy, treści i układu ćwiczeń operacyjno-taktycznych dla wojsk OPK;

3. opracowania zasad dotyczących przygotowania i przeprowadzenia tego rodzaju ćwiczeń;

4. opracowania syntetycznego materiału metodycznego /np.: w formie podręcznika/ użytecznego w procesie praktycznego opracowywania, przygotowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych na podstawie uzyskanych wyników badań.

Tak sformułowane cele i zagadnienia zdeterminowały układ treści rozprawy, która składa się z trzech rozdziałów i załączników.

W rozdziale pierwszym autor dokonał analizy szkolenia operacyjno-taktycznego ze szczególnym uwzględnieniem ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK pod kątem rozwiązania takich problemów, jak: cel, organizacja, formy i metody szkolenia operacyjno-taktycznego oraz możliwości wykorzystania do opracowywania ćwiczeń operacyjno-taktycznych następujących podręczników i instrukcji:

1. "Metodyka ćwiczeń taktycznych" - podręcznik - wydanie ASG

- 1981 r.

2. "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych" - wydanie Inspektorat Szkolenia MON 1976 r.
3. "Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych" - wydanie Dowództwo Wojsk Lotniczych - 1982 r.
4. "Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK" - wydanie Dowództwo Wojsk OPK - 1969 r.

Analiza pierwszych trzech pozycji miała na celu uwzględnienie możliwości ich wykorzystania w procesie opracowywania, przygotowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK.

Autor dokonał szczegółowej analizy przydatności do opracowywania i prowadzenia ćwiczeń zgodnie z aktualnymi wymaganiami opracowania piśmiennego pozycji ostatniej w trzech grupach zagadnień dotyczących:

a/ form i rodzajów szkolenia operacyjno-taktycznego /ćwiczeń operacyjno-taktycznych/ i ich istoty;

b/ podstawowych dokumentów opracowywanych do poszczególnych ćwiczeń - ich treść i nazewnictwo;

c/ metodyki przygotowania i prowadzenia poszczególnych ćwiczeń operacyjno-taktycznych.

W wymienionych grupach zagadnień: autor rozpatrzył elementy, które się zdezaktualizowały i są już nieprzydatne oraz elementy, które ewentualnie można wykorzystać do opracowania projektu podręcznika ujmującego metodykę organizowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK. Rozdział zakończony został wnioskami.

Treść rozdziału drugiego stanowi podstawę do sporządzenia modelu opracowywania, przygotowania i prowadzenia ćwiczeń ope-

racyjno-taktycznych w wojskach OPK. Autor zwrócił uwagę w szczególności na układ klasyfikacyjny ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK; wzorzec układu dokumentów opracowywanych do ćwiczeń operacyjno-taktycznych /ich forma, treść i nazewnictwo/; ogólne wymogi niezbędne dla opracowywania, przygotowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK; algorytm postępowania podczas opracowywania i prowadzenia ćwiczeń.

W trakcie opracowywania powyższego modelu autor kierował się koncepcją takiego wzorca układu dokumentów, który mógłby być wykorzystywany do wszystkich ćwiczeń /z wyjątkiem ćwiczenia grupowego/ z uwzględnieniem ich właściwości. Wzorzec ten opracowano dla ćwiczenia z wojskami, ponieważ do tego typu ćwiczeń wymagana jest największa ilość dokumentów. Oddzielnie został opracowany układ dokumentów do ćwiczenia grupowego ze względu na jego specyfikę.

Rozdział trzeci jest szczegółowym rozwinięciem rozdziału drugiego w odniesieniu do poszczególnych /wszystkich/ rodzajów ćwiczeń występujących w wojskach OPK. Autor przedstawił w nim charakterystykę poszczególnych ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK określając ich istotę, cele szkoleniowe i metody szkolenia w nich stosowane. Następnie, wykorzystując opracowany w rozdziale drugim ogólny model /wzorzec/ opracowywania ćwiczeń operacyjno-taktycznych oraz zasady ich realizacji /prowadzenia/, dokonał szczegółowego opracowania: formy i treści poszczególnych dokumentów sporządzanych dla wszystkich rodzajów ćwiczeń operacyjno-taktycznych występujących w wojskach OPK oraz metodyki przygotowywania i prowadzenia tych ćwiczeń.

W załącznikach zawarte są wzory poszczególnych dokumentów opracowywanych do ćwiczenia z wojskami korpusu OPK.

Cel, zakres i przedmiot badań zdeterminowały zastosowanie takich metod badawczych, jak: analiza logiczna i systemowa; analiza porównawcza /odniesienia/; metoda logicznego wnioskowania, uogólnienia i syntezy. Do ostatecznego sformułowania propozycji rozwiązania problemów konieczne było również prowadzenie dyskusji i konsultacji w ASG, w DW OPK i jednostkach wojsk OPK. Poddana została również badaniu dokumentacja ćwiczeń operacyjno-taktycznych opracowywanych w jednostkach wojsk OPK, a także w Wydziale Wojsk Lotniczych i OPK i w Wydziale Wojsk Lądowych ASG WP.

Podstawowymi źródłami informacji były: istniejąca literatura dotycząca metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk i służby sztabów, opracowywana dokumentacja ćwiczeń w jednostkach wojsk OPK i w ASG WP oraz konsultacje i dyskusje.

Autor pragnie przekazać wyrazy podziękowania wszystkim tym, którzy w sposób serdeczny i twórczy okazywali pomocy w opracowywaniu rozprawy, a szczególnie płk.doc.dr.hab. Zygmuntowi KUKULE, płk.doc.dr. Kazimierzowi GIERCZAKOWI i płk.dypl.Janowi MAŃCZAKOWI.

1. ANALIZA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH PROWADZONYCH W WOJSKACH OPK

1.1. FORMY I METODY SZKOLENIA OPERACYJNO-TAKTYCZNEGO ORAZ JEGO ORGANIZACJA

Skuteczne wykonanie zadań bojowych na współczesnym polu walki przez Wojska Obrony Powietrznej Kraju w dużym stopniu zależy od wysokiego poziomu przygotowania operacyjno-taktycznego dowództw, sztabów i jednostek tych wojsk. Właściwy poziom przygotowania i prowadzenia współczesnych i przyszłych działań bojowych zapewnia wojskom odpowiednio przygotowane i skutecznie realizowane szkolenie operacyjno-taktyczne[x/]. Szkolenie operacyjno-taktyczne mające na celu przygotowanie dowództw, sztabów i jednostek wojsk OPK do działań na współczesnym i przyszłym polu walki powinno być stale prowadzone i uwzględniać zagadnienia z zakresu organizacji, przygotowania i prowadzenia działań bojowych. W szkoleniu operacyjno-taktycznym wojsk OPK wyodrębnia się formy szkolenia teoretycznego i praktycznego.

Teoretyczne szkolenie operacyjno-taktyczne ma głównie na celu przekazanie szkolonym nowej wiedzy dotychczas im nieznanej, a także pogłębienie i utrwalenie zdobytych już przez nich wiadomości. W ramach szkolenia teoretycznego ze sztuki operacyjnej

---

x/ - szkolenie operacyjne, jeden z podstawowych przedmiotów z zakresu sztuki wojennej objętych programem szkolenia sztabów operacyjnych, instytucji wojskowych oraz akademickich szkół wojskowych;

- szkolenie taktyczne, szkolenie z zakresu sztuki wojennej objęte programem szkolenia pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wszystkich rodzajów sił zbrojnych wojsk i służb instytucji wojskowych oraz wszystkich szkół wojskowych.

Leksykon wiedzy wojskowej. Wyd. MON, 1979 r.

i taktyki wojsk OPK uczy się szkolonych ogólnych zasad z zakresu organizacji i prowadzenia współczesnych i przyszłych działań bojowych oraz użycia w nich różnych rodzajów wojsk OPK. Szkolenie teoretyczne ma dać szkolonym teoretyczne przygotowanie do udziału w szkoleniu praktycznym.

Praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne powinno kształtować u szkolonych umiejętności, nawyki i przyzwyczajenia typu praktycznego poprzez: praktyczne rozwiązywanie problemów teoretycznych i praktyczne kierowanie działaniami bojowymi na ćwiczebnym polu walki. Szkolenie to powinno przygotować wszechstronnie wojska do działań na współczesnym i przyszłym polu walki oraz zapewnić utrzymanie wysokiej gotowości bojowej tych wojsk.

Formy szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK oraz metody szkoleniowe w nich stosowane doskonalily się wraz z rozwojem wojsk OPK. Różnorodność stosowania poszczególnych form i metod zależy przede wszystkim od:

- zadań i celów szkoleniowych;
- poziomu przygotowania operacyjno-taktycznego szkolonych;
- posiadanej bazy szkoleniowej /możliwości szkoleniowych/.

Do form szkolenia teoretycznego, podobnie jak ma to miejsce w innych dyscyplinach naukowych, należą: wykłady, seminaria, konwersatoria, samokształcenie, informacje sztabowe, instruktaże, konsultacje. W ramach tych form mogą być stosowane różnorodne metody nauczania /metody szkoleniowe/. W praktyce powinny być stosowane takie metody, które pozwalałyby na gruntowne poznanie przerabianych zagadnień oraz na zapewnienie opanowania przez szkolonych takiego zasobu wiedzy i umiejętności, który ułatwiłby przejście do wyższych form szkolenia, jakimi są formy praktyczne.

Praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne z kolei dzieli się na dwie grupy form szkolenia praktycznego /ćwiczeń/:

1. praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne bez udziału wojsk;

2. praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne z udziałem wojsk.

Praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne /ćwiczenia/ bez udziału wojsk ma na celu doskonalenie dowództw, sztabów i obsług SD w organizowaniu i prowadzeniu działań bojowych wojsk OPK. Jest ono wyższą formą szkolenia operacyjno-taktycznego w stosunku do szkolenia teoretycznego i spełnia niejako rolę pomostu pomiędzy teoretycznym i praktycznym szkoleniem operacyjno-taktycznym z udziałem wojsk. Treścią tego szkolenia jest rozwiązywanie różnorodnych problemów związanych z organizacją i prowadzeniem działań bojowych przez dowództwa i sztaby: oddziałów, związków taktycznych i związków operacyjno-taktycznych. Ćwiczenia bez udziału wojsk umożliwiają praktyczne przygotowanie dowództw i sztabów do kierowania realnymi działaniami bojowymi wojsk oraz sprawdzenie w jakim stopniu dowództwa i sztaby przygotowane są do tego kierowania i jak potrafią wykorzystać posiadane wiadomości teoretyczne w praktycznym działaniu.

Praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne /ćwiczenia/ z udziałem wojsk, które - jak sygnalizowano wyżej - powinno być prowadzone w warunkach najbardziej zbliżonych do warunków przewidywanych działań bojowych, ma na celu wszechstronne i praktyczne przygotowanie dowództw, sztabów i jednostek wojskowych wojsk OPK do prowadzenia przyszłych działań bojowych. Stanowi ono najwyższą formę szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK

i wymaga odpowiedniego przygotowania. Przed przystąpieniem do tej formy szkolenia należy spełnić kilka podstawowych warunków; a mianowicie: przygotować teoretycznie dowództwa, sztaby i jednostki wojsk OPK; przygotować je praktycznie w ramach szkolenia bez udziału wojsk; zapewnić mistrzowską znajomość sprzętu i uzbrojenia. Praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne z udziałem wojsk pozwala sprawdzić: gotowość bojową jednostek, przydatność posiadanego sprzętu bojowego i uzbrojenia; stopień wyposażenia wojsk w sprzęt i uzbrojenie oraz realność zasad taktyki i sztuki operacyjnej. Wymaga ono dużych nakładów materiałowych i finansowych, co determinuje odpowiednie jego przygotowanie i efektywnego wykorzystanie wszystkich zagadnień poszczególnych ćwiczeń.

Ogromny wpływ na jakość ćwiczenia i jego przebieg ma dobór odpowiednich metod szkoleniowych stosowanych w danym ćwiczeniu. W poszczególnych ćwiczeniach zarówno z udziałem wojsk, jak i bez ich udziału ze względu na ich skomplikowany charakter i dużą ilość realizowanych celów szkoleniowych nie można ograniczyć się do posługiwania się tylko jedną, chociażby najlepszą, metodą. Wartość użytkowa każdego ćwiczenia uzależniona jest między innymi od wszechstronności i różnorodności stosowanych w nim metod szkoleniowych. Najczęściej w ćwiczeniach operacyjno-taktycznych wykorzystywane są takie metody, jak: metoda działania praktycznego, metoda problemowa, trening, pokaz, metoda sytuacyjna, metoda inscenizacji, instruktaż, a także - w trakcie omówienia ćwiczenia - metoda wykładu. Spośród wymienionych metod decydujące znaczenie odgrywają: metoda praktycznego działania i metoda problemowa, chociażby dlatego, że problemem powinno być, między innymi, każde zadanie bojowe otrzymane przez dowódcę danego szczebla.

Klasyfikacja form szkolenia operacyjno-taktycznego przedstawiona została zgodnie z jedną z zasad nauczania, tj. z zasadą systematyczności i stopniowania trudności, która mówi, między innymi, o tym, że szkolonych prowadzić należy od bliskiego do dalekiego, od nowego do nieznanego, od łatwego do trudnego.

W praktycznej działalności szkoleniowej należy więc dążyć zawsze do stopniowania skali trudności szkolenia. W związku z tym szkolenie należy rozpoczynać formami teoretycznymi poprzez szkolenie praktyczne /ćwiczenia/ bez udziału wojsk, aby zakończyć je formą najwyższą - szkoleniem operacyjno-taktycznym /ćwiczenia/ z udziałem wojsk.

Organizacja szkolenia operacyjno-taktycznego.

Główne kierunki szkolenia, a więc i szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK, podane są zawsze w rozkazie wyszkoleniowym MON na dany rok szkoleniowy /kalendarzowy/. Strona organizacyjna szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK zawarta jest w zarządzeniu Szefa Sztabu Generalnego WP dotyczącego szkolenia Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Na podstawie tych dwóch dokumentów na szczeblu dowództwa wojsk OPK opracowywany jest rozkaz wyszkoleniowy dowódcy wojsk OPK, ujmujący całokształt szkolenia wojsk OPK, a w tym szkolenie operacyjno-taktyczne wojsk. Szkolenie operacyjno-taktyczne w wojskach OPK prowadzi się od szczebla samodzielnego pododdziału /brt/ do szczebla DW OPK. Ponadto wojska OPK uczestniczą w szkoleniu operacyjno-taktycznym organizowanym przez nadrzędne szczeble dowodzenia: Sztab Generalny WP, Naczelne Dowództwo OP państw-stron Układu Warszawskiego i Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych państw-stron Układu Warszawskiego, takich jak np.: GRANIT, SOJUZ, LATO.

W ramach wewnętrznego szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK wykorzystywane są wszystkie formy szkolenia operacyjno-taktycznego, a więc i wszystkie rodzaje ćwiczeń operacyjno-taktycznych.

W ramach szkolenia teoretycznego głównymi formami szkolenia są: wykłady i samokształcenie. Na dany rok szkoleniowy opracowuje się dla poszczególnych szczebli dowodzenia wykaz tematów, które należy podać szkolonym w formie wykładu oraz wykaz tematów, które szkoleni na poszczególnych szczeblach dowodzenia mają opanować i utrwalić w ramach samokształcenia. Tematy przeznaczone do wykładów dotyczą zagadnień nowych lub zagadnień, w których zaszły w ostatnim okresie dość istotne zmiany, i odnoszą się zarówno do potencjalnego przeciwnika, jak i do wojsk własnych. Tematy, w których nie zaszły zmiany lub ewentualnie zaszły tylko niewielkie zmiany, a które należy pogłębić i utrwalić, opracowywane są metodą samokształcenia. Taki sposób realizacji szkolenia operacyjno-taktycznego dotyczy wszystkich szczebli dowodzenia wojsk OPK. Inne formy teoretycznego szkolenia operacyjno-taktycznego stosowane są w mniejszym stopniu.

Praktyczne szkolenie operacyjno-taktyczne ćwiczenia bez udziału wojsk i z ich udziałem prowadzi się w zależności od szczebla dowodzenia, dla którego dane ćwiczenie jest najbardziej odpowiednie. Ćwiczenia grupowe realizowane są na wszystkich szczeblach dowodzenia. Mają one na celu głównie pogłębienie i rozszerzenie u poszczególnych osób funkcyjnych sztabów horyzontów operacyjno-taktycznych dotyczących organizacji i prowadzenia działań bojowych przez dany szczebel dowodzenia a także pozwalają na ugruntowanie posiadanych już umiejętności i wiadomości. Treningi sztabowe i treningi systemu dowodzenia OPK

prowadzone są także na wszystkich szczeblach dowodzenia, a ich częstotliwość zależy od szczebla dowodzenia. Na szczeblach taktycznych /oddział, związek taktyczny/ częstotliwość ich jest większa niż na wyższych szczeblach dowodzenia /operacyjno-taktycznych/.

Ćwiczenia dowódczo-sztabowe /gry wojenne/ prowadzone są na wszystkich szczeblach dowodzenia. Mają one głównie na celu doskonalenie i zgrywanie ćwiczących sztabów, a także rozwiązywanie problemów związanych ze złożonymi warunkami prowadzenia współczesnych działań bojowych. Na taktycznych szczeblach dowodzenia w ćwiczeniach tych uczestniczą także dowódcy pododdziałów w celu rozszerzenia swych horyzontów taktycznych /wzbogacenie wiedzy taktycznej/, a także w ramach przygotowywania na wyższe stanowiska służbowe.

Ćwiczenia taktyczno-bojowe prowadzone są na szczeblu PłSD z wybranych tematów zawartych w programie szkolenia taktyczno-bojowego. Bardzo często ćwiczenia te prowadzone są jako ćwiczenia "na współdziałanie" z sąsiednimi PłSD innych korpusów OPK lub w ramach jednego korpusu. Kompleksowe prowadzenie ćwiczeń taktyczno-bojowych powoduje znaczne oszczędności materiałowe. W ramach tych ćwiczeń przygotowuje się również ZT, oddziały i pododdziały do odbycia strzelań poligonowych na poligonie w ZSRR. Treningi systemu dowodzenia OPK organizowane są kompleksowo ze szczególnym zwróceniem uwagi na zagadnienia współdziałania ze związkami taktyczno-operacyjnymi systemów OP państw sąsiednich /CSRS, NRD, ZSRR/. W praktyce są to treningi "na współdziałanie", w ramach których realizowane są także wewnętrzne cele szkoleniowe.

Ćwiczenie z wojskami organizowane jest na szczeblu centralnym - Dowództwo Wojsk OPK - i ma za zadanie wszechstronne przygotowanie pododdziałów, oddziałów, związków taktycznych i związków taktyczno-operacyjnych wojsk OPK do prowadzenia współczesnych działań bojowych. W ćwiczeniach tych realizuje się również cele badawcze, doświadczalne oraz kontrolne. Są one znane pod kryptonimem GRANIT.

Z wieloletnich doświadczeń szkolenia operacyjno-taktycznego wynika, że zasadniczą i decydującą rolę w szkoleniu operacyjno-taktycznym wojsk, a także i wojsk OPK, odgrywają właśnie formy praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego, tj. ćwiczenia operacyjno-taktyczne /taktyczne/ prowadzone na różnych szczeblach dowodzenia.

1.2. CEL PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH

Ćwiczenia operacyjno-taktyczne /taktyczne/ będące podstawową formą szkolenia operacyjno-taktycznego i decydujące o jego poziomie wyszkolenia wymagają gruntownego omówienia oraz wykazania ich znaczącej roli. Przedstawienie roli i celu ćwiczeń w szkoleniu operacyjno-taktycznym rozpocząć należy od udzielenia odpowiedzi na pytanie, co to jest ćwiczenie operacyjne /taktyczne/.

Ćwiczenie operacyjne /taktyczne/ jest to taka forma praktycznego szkolenia oficerów sztabów i wojsk w terenie lub pomieszczeniach /salach/, podczas którego ćwiczący działają zgodnie z zasadami operacyjno-taktycznymi zakładającymi warunki zbliżone do rzeczywistego pola walki. W toku ćwiczenia rozwiązują założone sytuacje taktyczne lub operacyjne, najczęściej o charakterze problemowym i konfliktowym dążąc do wykonania określonego w rozkazie zadania

operacyjnego i taktycznego[x/].

Ćwiczenia te w całokształcie szkolenia operacyjno-taktycznego powinny spełniać różnorodne funkcje w zakresie przygotowania do działań bojowych dowództw, sztabów i całych stanów osobowych /żołnierzy/ wojsk OPK. Ich podstawowymi funkcjami są następujące funkcje: kształcąca, poznawcza, kontrolna i wychowawcza.

Funkcja kształcąca /szkoleniowa/ polega na uczeniu, zgrywaniu i doskonaleniu dowództw, sztabów i jednostek w praktycznym działaniu oraz spełnianiu /wykonywaniu/ określonych funkcji w hierarchii organizacyjnej na poszczególnych /odpowiednich/ szczeblach dowodzenia. Kadra dowódcza doskonali swe umiejętności w dowodzeniu wojskami i wykonywaniu obowiązków sztabowych, natomiast sztaby i wojska /jednostki/ zdobywają umiejętności działania zespołowego.

Szkoli się również zgrywanie różnych rodzajów wojsk i służb a także zespołów organizacyjnych w warunkach danego rodzaju wojsk na poszczególnych szczeblach dowodzenia.

Funkcja poznawcza ćwiczeń operacyjno-taktycznych polega na poznaniu i sprawdzeniu w praktyce zasad taktyki i sztuki operacyjnej pod względem ich poprawności i przydatności oraz sposobów prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach współczesnego pola walki. Ćwiczący mają dzięki temu możliwość sprawdzenia przyjętych i istniejących struktur organizacyjnych, efektywności funkcjonowania systemów dowodzenia, zabezpieczenia działań bojowych oraz bliższego poznania i sprawdzenia przydat-

---

x/ Leksykon wiedzy wojskowej. Wyd. MON, 1979 r.

ności i efektywności bojowej posiadanego sprzętu i uzbrojenia.

Ćwiczenia operacyjno-taktyczne umożliwiają także bliższe poznanie sposobów działań potencjalnego przeciwnika drogą modelowania przypuszczalnych nalotów na podstawie studiowania taktyki jego działania i na podstawie wniosków z ćwiczeń, a następnie organizowanie realnej pozoracji przeciwnika powietrznego, w której to pozoracji samoloty imitujące cele powietrzne działają zgodnie z aktualną taktyką przeciwnika. Ponadto ćwiczenia taktyczne uświadamiają żołnierzom stopień zagrożenia ze strony przeciwnika, a tym samym przygotowują ich psychicznie do ewentualnych działań wojennych.

Poprzez organizowanie ćwiczeń metodycznych i pokazowych uczy się kierowniczą kadrę różnych szczebli dowodzenia organizowania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych dla podległych jednostek.

Ćwiczenia operacyjno-taktyczne - spełniając funkcję kontrolną - przyczyniają się do praktycznego sprawdzenia stopnia osiągniętej przez sztaby i wojska gotowości bojowej i mobilizacyjnej, stopnia opanowania praktycznych nawyków działania w konkretnych warunkach bojowych, a także poziomu osiągniętej sprawności eksploatacyjnej /obsługi/ sprzętu bojowego i uzbrojenia.

Spełniając funkcję wychowawczą ćwiczenia operacyjno-taktyczne /taktyczne/ odgrywają ważną rolę w całokształcie działania wojsk. Wyrabiają u żołnierzy odporność fizyczną na trudne warunki terenowe i atmosferyczne oraz odporność psychiczną na oddziaływanie współczesnego pola walki, a także kształtują u żołnierzy te cechy, które są niezbędne do prowadzenia współczesnej walki. Zgrywanie dowództw, sztabów i jednostek wojsk OPK tworzy zgodne i zharmonizowane zespoły oraz kolektywy

dobrze wzajemnie się rozumiejące, złączone wspólnotą idei i celów.

Podobnie jak w wojskach, ćwiczenia operacyjno-taktyczne odgrywają dużą, a może nawet decydującą rolę w procesie szkolenia operacyjno-taktycznego i przygotowania do pełnienia funkcji dowódczych i sztabowych słuchaczy akademii wojskowych, a szczególnie słuchaczy Akademii Sztabu Generalnego WP. W szkoleniu akademickim osiąga się to głównie poprzez ćwiczenia grupowe i dowódczo-sztabowe /na mapach i szkieletowe/. W trakcie ćwiczeń taktycznych /operacyjnych/ słuchacze mają możliwości - w warunkach zbliżonych do współczesnego pola walki - działania zgodnie z aktualnie obowiązującymi założeniami i zasadami sztuki operacyjnej i taktyki, a także rozwiązywania określonych, często skomplikowanych problemów operacyjno-taktycznych. Ćwiczenia operacyjno-taktyczne umożliwiają również oddziaływanie na różne sfery osobności słuchacza, pogłębienie i ugruntowanie nabytej wiedzy w trakcie szkolenia teoretycznego wraz z umiejętnościami zastosowania jej w realnych sytuacjach. Wyrabiają cechy osobowości potrzebne dla przyszłego dowódcy lub pracownika sztabu, kształtując jednocześnie i rozwijając właściwe postawy moralno-polityczne. Kształtują również odpowiednie wyrobienie operacyjno-taktyczne słuchaczy i poszerzają horyzonty myślenia w kategoriach operacyjno-taktycznych; umożliwiają poznanie ewentualnego przeciwnika, oraz pozwalają widzieć perspektywy rozwojowe sztuki operacyjnej i taktyki wojsk OPK.

Jeśli chodzi o funkcje dowódcze i sztabowe, to w czasie ćwiczeń słuchacze doskonalą umiejętności organizowania i prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach sytuacji taktycznej /pola walki/, rozwijając jednocześnie inicjatywę i samo-

dzielność w podejmowaniu decyzji, a także ogólną sprawność myślenia. Ćwiczenia spełniają także funkcję wychowawczą, uczą koleżeństwa, kształtują odpowiednie postawy i przyczyniają się do zgrywania kolektywów grup szkoleniowych słuchaczy.

Dla umożliwienia realizacji tych celów i funkcji zarówno w szkoleniu dowództw, sztabów i jednostek wojsk OPK, jak i słuchaczy ASG WP pionu OPK należy dążyć do maksymalnego przybliżenia warunków pracy ćwiczących zespołów do rzeczywistych warunków przyszłego pola walki. Przygotowując ćwiczenia taktyczne /operacyjne/ należy stwarzać ćwiczącym interesujące i skomplikowane sytuacje operacyjno-taktyczne oraz trudne warunki działania. Stopień trudności ćwiczeń powinien systematycznie wzrastać: rozpoczynając od prostych sytuacji należy dążyć do rozwiązywania coraz trudniejszych problemów operacyjno-taktycznych. Ponieważ ćwiczenia operacyjno-taktyczne są wyższą formą szkolenia operacyjno-taktycznego, stąd też stosowanie tej formy poprzedzone być musi całym szeregiem takich form teoretycznych, jak: wykłady, samokształcenie, seminaria itd.

Reasumując można stwierdzić, że ćwiczenia operacyjno-taktyczne odgrywają zasadniczą rolę we wszechstronnym przygotowaniu dowództw, sztabów i jednostek wojskowych do organizowania i prowadzenia działań bojowych oraz decydującą o przygotowaniu absolwentów akademii wojskowych /ASG/ do pełnienia określonych funkcji dowódczych i sztabowych.

Aby ćwiczenia mogły spełnić to zadanie, ich realizacja powinna być nienaganna, a zatem: dokumentacja do danego ćwiczenia, powinna być dobrze przygotowana, a samo ćwiczenie przeprowadzone wzorowo, metodycznie i na wysokim poziomie.

O opracowaniu dokumentacji, przygotowaniu i przeprowadzeniu ćwi-

czenia w poważnym stopniu decydują między innymi istniejące wydawnictwa metodyczne zajmujące się tymi problemami /podręczniki, instrukcje/.

1.3. MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA ISTNIEJĄCYCH WYDAWNICTW DO OPRACOWYWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH W WOJSKACH OPK

W chwili obecnej poszczególne rodzaje sił zbrojnych mają do dyspozycji różne wydawnictwa metodyczne /podręczniki, instrukcje/ regulujące problematykę organizowania, przygotowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych /taktycznych/. Jest to zrozumiałe ze względu na specyfikę poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i rodzajów wojsk. Stopień przydatności tych podręczników i instrukcji do opracowywania i prowadzenia ćwiczeń jest różny i zależy od aktualnych potrzeb wojsk OPK. W sytuacji gdy brak jest aktualnego - na miarę bieżących potrzeb - wydawnictwa metodycznego wojsk OPK należy przeanalizować wydawnictwa podstawowe poszczególnych rodzajów sił zbrojnych pod względem ich przydatności w wojskach OPK, aby móc ustalić, które z nich można wykorzystać do opracowania podręcznika dla wojsk OPK.

W wojskach lądowych obowiązującymi dokumentami regulującymi opracowanie ćwiczeń operacyjno-taktycznych są: "Metodyka ćwiczeń taktycznych" - podręcznik, wydanie ASG - 1981 r. i "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych", wydanie Inspektoratu Szkolenia MON, 1976 r., zaś w wojskach lotniczych - "Metodyka szkolenia taktycznego w wojskach lotniczych", wydanie Dowództwa Wojsk Lotniczych, 1982 r. Przydatność tych podręczników w wojskach OPK można ocenić rozpatrując ujęte w nich formy szkolenia /ćwiczeń/ operacyjno-taktycznego teorię tych ćwiczeń

/istotę, cele i zasady przygotowania i przeprowadzenia/ oraz układ, formę i treść dokumentów opracowywanych do poszczególnych ćwiczeń.

Wnioski ze szczegółowej analizy treści tych wydawnictw przedstawiają się następująco:

W podręczniku "Metodyka ćwiczeń taktycznych" wyróżnia się następujące formy praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego bez udziału wojsk i z ich udziałem:

- ćwiczenia grupowe;
- treningi sztabowe;
- ćwiczenia dowódczo-sztabowe
  /w tym ćwiczenia na mapach /gry wojenne/ i ćwiczenia szkieletowe/;
- ćwiczenia taktyczne z wojskami.

Ze względu na ukierunkowanie tego podręcznika tylko na wojska lądowe nie ma w nim takich form szkolenia, jak: treningi systemu dowodzenia OPK, ćwiczenia taktyczno-bojowe i treningi systemu OPK, które są specyficznymi formami szkolenia dla wojsk OPK.

Teoria przedstawionych w podręczniku ćwiczeń jest podana jasno ze szczegółowym zwróceniem uwagi na istotę, cele i metodykę przygotowania i przeprowadzenia tych ćwiczeń. Przedstawione dokumenty opracowywane dla przeprowadzenia tych ćwiczeń, ich układ, forma i treść nie mogą być jednak w pełni wykorzystywane dla opracowania i przeprowadzenia ćwiczeń w wojskach OPK[x/].

---

x/ Tabela porównawcza dokumentów opracowywanych do ćwiczeń wg poszczególnych analizowanych podręczników i proponowanej wersji przez autora przedstawiona została w załączniku nr 1. /Jako podstawę przyjęto ćwiczenie dowódczo-sztabowe, które odbywają się we wszystkich rodzajach sił zbrojnych/.

Np.: podstawowym dokumentem ćwiczenia, na którego podstawie opracowuje się pozostałe dokumenty ćwiczenia jest graficzna część "planu przeprowadzenia ćwiczenia" wykonana na mapie. Sytuacja taktyczna przedstawiona na mapach w wojskach lądowych jest sytuacją dynamiczną. Z sytuacji tej wrysowanej na mapie można odczytać szczegóły zadań dla poszczególnych ZT, oddziałów i pododdziałów oraz dynamikę walki. Natomiast w wojskach OPK treść zadań przedstawiana na mapie obrazuje sytuację wysoce statyczną i nie uzupełniona dokładną częścią opisową zawierającą konkretne zadania dla poszczególnych ZT, oddziałów i pododdziałów może być różnie interpretowana w zależności od tego, kto ją odczytuje. Tak więc graficzna część "planu przeprowadzenia ćwiczenia" nie może być przyjęta jako podstawowy dokument ćwiczenia. Podobnie sama nazwa dokumentu, którego tytuł umieszcza się zarówno w części opisowej, jak i graficznej nie jest w pełni adekwatna do zawartych w nim treści. Bardziej właściwą nazwą tego dokumentu byłby "zamiar ćwiczenia". Zgodnie z etymologicznym znaczeniem słów plan i zamiar, właśnie zamiar jest bardziej adekwatny /uzasadnienie w rozdziale drugim/ i tak przyjmuje się w wojskach OPK.

Wśród wyszczególnionych dokumentów opracowywanych do ćwiczeń brak jest jednego z zasadniczych dokumentów, który ukierunkowuje pracę kierownictwa na sprawną, dokładną i kolejną realizację poszczególnych zagadnień ćwiczenia. Chodzi o plan przeprowadzenia ćwiczenia w rozumieniu harmonogramu ujmującego chronologiczny przebieg całego ćwiczenia, a w tym działanie przeciwnika, czynności osób kontrolujących /kierownictwa ćwiczenia/ i uczestników ćwiczenia. Brak takiego dokumentu w znacznym

stopniu utrudnia kierownictwu należyte przeprowadzenie ćwiczenia.

Ponadto dokumenty pozoracji nie przewidują opracowywania pozoracji przeciwnika powietrznego, który jest przede wszystkim przeciwnikiem wojsk OPK.

Nie przewiduje się również opracowywania bardzo ważnego dokumentu dotyczącego przygotowania się kierownictwa i rozjemców do ćwiczenia oraz określającego ich prawa i obowiązki w trakcie ćwiczenia, a mianowicie "wytycznych organizacyjno-metodycznych dla kierownictwa i rozjemców".

Przedstawione jako załączniki wzory opracowywanych dokumentów dla przeprowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych zawierają treści odnoszące się tylko do wojsk lądowych nie uwzględniając nigdzie treści specyficznych dla wojsk OPK. Z przedstawionych dokumentów jedynie układ i formę założenia do ćwiczeń oraz wzorzec opracowywania rozwiązań metodycznych do ćwiczeń grupowych bez uwzględniania ich treść można przyjąć bezkrytycznie i w tej formie opracowywać je również do ćwiczeń w wojskach OPK. Chcąc wykorzystać "Metodykę ćwiczeń taktycznych" w wojskach OPK należałoby za każdym razem dostosowywać przedstawione w nim dokumenty dla potrzeb wojsk OPK, uzupełniać dokumentami niezbędnymi dla tych wojsk, co prowadziłoby do dużej dowolności w opracowywaniu ćwiczeń w zależności od przygotowania i poglądów autorów danego ćwiczenia.

Podręcznik ten nie precyzuje także jasno i konkretnie, jakie dokumenty należy obowiązkowo opracowywać dla poszczególnych rodzajów ćwiczeń. Biorąc pod uwagę przedstawione braki nie może on być wykorzystywany jako podstawa opracowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK. Może służyć nato-

miast jako materiał pomocniczy dla zapoznania się z teoretyczną stroną niektórych ćwiczeń występujących w wojskach OPK, to jest tych, których opisy zawiera, a które występują również w wojskach OPK.

Ocenę przydatności do opracowywania ćwiczeń taktycznych w wojskach OPK "Instrukcji o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych" wydanej przez Inspektorat Szkolenia MON rozpocząć należy od analizy stwierdzenia zawartego na stronie siódmej tej instrukcji, gdzie czytamy: "Mowa tu o ogólnowojskowych ćwiczeniach taktycznych z wojskami, organizowanych na szczeblu kompanii, batalionu, pułku i dywizji". Wynika z tego, że instrukcja ta opracowana została jedynie z myślą o przygotowaniu i prowadzeniu ćwiczeń w ZT, oddziałach i pododdziałach wojsk lądowych na wymienionych szczeblach dowodzenia. Próby przystosowania tej instrukcji do opracowywania i prowadzenia ćwiczeń o tematyce wojsk OPK w Katedrze Taktyki Wojsk OPK ASG WP nie zdały egzaminu. Opracowywanie ćwiczenia na jej podstawie nastręczało za każdym razem wiele trudności, a poszczególne zagadnienia były różnie interpretowane, ponieważ zawierają elementy często niedotyczące wojsk OPK, na przykład:

- plan regulacji ruchu;
- miejsca wykonania strzelań amunicją bojową;
- rozmieszczenie i osie zmiany SD;
- odcinki pola imitacji zapór minowych, ognia artylerii;
- przeglądy musztry ze sprzętem itp.

Podręcznik "Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych" zawiera opisy teoretyczne oraz metodykę przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia grupowego, treningu sztabowego, ćwiczeń dowódczo-sztabowych, lotów taktycznych, musztry

bojowej, treningów zgrywających, ćwiczeń taktyczno-bojowych, ćwiczeń taktyczno-specjalnych i ćwiczeń lotno-taktycznych. Pierwsze trzy wymienione ćwiczenia tworzą grupę ćwiczeń bez udziału wojsk, pozostałe zaś tworzą grupę ćwiczeń z ich udziałem. W podręczniku tym, podobnie jak w poprzednio omawianym, nie występują: w grupie pierwszej - trening systemu dowodzenia OPK; w grupie drugiej - trening systemu OPK oraz ćwiczenie z wojskami w takiej formie, jaka wymagana jest w wojskach OPK. Zawiera natomiast kilka form szkolenia operacyjno-taktycznego, które w wojskach OPK nie występują, a mianowicie: loty taktyczne, musztrę bojową, trening zgrywający, ćwiczenie taktyczno-specjalne i ćwiczenia lotno-taktyczne. Dokonując szczegółowej analizy układu i treści tego podręcznika wnioskuje się, że opracowany został on na podstawie podręcznika i instrukcji przedstawionych powyżej. Ze względu na większą zbieżność specyfiki wykonywanych zadań przez wojska lotnicze i wojska OPK układ i treść dokumentów, jakie należy opracowywać do poszczególnych rodzajów ćwiczeń, są bardziej zbliżone do potrzeb wojsk OPK. Występuje jednak i tu szereg braków, które nie zapewniają prawidłowego przeprowadzenia ćwiczeń w wojskach OPK. Naprzykład treść podstawowego dokumentu ćwiczenia - nazywanego tu - tak jak w metodyce przeznaczonej dla wojsk lądowych - "planem przeprowadzenia ćwiczenia" zawiera taki sam układ i zagadnienia jak w podręcznikach dla wojsk lądowych i przez to odbiega od specyfiki wojsk OPK. Dostrzeżono w tym podręczniku konieczność opracowywania dokumentu ujmującego chronologiczny przebieg ćwiczenia nazywając go harmonogramem ćwiczenia, ale nazwa ta nie jest adekwatna do przeznaczenia tego dokumentu i treści, jakie powinien zawierać. Wynika to z etymologicznego znaczenia pojęć:

plan i harmonogram:

- plan - zarys działalności pracy w jakimś zakresie na określony przeciąg czasu[x];
- harmonogram - tyle co: opracować, ustalić harmonogram /plan robót/[xx].

Z przytoczonych znaczeń tych słów jednoznacznie wynika, że pojęcie plan jest tu bardziej odpowiednie. Nie przewiduje się także opracowywania wytycznych organizacyjno-metodycznych dla kierownictwa i rozjemców, a dokumenty pozoracji przeciwnika zawierają treści specyficzne tylko dla lotnictwa frontowego, a więc zupełnie różne od tych, jakie przewiduje się w wojskach OPK. Dla ćwiczeń grupowych nie przewiduje się opracowywania rozwiązań metodycznych poszczególnych zajęć, co jest najpoważniejszym brakiem tego podręcznika, zaś konieczność taka wynika z istoty ćwiczenia grupowego /uzasadnienie potrzeby i konieczności opracowywania tego dokumentu w rozdziale drugim/.

Przedstawione wzory dokumentów z wyjątkiem założenia nie mogą być w pełni wykorzystywane do opracowywania ćwiczeń w wojskach OPK, gdyż ich forma i treść nie odzwierciedlają potrzeb wojsk OPK. Reasumując należy stwierdzić, że podręcznik "Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych" także nie może być wykorzystywany do opracowywania ćwiczeń w wojskach OPK. Opracowywanie ćwiczeń na jego podstawie zezwalałoby w wojskach OPK na dużą dowolność interpretacji poszczególnych zagadnień w zależności od przygotowania i poglądów autorów ćwiczeń. Podręcznik służyć może jedynie jako materiał pomocniczy dla zapoznania się z teorią poszczególnych ćwiczeń opera-

---

x/ Słownik frazeologiczny języka polskiego - wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa 1974 r.

xx/Słownik poprawnej polszczyzny - wyd. PWN, Warszawa 1978 r.

cyjno-taktycznych, których opisy zawiera.

W Wojskach Obrony Powietrznej Kraju, a także w Katedrze Taktyki Wojsk OPK Akademii Sztabu Generalnego WP aktualnie obowiązującym dokumentem, na którego podstawie opracowywane są ćwiczenia operacyjno-taktyczne, jest podręcznik "Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK" zatwierdzony i wprowadzony do użytku w wojskach OPK przez dowódcę Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Podręcznik ten wydany był w 1969 roku, a jego sygnatura opiewa na rok 1967. Zgodnie z ówczesną organizacją wojsk OPK, wyposażeniem w sprzęt, uzbrojeniem oraz taktyką, jaka wtedy obowiązywała, a także aktualnym nazewnictwem dokumentów i zasadami pracy obowiązującymi w służbie sztabów podręcznik ten był w pełni przydatny do przygotowywania /opracowania dokumentów/ i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK. Od wydania tego materiału minęło jednak około 15 lat. Jak sygnalizowano na wstępie wiele zmieniło się w strukturze organizacyjnej wojsk OPK. Prawie całkowicie wymieniony został na nowsze generacje sprzęt i uzbrojenie we wszystkich rodzajach wojsk OPK; wprowadzono do eksploatacji nowe typy sprzętu technicznego i uzbrojenia. Spowodowało to znaczny wzrost możliwości bojowych pododdziałów, oddziałów i ZT wojsk OPK. Szczególnie duży wpływ na taktykę działania i możliwości bojowe wojsk OPK wpłynęły zmiany organizacyjne na taktycznych szczeblach dowodzenia oraz wprowadzenie i udoskonalenie zautomatyzowanych systemów dowodzenia. Zmianami organizacyjnymi na szczeblach taktycznych jest wprowadzenie połączonych stanowisk dowodzenia /PłSD/, z których następuje dowodzenie podstawowymi rodzajami wojsk OPK wykonującymi wspólne zadania. Obok zwiększonych możliwości bojowych tych jednostek przede

wszystkim wpłynęło to na zmiany metod współdziałania i sposobów zabezpieczenia działań bojowych.

Wprowadzenie zautomatyzowanych systemów dowodzenia zrewolucjonizowało system dowodzenia w wojskach OPK i w sposób zasadniczy wpłynęło na wskaźniki czasowe możliwości bojowych jednostek wojsk OPK, a także na możliwości radiolokacyjnego zabezpieczenia działań bojowych wojsk OPK.

Nastąpił dalszy rozwój ŚNP potencjalnego przeciwnika, a w związku z tym zmieniła się jego taktyka działania, sposoby pokonywania obrony powietrznej, co z kolei wpłynęło na rozwój i zmianę taktyki działania wojsk OPK. W okresie tym nastąpiły również pewne zmiany w zasadach pracy obowiązujące w służbie sztabów i zmieniło się nazewnictwo niektórych dokumentów. Wpłynęło to na zmiany i rozwój form i metod, a także treści szkolenia wojsk OPK. Zaszła więc konieczność zrewidowania i uaktualnienia treści tego podręcznika oraz dostosowania go do współczesnych wymagań. Zastanowić się trzeba, jakie niedociągnięcia powodują, że materiał ten w chwili obecnej nie jest w pełni przydatny do opracowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK i w Katedrze Taktyki Wojsk OPK ASG WP.

Niedociągnięcia tego podręcznika ująć można w następujących grupach problemowych dotyczących:

a/ rodzajów i form szkolenia operacyjno-taktycznego /ćwiczeń operacyjno-taktycznych/ oraz istoty tych ćwiczeń;

b/ podstawowych dokumentów opracowywanych dla poszczególnych ćwiczeń - ich treści i nazewnictwa;

c/ metodyki przygotowania i prowadzenia poszczególnych ćwiczeń operacyjno-taktycznych.

Ad. a. Rozpatrując pierwszą grupę problemów dotyczącą rodzajów i form szkolenia operacyjno-taktycznego i ich istoty, stwierdzić należy, że w formach szkolenia teoretycznego w zasadzie nie zaszły większe zmiany. W omawianym okresie doszła jedynie forma konwersatoriów.

Większe zmiany zaszły natomiast w formach praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK. W praktycznym szkolenia bez udziału wojsk wyróżniono następujące formy szkolenia: treningi sztabowe, treningi systemu dowodzenia OPK, ćwiczenie grupowe i ćwiczenia na mapach. Pierwszym mankamentem tej klasyfikacji jest ustawienie na dalszym miejscu i potraktowanie jako mało znaczącego i mało przydatnego w szkoleniu ćwiczenia grupowego, które jest podstawowym ćwiczeniem uczącym i przygotowującym do dalszego szkolenia operacyjno-taktycznego. Z wymienionych powodów ćwiczenie to powinno otwierać klasyfikację ćwiczeń operacyjno-taktycznych w ogóle. Istota tego ćwiczenia, zasady opracowywania i prowadzenia oraz cele od lat nie uległy zasadniczym zmianom. Jego zasady opracowywania i prowadzenia są tak skonstruowane, że niezależnie od rozwoju sztuki operacyjnej i taktyki wojsk włączać można w jego ramy coraz to inne treści i z powodzeniem realizować szkolenie dowództw i sztabów /poszczególnych osób funkcyjnych/. Następnym poważnym niedociągnięciem tej klasyfikacji w grupie ćwiczeń bez udziału wojsk jest pominięcie ćwiczeń dowódczo-sztabowych jako całości. W podręczniku sklasyfikowano tylko jedno z dwu ćwiczeń dowódczo-sztabowych, a mianowicie ćwiczenie na mapach. Pominięcie drugiego rodzaju ćwiczeń dowódczo-sztabowych - ćwiczeń szkieletowych - w poważnym stopniu zmniejsza przydatność podręcz-

nika, uniemożliwiając pełną realizację szkolenia operacyjno-taktycznego dowództw i sztabów jednostek wojsk OPK. Wprawdzie przygotowanie i przeprowadzenie ćwiczenia szkieletowego w czystej formie w wojskach OPK jest dość trudne, ale istnieją możliwości pełnego zastosowania tej formy do potrzeb i wymagań wojsk OPK, a prawdopodobnie ta forma szkolenia operacyjno-taktycznego w erze wojny jądrowej może okazać się najbardziej przydatna i skuteczna w procesie szkolenia operacyjno-taktycznego dowództw i sztabów.

Zgodnie z istotą ćwiczenia szkieletowego, które prowadzi się wyłącznie w terenie, wszystkie czynności dowódców i sztabów - w zakresie organizacji i prowadzenia walki - wykonywane są na ćwiczebnym polu walki, gdzie również - zgodnie z umowną sytuacją taktyczną - rozmieszcza się ćwiczące dowództwa i sztaby.
Jeśli się założy, że rejon obrony korpusu OPK jest swoistym ćwiczebnym polem walki, a miejsca rozmieszczenia połączonych stanowisk dowodzenia - miejscami rozmieszczenia /zgodnie z umowną sytuacją taktyczną/ dowództw i sztabów ZT i oddziałów wojsk OPK to można z powodzeniem realizować ćwiczenia szkieletowe. Stawianie zadań podległym sztabom, jak również meldowanie decyzji odbywałoby się poprzez techniczne środki łączności, których szerokie wykorzystanie przewidziane jest w tego rodzaju ćwiczeniu.
W tej sytuacji także założenie wykorzystania podziałów i oddziałów w celu przerobienia niektórych elementów lub zagadnień ćwiczenia mogłoby być w pełni realne.

Jako formy praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego z udziałem wojsk w omawianym podręczniku przyjęto szkolenie taktyczno-bojowe, treningi systemu OPK, loty kontrolne i ćwicze-

nia z wojskami. Jakie są niedociągnięcia w tej klasyfikacji? Uważa się, że należy wyłączyć z tych form szkolenia loty kontrolne. Są one tylko jedną z form kontroli gotowości do prowadzenia działań bojowych dyżurnych sił i środków OPK i ich aktualnych możliwości bojowych.
Prowadzone są one w celu sprawdzenia umiejętności oraz gotowości dyżurnych sił i środków OPK w zwalczaniu niespodziewanych naruszycieli granic powietrznych PRL. Nie opracowuje się do nich żadnych dokumentów organizacyjno-metodycznych z wyjątkiem wyrysowanej trasy lotu i jej warunków dla załogi pozorującej cel powietrzny.

Aby loty kontrolne spełniły zadanie, jakie się stawia przed nimi, nie mogą być ujawnione i ich wykonanie utrzymuje się w ścisłej tajemnicy. Zgodnie z przedstawionymi faktami uważa się, że loty kontrolne są tylko pewnego rodzaju formą kontroli, a nie ćwiczeniem operacyjno-taktycznym. W przypadkach zaplanowania tego typu kontroli z udziałem większej ilości lotów kontrolnych, a także wprowadzenia w toku jej realizacji elementów planowania i organizacji działań bojowych należy mówić nie o lotach kontrolnych, lecz o treningu systemu OPK typu kontrolnego zgodnie z klasyfikacją podaną w tabeli nr 1.

Nieprawidłowością jest również to, że podstawowa forma praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego z udziałem wojsk nosi nazwę "szkolenie taktyczno-bojowe". Nazwa ta w obecnej chwili nie jest już adekwatna do treści, jakie w tej formie szkolenia praktycznie się realizuje. Obecnie jest to - zgodnie z definicją ćwiczeń taktycznych - pewnego rodzaju ćwiczenie taktyczne, dlatego też nazwę tę należy zamienić na "ćwiczenie taktyczno-bojowe".

Ad. b. Podczas rozpatrywania problemów dotyczących opracowywania podstawowych dokumentów dla poszczególnych ćwiczeń należy przeprowadzić analizę tych dokumentów pod względem ilościowym /czy wszystkie dokumenty są potrzebne, ewentualnie jakich brakuje/ oraz pod względem ich treści i nazewnictwa.

Ćwiczenie grupowe.

Do ćwiczenia grupowego, zgodnie z omawianym materiałem powinny być opracowywane następujące dokumenty: zamiar, założenie, plan przeprowadzenia ćwiczenia i mapa kierownika. Z wymienionych dokumentów plan przeprowadzenia ćwiczenia wydaje się być dokumentem zbędnym; do właściwego przeprowadzenia ćwiczenia grupowego - zgodnie z treścią, jaką powinien zawierać plan przeprowadzenia ćwiczenia - wystarczą te elementy planistyczne /organizacyjne/, które są zawarte w zamiarze ćwiczenia grupowego. Mapa kierownika jako oddzielny dokument nie powinna być opracowywana. Obecnie, w aktualnych podręcznikach metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego innych rodzajów sił zbrojnych nie ma tego dokumentu. W "zamiarze ćwiczenia" opracowuje się zamiar operacyjno-taktyczny na mapie, zawierający między innymi te elementy, które były treścią mapy kierownika. Uważa się, że ta forma jest bardziej adekwatna do istoty ćwiczenia grupowego oraz metod i zasad jego przeprowadzenia, a także zgodna z ogólnie przyjętymi zasadami w tym zakresie. Nie przewidywano natomiast opracowywania bardzo istotnego dokumentu, jakimi są rozwiązania metodyczne poszczególnych zajęć ćwiczenia grupowego tworzące opracowanie metodyczne ćwiczenia. Specyfika ćwiczenia grupowego polega między innymi na tym, że opracowuje się rozwiązania metodyczne do każdego kolejnego zajęcia. Po przeprowadzeniu danego zajęcia -

poleca się szkolonym, zasadnicze ustalenia opracowania autorskiego przyjąć jako obowiązujące do dalszych rozwiązań /kolejnych zajęć/.

Brak rozwiązań autorskich poszczególnych zajęć uniemożliwia prawidłowe przeprowadzenie ćwiczenia grupowego i osiągnięcie zamierzonych w nim celów szkoleniowych, a ponadto poważnie obniża poziom przeprowadzenia ćwiczenia grupowego. Może to doprowadzić w konsekwencji po kilku kolejnych zajęciach do zagubienia przez szkolonych obranego kierunku i koncepcji ćwiczenia, jeśli będą przyjmowali do kolejnych zajęć własne ustalenia i rozwiązania poszczególnych zajęć /tematów/.

Pozostałe dokumenty - zamiar ćwiczenia i założenie - nadal mogą być opracowywane jako dokumenty ćwiczenia grupowego, a ich układ i forma założenia do ćwiczenia mogą pozostać w tej samej postaci, w jakiej były dotychczas opracowywane. Zgodnie z współczesnymi wymaganiami w stosunku do tego dokumentu jego układ, forma i treść nie zmieniły się od wielu lat i zapewniają obecnie również właściwe przeprowadzenie ćwiczenia. W omawianym podręczniku zamiar ćwiczenia grupowego ma być opracowywany identycznie pod względem formy i treści z zamiarem innego rodzaju ćwiczeń. Ze względu jednak na odmienną istotę i strukturę, inne zasady prowadzenia, inne cele, jakie zakłada się przed ćwiczeniami grupowymi oraz inne zasady opracowywania do nich dokumentów, a także odmienne specyficzne treści zamiar ćwiczenia grupowego nie może być w układzie i treści identyczny z zamiarem innego rodzaju ćwiczeń. Reasumując, uważa się, że z dokumentów opracowywanych do ćwiczenia grupowego według omawianego podręcznika jedynie forma i treść założenia mogą pozostać nadal niezmienne, natomiast w zamiarze ćwiczenia należy dokonać odpowiednich zmian

układu i treści. Nie należy opracowywać planu przeprowadzenia ćwiczenia, lecz wprowadzić nowy dokument "Opracowania metodyczne zajęć".

Trening sztabowy.

Do treningu sztabowego, zgodnie z omawianym podręcznikiem, należy opracowywać: krótkie założenie /wprowadzenie/ z tłem operacyjno-taktycznym, plan przeprowadzenia treningu sztabowego i mapę kierownika treningu. Uważa się, że w zasadzie dokumenty te odzwierciedlają potrzebną dokumentację, jaką należy opracowywać do treningu sztabowego. Układ i nazewnictwo tych dokumentów zawiera kilka niedociągnięć. Układ nie zapewnia wymaganej chronologii, a także, co jest najpoważniejszym niedociągnięciem, nie eksponuje dokumentu podstawowego /zasadniczego/, na którego podstawie opracowywane byłyby pozostałe dokumenty tego ćwiczenia. Nazwa jednego z dokumentów "mapa kierownika treningu" też nie jest adekwatna do treści, jakie zawiera ten dokument i należałoby po prostu zmienić ją na "mapę treningu".
Reasumując, uważa się, że po pewnych zmianach w chronologii dokumentów, wyeksponowaniu dokumentu podstawowego oraz zmianie wskazanego nazewnictwa dokumenty te mogłyby być w tej formie i układzie opracowywane do treningów sztabowych.

Trening systemu dowodzenia OPK.

Do treningu systemu dowodzenia OPK zgodnie z omawianym podręcznikiem należy opracowywać takie dokumenty jak: zamiar operacyjno-taktyczny, założenie, mapę kierownika treningu, mapę nalotu ŚNP z wykazem danych o nalocie ŚNP do przekazywania w sieci powiadamiania, mapę uderzeń i skażeń ŚNP, wykaz strat i znisz-

ozeń, plan przeprowadzenia treningu. Wiadomo, że trening systemu dowodzenia OPK jest specyficznym ćwiczeniem występującym tylko w wojskach OPK i dlatego układ oraz treść dokumentów do tego ćwiczenia wymaga specjalnego opracowywania. Jakie są w tym zakresie niedociągnięcia? Podstawowymi niedociągnięciami są: opracowywanie jednocześnie zamiaru operacyjno-taktycznego w formie graficznej i mapy kierownika treningu, a nie opracowywanie elementów opisowych zamiaru. Z analizy treści tych dwóch dokumentów graficznych przedstawionej w podręczniku wynika, że są to dwa prawie identyczne dokumenty. Uważa się, że nie jest celowe dublowanie dokumentów do ćwiczenia i należy opracowywać tylko zamiar operacyjno-taktyczny, a nie mapę kierownika treningu. Dużym niedociągnięciem tego układu dokumentów jest nieopracowywanie opisowych elementów zamiaru treningu. Stwarza to poważny brak podstawowych ustaleń organizacyjno-metodycznych ćwiczenia, a także tła operacyjno-taktycznego w postaci zamiaru stron. W konsekwencji powoduje to określone trudności w opracowywaniu pozostałych dokumentów ćwiczenia, które opracowuje się na podstawie zamiaru ćwiczenia.

Dokumenty dotyczące pozoracji przeciwnika powietrznego wg obowiązujących obecnie wymagań są niepełne. Mapę nalotu należałoby uzupełnić legendą ujmującą wszystkie szczegóły dotyczące warunków lotów. Nazewnictwo dokumentów pozoracji nieadekwatne jest do treści jakie te dokumenty zawierają. Wydaje się, że są to plany i taka nazwa będzie właściwsza od nazwy "mapy".

Reasumując, z opracowywanych dokumentów do treningu systemu dowodzenia OPK można w pełni wykorzystać w dotychczasowym układzie i formie tylko założenie do ćwiczenia. Pozostałe dokumenty, aby mogły być w pełni wykorzystywane, wymagają odpowiednich uzu-

pełnień w treści, zmian w układzie i nazewnictwie.

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe.

W badanym podręczniku występuje tylko jedna z dwu form ćwiczeń dowódczo-sztabowych, tj. ćwiczenie na mapach i zgodnie z wymaganiami tego podręcznika należy opracowywać do niego następujące dokumenty: zamiar, założenie, plan przeprowadzenia ćwiczenia, plan opracowania ćwiczenia na mapach, wskazówki organizacyjno-metodyczne, rozkaz organizacyjny, mapy nalotów ŚNP, mapy uderzeń ŚNP i sytuacji skażeń, wykaz strat i zniszczeń. W zasadzie ilość i układ tych dokumentów zaspokaja aktualne potrzeby w tym zakresie, niemniej występuje szereg nieprawidłowości, które wykluczają pełne wykorzystanie treści tego podręcznika do opracowywania ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Najpoważniejszym niedociągnięciem są niezbyt precyzyjnie i jasno przedstawione układ i treść zamiaru ćwiczenia. Ogólnie mówi się o tym, że zamiar ćwiczenia powinien składać się z dwóch części: organizacyjno-metodycznej i operacyjno-taktycznej. Część pierwszą - organizacyjno-metodyczną wykonywać należy w formie opisowej, a operacyjno-taktyczną - w formie opisowej i graficznej /na mapie/. Wzór zamiaru ćwiczenia w formie opisowej przedstawiony w podręczniku pokazuje tylko część organizacyjno-metodyczną, gdzie punkty 9 i 10 zawierają treści operacyjno-taktyczne, a tytuły ich kolejno brzmią: "zamiar operacyjno-taktyczny ćwiczenia" i "ogólny przebieg ćwiczenia". Podręcznik nie ma oddzielnego wzorca części operacyjno-taktycznej w formie opisowej. Wynika z tego, że rozważania teoretyczne nie znalazły potwierdzenia we wzorach i nie do końca zostały uporządkowane, co utrudnia opracowanie ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Innym istotnym

niedociągnięciem jest to, że "plan opracowania ćwiczenia na mapach" jest dokumentem nie w pełni odzwierciedlającym potrzeby w zakresie takiego dokumentu, gdyż - jak mówi jego tytuł - zawiera tylko zagadnienia regulujące opracowanie dokumentów ćwiczenia. Potrzebny jest dokument, który ujmowałby całościowo przygotowanie ćwiczenia, a w jego ramach również opracowanie dokumentów. Dlatego uważa się, że należy opracowywać "plan przygotowania ćwiczenia" w szerokim jego znaczeniu. Podobnie jak w treningu systemu dowodzenia mapa z nalotami ŚNP jest dokumentem, który nie w pełni zapewnia właściwe pokazanie pozoracji przeciwnika powietrznego w trakcie ćwiczenia. Uważa się, że w zamian należałoby opracowywać: plan pozoracji przeciwnika powietrznego, który byłby dokumentem bardziej treściwym i zawierającym wszystkie niezbędne dane. Pozostałe dokumenty do ćwiczeń dowódczo-sztabowych mogą pozostać nadal w niezmienionej postaci, tj. w dotychczasowym układzie i formie. Wymagają one jednak zmiany /rozszerzenia/ ich treści, nazewnictwa niektórych dokumentów, które byłyby adekwatne do treści, jakie zawierają lub powinny zawierać. Ponadto w podręczniku tym nie przewiduje się opracowywania dość istotnego dokumentu, tj. planu omówienia ćwiczenia, który odgrywać powinien dużą rolę szkoleniową i wychowawczą.

Ćwiczenie taktyczno-bojowe.

W omawianym podręczniku ćwiczenie taktyczno-bojowe występowało jako szkolenie taktyczno-bojowe. Dla przeprowadzenia tego rodzaju szkolenia należało opracowywać następujące dokumenty: rozkaz organizacyjny, założenie i plan przeprowadzenia szkolenia taktyczno-bojowego. W związku ze zmianami, jakie zaszły w zakwalifikowaniu tej formy szkolenia jako ćwiczenia taktyczno-

-bojowego i jego kompleksowej realizacji wymienione dokumenty są niewystarczające dla jego należytego przeprowadzenia. Zasadniczym niedociągnięciem jest brak zamiaru ćwiczenia, który jest podstawowym dokumentem ćwiczenia. W związku z tym opracowywane dokumenty nie dawały całościowego obrazu ćwiczenia, ponieważ zasadnicze dane zawarte były w różnych dokumentach, a tło operacyjno-taktyczne włączone było do planu przeprowadzenia szkolenia, co ujemnie wpływało na przejrzystość tego dokumentu.

Nieopracowywanie dokumentów pozoracji przeciwnika powietrznego oraz wytycznych organizacyjno-metodycznych dla kierownictwa i rozjemców obniżało poziom przeprowadzenia tego szkolenia, a co się z tym wiąże - nie zapewniało osiągnięcia zamierzonych celów szkoleniowych. Reasumując, postuluje się opracowanie do ćwiczeń taktyczno-bojowych nowego wzorca dokumentów w celu właściwego jego przeprowadzenia i osiągnięcia założonych celów szkoleniowych.

Trening systemu OPK.

Trening systemu OPK jest specyficzną formą szkolenia operacyjno-taktycznego występującą tylko w wojskach OPK. Z punktu widzenia rozmachu ćwiczenia trening ten jest - z jednej strony - rozszerzonym ćwiczeniem taktyczno-bojowym obejmującym swym zasięgiem organizacyjnym wyższe szczeble dowodzenia wojsk OPK /korpus i CSD/, z drugiej zaś - formą bardzo zbliżoną do ćwiczenia z wojskami. Do treningu systemu OPK należało opracowywać następujące dokumenty: rozkaz lub zarządzenie organizacyjne, dokumenty pozoracji nieprzyjaciela powietrznego, tło taktyczne, plan przeprowadzenia i inne niezbędne dokumenty. Ze względu na rozmach i złożoność tej formy szkolenia operacyjno-taktycznego

/współcześnie/ wymienione dokumenty wydają się być niewystarczające dla jego właściwego przygotowania i przeprowadzenia. Podręcznik nie określa również, który z wymienionych dokumentów jest dokumentem podstawowym zawierającym całą koncepcję przeprowadzenia treningu i który ma być podstawą do opracowania wszystkich pozostałych dokumentów ćwiczenia. Niezbyt precyzyjnie określono również w tym podręczniku, jakie dokumenty pozoracji nieprzyjaciela powietrznego powinny być obowiązkowo opracowywane. Ze względu na rangę treningu systemu OPK w ogólnym systemie szkolenia operacyjno-taktycznego i jego rozmach należy także opracowywać do wszystkich treningów systemu OPK rozkaz organizacyjny, a nie zarządzenie organizacyjne. Jednym z poważnych niedociągnięć jest również brak założenia stwarzającego odpowiednie tło operacyjno-taktyczne dla ćwiczących, które w konsekwencji wzbogaca ćwiczenie i sprzyja dokładnemu zrealizowaniu poszczególnych zagadnień treningu. Nowym problemem, o którym nie mówi się w omawianym podręczniku, jest maskowanie ćwiczeń operacyjno-taktycznych z udziałem wojsk. Problem ten od kilku lat w związku z rozwojem środków rozpoznania satelitarnego nabiera szczególnej wagi. Konieczne jest zatem opracowywanie dokumentu /planu/ dotyczącego maskowania treningów systemu OPK i praktycznej jego realizacji.

Z przedstawionej analizy wynika, że ustalone w omawianym podręczniku dokumenty, które należy opracowywać do treningu systemu OPK są niekompletne i niewystarczające dla jego przeprowadzenia zgodnie ze współczesnymi wymaganiami. Konieczne jest ich uzupełnienie, wzbogacenie pod względem treści, dokonanie niezbędnych zmian w nazewnictwie, aby mogły być w pełni wykorzystane do prowadzenia treningów systemu OPK.

Ćwiczenie z wojskami, jako najwyższa forma szkolenia operacyjno-taktycznego, ze względu na jego złożoność i skomplikowane warunki przygotowania i przeprowadzenia wymaga dużej liczby szczegółowo opracowanych dokumentów. Zgodnie z omawianym podręcznikiem do ćwiczenia z wojskami należy opracowywać następujące dokumenty: plan opracowania i organizacji ćwiczenia z wojskami, rozkaz organizacyjny, zamiar do ćwiczenia z wojskami, założenie, pozorację środków napadu powietrznego nieprzyjaciela i grup dywersyjnych, plan przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami, załączniki do planu przeprowadzenia ćwiczenia, wytyczne organizacyjno-metodyczne dla aparatu kierowniczego i rozjemców. Oceniając przydatność wymienionych dokumentów do przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym stwierdzić należy, że jest to konieczne minimum, aby można było je przeprowadzić. Zawarte w dokumentach treści nie w pełni jednak zaspokajają potrzeby kierownictwa, rozjemców i ćwiczących w celu właściwego przeprowadzenia ćwiczenia.

Najpoważniejszym niedociągnięciem jest opracowywanie wszystkich elementów dotyczących pozoracji w jednym dokumencie, którego tytuł /pozoracja środków napadu powietrznego nieprzyjaciela i grup dywersyjnych/ nie jest również adekwatny do treści, jakie powinien zawierać. W takim wydaniu dokument ten staje się mało przejrzysty i nieczytelny, co w poważnym stopniu utrudnia przeprowadzenie pozoracji i całego etapu dotyczącego prowadzenia walki z przeciwnikiem powietrznym i odpierania działania grup dywersyjno-rozpoznawczych. Dokument ten należałoby rozdzielić na kilka dokumentów, z których każdy dotyczyłby poszczególnego problemu /elementu/ odnoszącego się do pozoracji przeciwnika. Brak jest dokumentów, które ujmowałyby problemy maskowania i za-

wierania umów dotyczących pozoracji przeciwnika powietrznego z wykonawcami tej pozoracji. Wymagają również zmiany: forma i treść pozostałych dotychczas opracowywanych dokumentów do ćwiczenia z wojskami, zwłaszcza zamiar ćwiczenia, który zawiera te same problemy co zamiar ćwiczenia opracowywanego do ćwiczeń dowódczo-sztabowych. Jedynym wyjątkiem w tych dokumentach jest założenie, którego forma i treść mogą nadal pozostać niezmnienione.

Nazewnictwo poszczególnych dokumentów powinno być również zmienione, gdyż nie zawsze jest ono adekwatne do treści opracowanych już dokumentów lub do treści dokumentów, które należy opracować po uwzględnieniu pewnych poprawek wynikających z aktualnych potrzeb. Zmiana nazewnictwa dokumentów opracowywanych do poszczególnych ćwiczeń wiąże się również z koniecznością ujednolicenia układu i formy dokumentów opracowywanych do ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK.

Ad. c. Rozpatrując problemy dotyczące metodyki przygotowywania i przeprowadzenia poszczególnych ćwiczeń operacyjno-taktycznych należy stwierdzić, że nie zachodzi potrzeba dokonywania w niej istotnej zmiany, a zwłaszcza wiążący się z tymi etapami ćwiczeń, które odnoszą się do organizacji działań bojowych. Zasadniczy wpływ na małą fluktuację zmian w tej dziedzinie ma fakt, że istota poszczególnych ćwiczeń od wielu lat nie uległa poważnym zmianom.

Zmiany, które zaszły w omawianym okresie dotyczą treści poszczególnych ćwiczeń zgodnie z rozwojem poszczególnych rodzajów wojsk OPK. Dość istotne zmiany metodyczne miały miejsce w realizacji etapu prowadzenia działań bojowych poszczególnych ćwiczeń, co szczególnie uwidacznia się w treningu systemu dowo-

dzenia OPK i treningu systemu OPK, gdzie etapem zasadniczym i dominującym jest etap prowadzenia działań bojowych. Wiąże się to ze wspomnianymi zmianami, jakie zaszły w organizacji wojsk OPK, oraz z wprowadzeniem do eksploatacji zautomatyzowanych systemów dowodzenia. Zmiany organizacyjne odmieniły układ przygotowania "podgrywki" na podstawie opracowanego planu pozoracji przeciwnika powietrznego /w ćwiczeniach bez realnej pozoracji/ w sensie organizacyjnym.

Wprowadzenie do eksploatacji zautomatyzowanych systemów dowodzenia, które są jednocześnie systemami zbierania i opracowania informacji o sytuacji powietrznej, zasadniczo zmieniło pod względem technicznym sposób przygotowania "podgrywki".

Zmiany w sposobach dowodzenia działaniami bojowymi w rezultacie wprowadzenia zautomatyzowanych systemów dowodzenia w zasadniczy sposób odmieniły pracę dowództw, sztabów i dyżurnych stanowisk dowodzenia jednostek wojsk OPK podczas zwalczania celów powietrznych /odpierania nalotów/. Występowanie różnych rodzajów wojsk oraz ścisła współzależność, jaka istnieje pomiędzy nimi, w konsekwencji zmuszają ćwiczące dowództwa i sztaby do planowania i realizacji - w zależności od szczebla dowodzenia - ścisłego współdziałania. Nakłada to na dowództwa, sztaby i służby dyżurne obowiązek mistrzowskiego poznania i opanowania - obok zasad taktyki i sztuki operacyjnej wojsk OPK - także obsługi i eksploatacji sprzętu technicznego, a przede wszystkim zautomatyzowanych systemów dowodzenia. Zmienił się zasadniczo sposób stawiania zadań dotyczących zwalczania celów powietrznych dla podległych pododdziałów /a szczególnie w WR/, a także sposoby naprowadzania lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne, inaczej przebiega proces zbioru i opracowania informacji o sytuacji powietrznej.

Uwzględniając powyższe zmiany należy dążyć, aby treść opracowywanych dokumentów do poszczególnych rodzajów ćwiczeń odpowiadała potrzebie czasu i umożliwiała w pełni przeprowadzenie ćwiczeń operacyjno-taktycznych w istniejącym systemie organizacyjnym, a także zapewniała osiągnięcie zamierzonych celów szkoleniowych.

Analiza przydatności wymienionych wyżej podręczników wykazała wiele obiektywnych i subiektywnych braków dotyczących ich wykorzystania w procesie przygotowywania /opracowywania/ i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK.
W związku z tym nasuwają się następujące wnioski:

a/ Wszystkie istniejące aktualnie podręczniki wymienione w tym rozdziale nie zapewniają pełnego, precyzyjnego i adekwatnego dla specyfiki wojsk OPK przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych bez udziału wojsk i z ich udziałem.

b/ Istnieje konieczność usystematyzowania poszczególnych rodzajów ćwiczeń w dwóch następujących grupach:

- ćwiczenia operacyjno-taktyczne bez udziału wojsk,
- ćwiczenia operacyjno-taktyczne z udziałem wojsk,

przyjmując jako kryteria: zbliżanie warunków danego ćwiczenia do realnego pola walki; wzrastający stopień trudności ich przygotowania i przeprowadzenia oraz konieczność coraz wszechstronniejszego zabezpieczenia materiałowo-technicznego ćwiczenia.

c/ Zachodzi konieczność ujednolicenia /w miarę możliwości/ i usystematyzowania dokumentów opracowywanych do poszczególnych rodzajów ćwiczeń, przyjmując jeden określony wzorzec uwzględniający specyfikę poszczególnych ćwiczeń, a także dokonania pewnych zmian w ich nazewnictwie i treści.

d/ Należy opracować przykładowe wzory podstawowych dokumentów opracowywanych do poszczególnych rodzajów ćwiczeń występujących w wojskach OPK.

e/ Konieczne jest opracowanie nowego podręcznika "Metodyka ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK", który precyzyjnie omawiałby metodykę przygotowania i przeprowadzenia wszystkich rodzajów ćwiczeń występujących w wojskach OPK, a także określał układ, nazewnictwo i treść dokumentów opracowywanych dla przeprowadzenia tych ćwiczeń.

2. ZASADY ORGANIZACJI I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH W WOJSKACH OPK

2.1. PODZIAŁ ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH

Zasadniczym kryterium, według którego ustala się podstawową klasyfikację ćwiczeń operacyjno-taktycznych we wszelkiej dotychczasowej literaturze dotyczącej tego problemu jest stopień zbliżenia ćwiczebnych działań bojowych do działań na rzeczywistym /realnym/ polu walki. W poszczególnych rodzajach sił zbrojnych różne są w zasadzie formy szkolenia operacyjno-taktycznego i rodzaje ćwiczeń w nich zawarte ustalone według tego kryterium w zależności od specyfiki tych wojsk. Występuje jednak kilka rodzajów ćwiczeń, które realizowane są we wszystkich rodzajach sił zbrojnych. Chociaż różnią się między sobą treścią, wynikającą ze specyfiki poszczególnych wojsk, zasady ich przygotowania i prowadzenia pozostają niezmienne. Do nich należą: ćwiczenia grupowe, treningi sztabowe, ćwiczenia dowódczo-sztabowe i ćwiczenia z wojskami. Obok tych wspólnych podstawowych rodzajów ćwiczeń występują ćwiczenia pochodne wynikające z potrzeb szkolenia operacyjno-taktycznego poszczególnych rodzajów sił zbrojnych.
W Wojskach Obrony Powietrznej Kraju należą do nich: treningi systemu dowodzenia OPK, ćwiczenia taktyczno-bojowe i treningi systemu OPK. Są one już ugruntowane i są formami, które przynoszą znaczne efekty w szkoleniu operacyjno-taktycznym wojsk OPK w ciągu całej chociaż niedługiej, ale bogatej historii Wojsk Obrony Powietrznej Kraju. Wszystkie te ćwiczenia w zależności od tego, czy biorą w nich udział całe stany osobowe jednostek wojsk OPK /lub ich znaczna część/, czy tylko sztaby lub poszcze-

ólne osoby funkc[illegible], dzieli się na dwie zasadnicze grupy /formy/ ćwiczeń:

1/ ćwiczenia operacyjno-taktyczne bez udziału wojsk;

2/ ćwiczenia operacyjno-taktyczne z udziałem wojsk.

Do grupy ćwiczeń operacyjno-taktycznych bez udziału wojsk należą: ćwiczenia grupowe, treningi sztabowe, treningi systemu dowodzenia OPK i ćwiczenia dowódczo-sztabowe, które z kolei dzielą się jeszcze na ćwiczenia na mapach /gry wojenne/ i ćwiczenia szkieletowe.

Jakie przyjęto kryteria i czym kierowano się ustalając taką klasyfikację tych ćwiczeń? Obok podstawowego kryterium, tj. zbliżenia ćwiczebnych działań bojowych do działań na rzeczywistym polu walki, o czym już była mowa na początku rozdziału, według którego dokonana została ta klasyfikacja, istnieją jeszcze dodatkowe kryteria podziału, mające duży wpływ na ostateczną klasyfikację ćwiczeń operacyjno-taktycznych.
Kraterla te dla grupy pierwszej /bez udziału wojsk/ są to:

- wzrastający stopień trudności ich przygotowania i przeprowadzenia oraz konieczność coraz wszechstronniejszego zabezpieczenia materiałowo-technicznego;

- potrzeba odpowiedniego przygotowania operacyjno-taktycznego szkolonych do poszczególnych kolejnych form szkolenia /rodzajów ćwiczeń/ i wzrastający stopień trudności poszczególnych ćwiczeń.

Ustalając kolejność poszczególnych ćwiczeń zgodnie z podanymi powyżej kryteriami na pierwszym miejscu w tej grupie i w całej hierarchii ćwiczeń operacyjno-taktycznych sklasyfikowano ćwiczenie grupowe /w poprzedniej klasyfikacji znajdowało się ono na końcu tej grupy/. Zgodnie z istotą tego ćwiczenia jego

zasadą prowadzenia i celami szkoleniowymi jest to podstawowe ćwiczenie uczące, praktykowane w indywidualnym szkoleniu oficerów. Wobec tego uważa się, że powinno ono otwierać klasyfikację wszystkich ćwiczeń, a w praktycznej działalności jednostek wojsk OPK szkolenie operacyjno-taktyczne rozpoczynać powinno się właśnie tym rodzajem ćwiczeń.

Pozostałe ćwiczenia zakwalifikowano do tej grupy są to już formy doskonalące i zgrywające, wymagające pewnego przygotowania taktyczno-operacyjnego szkolonych. Sklasyfikowano je w następującej kolejności wg przyjętych kryteriów: treningi sztabowe, traningi systemu dowodzenia OPK i ćwiczenia dowódczo-sztabowe. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe, które są najbardziej złożone zamykają klasyfikację tej grupy.

Na podstawie tych samych kryteriów,według których skwalifikowano ćwiczenia pierwszej grupy oraz kryteriów dodatkowych takich jak: wzrastający rozmach kolejnych ćwiczeń i zwiększającą się skalę zaangażowanych sił i środków w poszczególne ćwiczenia, ćwiczenia drugiej grupy uszeregowano w następującej kolejności: ćwiczenia taktyczno-bojowe, treningi systemu OPK i ćwiczenia z wojskami.

Ćwiczenia taktyczno-bojowe, zgodnie z ich istotą, są podstawową formą praktycznego szkolenia taktycznego z udziałem wojsk /w zwalczaniu celów powietrznych/.

Następnym z kolei ćwiczeniem w tej grupie jest trening systemu OPK, który jest formą pośrednią pomiędzy ćwiczeniem taktyczno-bojowym a ćwiczeniem z wojskami. Zasadniczym celem treningu systemu OPK jest przygotowanie wojsk OPK /korpus, armia OPK/ do odpierania nalotów środków napadu powietrznego przeciwnika w różnych warunkach sytuacji powietrznej.

Ćwiczenia z wojskami są najwyższą formą szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK i mają na celu wszechstronne przygotowanie tych wojsk do prowadzenia współczesnych i przyszłych działań bojowych w zakresie obrony powietrznej.

Reasumując uważa się, że ostateczny podział ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK zgodnie z przyjętymi kryteriami powinien być następujący:

Grupa pierwsza - ćwiczenia bez udziału wojsk;

a/ ćwiczenia grupowe;

b/ treningi sztabowe;

c/ treningi systemu dowodzenia OPK;

d/ ćwiczenia dowódczo-sztabowe:

- ćwiczenia na mapach /gry wojenne/;
- ćwiczenia szkieletowe.

Grupa druga - ćwiczenia z udziałem wojsk:

a/ ćwiczenia taktyczno-bojowe;

b/ treningi systemu OPK;

c/ ćwiczenia z wojskami.

Obok podstawowego podziału ćwiczeń według przedstawionych wyżej kryteriów, istnieją jeszcze dodatkowe kryteria określające podział ćwiczeń na ćwiczenia: doskonalące, zgrywające, doświadczalne itd. Zgodnie z tą klasyfikacją wyróżnia się następujące kryteria podziału: zakładane cele szkoleniowe, zakresy tematów ćwiczeń, liczbę ćwiczących szczebli, liczbę ćwiczących stron. Klasyfikacja ta obejmuje wszystkie przedstawione już rodzaje ćwiczeń operacyjno-taktycznych i przedstawia się następująco /tabela nr 1/:

/tabela nr 1/

Stopień zbliżenia warunków ćwiczebnych działań bojowych do warunków rzeczywistego /realnego/ pola walki	Kryteria klasyfikacji: Wg celów szkoleniowych						Wg zakresu tematów		Wg liczby szczebli ćwiczących		Wg liczby stron ćwiczących	
GŁÓWNE RODZAJE ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH	metodyczne	doskonalące	zgrywające	kontrolne	doświadczalne	pokazowe	epizodyczne	kompleksowe	jednoszczeblowe	dwuszczeblowe	jednostronne	dwustronne
Ćwiczenia grupowe	x	x		x		x	x	x				
Treningi sztabowe	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	
Treningi systemu dowodzenia OPK		x	x	x	x	x		x		x		
Ćwiczenia dowódczo-sztabowe: ćwiczenia na mapach		x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Ćwiczenia dowódczo-sztabowe: ćwiczenia szkieletowe		x	x	x	x			x		x	x	x
Ćwiczenia taktyczno-bojowe	x	x	x	x	x	x		x		x	x	x
Treningi systemu OPK		x	x	x	x			x		x		x
Ćwiczenia z wojskami	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x

danie opinii z praktycznej działalności szkoleniowej wojsk OPK potwierdza realność tej klasyfikacji, a szczególnie kolejności ich realizacji. Dlatego uważa się, że przedstawione rodzaje ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK, ich podział na grupy /formy/ i kolejność w grupach, a także nazewnictwa ćwiczeń są bardziej adekwatne do aktualnych i przyszłych potrzeb oraz wymagań szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK.

2.2. UKŁAD, FORMA I TREŚĆ DOKUMENTÓW DO ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH

Obowiązujący aktualnie podręcznik metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK przewiduje opracowywanie do poszczególnych rodzajów ćwiczeń dokumentów różniących się między sobą układami treści i nazewnictwem, chociaż w globalnej masie ich treść jest bardzo zbliżona do siebie.
W praktyce - zgodnie z nazewnictwem - tylko zamiar ćwiczenia i założenie są dokumentami, które opracowuje się do większości istniejących ćwiczeń. Stwarza to ich autorom określone trudności podczas opracowywania ćwiczeń /niemożliwość wykorzystania znanych już wzorców/. Opracowując kolejne ćwiczenia za każdym razem od początku muszą oni poznawać zakres i treść dokumentów, jakie należy wykonać do tych ćwiczeń. Brak w miarę jednolitego wzorca opracowywanych dokumentów stanowi również dużą trudność w ich poznaniu i zrozumieniu przez słuchaczy akademii wojskowych /ASG/ pionu OPK podczas zajęć z metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego.

Jest oczywiste, że opracowanie jednego wzorca układu dokumentów z uwzględnieniem w treści szczegółów specyfiki po-

szczególnych ćwiczeń w znacznym stopniu ułatwiłoby opracowanie ćwiczeń w wojskach OPK /przede wszystkim skróciłoby czas ich opracowywania/, a także przyczyniło się do szybszego i dokładniejszego ich zrozumienia przez słuchaczy ASG WP pionu OPK. Podstawowym rodzajem ćwiczenia /wzorcowym/, dla którego należałoby opracować taki wzorzec jest ćwiczenie z wojskami. Zgodnie z teorią i istotą ćwiczeń operacyjno-taktycznych ćwiczenia z wojskami są najwyższą formą szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK, a w związku z tym zawierają najwięcej zagadnień związanych z treścią, jak i sprawami organizacyjnymi. Wymaga to opracowywania całego szeregu dokumentów dla ich właściwego przygotowania i przeprowadzenia. Opracowany więc dla ćwiczenia z wojskami wzorzec dokumentów mógłby posłużyć do opracowywania dokumentów do innego rodzaju ćwiczeń /pozostałych/ z uwzględnieniem w treści ich odrębnych właściwości. Do innych ćwiczeń opracowywane byłyby tylko te dokumenty, które przewiduje metodyka. Jedyny wyjątek pod tym względem stanowiłoby ćwiczenie grupowe. Ze względu na specyfikę prowadzenia tego ćwiczenia niezbędne są dla jego realizacji nieco inne dokumenty niż do pozostałych ćwiczeń i dlatego układ oraz treść dokumentów do niego należy rozpatrzyć oddzialnie.

Na podstawie istniejącej literatury dotyczącej metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego w wojskach OPK i w innych rodzajach sił zbrojnych, oraz opracowywanych dokumentów do ćwiczeń w wojskach OPK, a także opierając się na osobistych doświadczeniach z dotychczasowej praktyki w jednostce wojskowej i Katedrze Taktyki Wojsk OPK, autor jest zdania, że ilość i układ dokumentów do ćwiczenia z wojskami powinny być następujące:

- plan przygotowania ćwiczenia;
- zamiar ćwiczenia;
- rozkaz organizacyjny;
- założenie z załącznikami;
- plan przeprowadzenia ćwiczenia /z załącznikami/;
- plan pozoracji przeciwnika powietrznego;
- umowa w sprawie pozoracji przeciwnika powietrznego;
- plan uderzeń ŚNP;
- plan pozoracji przeciwnika naziemnego /działanie grup dywersyjno-rozpoznawczych/;
- wykaz strat i zniszczeń;
- plan maskowania ćwiczenia;
- wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców;
- plan omówienia ćwiczenia.

Powyższe dokumenty przedstawione są w takiej kolejności, w jakiej powinno się je opracowywać. Wszystkie te dokumenty umownie można podzielić na kilka grup w zależności od ich przeznaczenia /dla kogo są przeznaczone/. Dwa z tych dokumentów: plan przygotowania ćwiczenia i rozkaz organizacyjny są to dokumenty, które można zakwalifikować poza dokumentacją merytoryczną ćwiczenia i służą dla odpowiedniej koordynacji opracowania i przygotowania ćwiczenia, a także przygotowania się do ćwiczenia kierownictwa rozjemców i ćwiczących. Ogólnie mówiąc, plan przygotowania ćwiczenia czasowo i merytorycznie koordynuje zakres i treść przygotowania ćwiczenia i jest dokumentem pomocniczym dla zespołu autorskiego; postanowienia /ustalenia/, które są w nim zawarte zespół autorski ściśle realizuje podczas opracowywania ćwiczenia. Rozkaz organizacyj-

ny ustala tryb i zakres przedmiotowy przygotowania się do ćwiczenia kierownictwa rozjemców i ćwiczących. Kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy powinni przyswoić sobie treść rozkazu w całości, natomiast ćwiczący - w zakresach ich dotyczących.

Pozostałymi dokumentami są metodyczna i merytoryczna dokumentacja ćwiczenia, którą posługuje się kierownictwo i rozjemcy przygotowując się do ćwiczenia, a także w trakcie prowadzenia ćwiczenia. Z dokumentów tych podstawowym dokumentem jest "zamiar ćwiczenia" zawierający organizacyjno-metodyczną i operacyjno-taktyczną koncepcję całości ćwiczenia. Na podstawie zamiaru ćwiczenia opracowywane są wszystkie pozostałe dokumenty ćwiczenia. Ze wszystkich tych dokumentów jedynym dokumentem przeznaczonym dla ćwiczących jest założenie wraz z załącznikami. Treść założenia powinna być tak opracowana, aby stwarzała dla ćwiczących odpowiednie tło operacyjno-taktyczne dla realizacji poszczególnych zagadnień szkoleniowych ćwiczenia, i - w miarę potrzeb - dostarczyła ćwiczącym niezbędnych danych wyjściowych do powzięcia odpowiedniej decyzji.

Jakie powinny być układ i treść poszczególnych dokumentów do ćwiczenia oraz nazewnictwo? Aby odpowiedzieć na to pytanie należy dokonać szczegółowej analizy poszczególnych dokumentów.

Plan przygotowania ćwiczenia.

Dokument ten powinien zawierać: temat ćwiczenia, cele szkoleniowe ćwiczenia, zagadnienia szkoleniowe, ustalony skład kierownictwa ćwiczenia, skład zespołu autorskiego, materiałowo-techniczne zabezpieczenie ćwiczenia, przedsięwzięcia organizacyjne i terminy ich realizacji.

Przedstawiona punktowo treść tego dokumentu ujmuje te elementy, które są konieczne dla tego typu dokumentu. O ile pierwsze trzy punkty są określone już wcześniej w planach wyszkoleniowych, o tyle pozostałe ściśle dotyczą bezpośredniego przygotowania ćwiczenia przez dany szczebel organizacyjny /dowodzenia/. I tak: punkty czwarty i piąty określają skład zespołu autorskiego i skład kierownictwa ćwiczenia wyznaczonych przez dowódcę organizującego dane ćwiczenie, które zostaną usankcjonowane jeszcze rozkazem organizacyjnym do ćwiczenia. W punkcie szóstym określone zostaje materiałowo-techniczne zabezpieczenie, jakie przewiduje się wykorzystać dla pełnego przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia. I wreszcie punkt siódmy - ostatni powinien określać wszystkie przedsięwzięcia organizacyjne dotyczące przygotowania ćwiczenia i terminy ich realizacji, a przede wszystkim terminy opracowania poszczególnych dokumentów ćwiczenia.

Zgodnie z kompetencjami osób funkcyjnych dowództwa i sztabu jednostek wojskowych plan taki sporządzać powinien z zasady szef sztabu /wyjątkowo szef wydziału /oddziału/operacyjnego/, a zatwierdzać dowódca organizujący dane ćwiczenie. Ilość egzemplarzy dokumentów powinna być zgodna z aktualnymi potrzebami. W takim ujęciu nazwa tego dokumentu będzie w pełni adekwatna do jego treści.

Zamiar ćwiczenia jest podstawowym dokumentem ćwiczenia zawierającym zarówno elementy organizacyjno-metodyczne, jak i operacyjno-taktyczne. Dokument ten w istniejącej literaturze jest różnie określany zarówno pod względem zawartych w nim treści, jak i nazwy. Ogólnie mówi się, że powinien on składać się z części graficznej i części opisowej. Obowiązujący pod-

ręcznik w wojskach OPK przewiduje równocześnie podział części opisowej na dwie części wewnętrzne, a mianowicie: organizacyjno-metodyczną i operacyjno-taktyczną. Obowiązujące podręczniki i instrukcje w pozostałych rodzajach sił zbrojnych takiego podziału nie przewidują i elementy opisowe, organizacyjne, metodyczne i operacyjno-taktyczne tworzą część opisową, a elementy operacyjno-taktyczne przedstawione graficznie - część graficzną. Ponadto dokument ten nie nosi nazwy: "zamiar ćwiczenia", lecz "plan przeprowadzenia ćwiczenia". W wojskach lądowych decydującą częścią planu przeprowadzenia ćwiczenia jest część graficzna, a część opisowa jest tylko uzupełnieniem części graficznej. W podręczniku "Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK" również nie do końca jasno określono układ i treść tego dokumentu, co już zostało wykazane w poprzednim rozdziale w trakcie analizy ćwiczenia dowódczo-sztabowego. Rozważania nad układem, formą i treścią tego dokumentu dla wojsk OPK wskazują, że zamiar ćwiczenia jako dokument całościowy ma zawierać: część opisową obejmującą zagadnienia organizacyjno-metodyczne i operacyjno-taktyczne oraz część graficzną - obejmującą zamiar operacyjno-taktyczny na mapie. Zamiar operacyjno-taktyczny na mapie byłby pod względem merytorycznym częścią równorzędną z częścią opisową, a w myśl przepisów o ochronie tajemnicy /przepisy kancelaryjne/ w wojsku - załącznikiem do dokumentu opisowego. Opisowa część zamiaru ćwiczenia /dokument pisemny/ składałaby się z dwóch części:

1. części organizacyjno-metodycznej;
2. części operacyjno-taktycznej.

CZĘŚĆ ORGANIZACYJNO-METODYCZNA

1. Temat ćwiczenia.

2. Cele szkoleniowe ćwiczenia.

3. Zagadnienia szkoleniowe /ćwiczenia lub etapów ćwiczenia/.

4. Rodzaj i forma ćwiczenia.

5. Czas trwania ćwiczenia.

6. Skład wojsk biorących udział w ćwiczeniu /realnych/.

7. Rozmach ćwiczenia /ilość sił i środków"biorących udział" w ćwiczeniu wojsk nieprzyjaciela i własnych - występujących w tle operacyjno-taktycznym ćwiczenia/ - przestrzeń ćwiczenia.

8. Przebieg ćwiczenia /etapów ćwiczenia/.

a/ "Zachodni"

b/ "Wschodni"

9. Organizacja pozoracji.

10. Limity kilometrów, paliwa, amunicji itd.

11. Organizacja dowodzenia i łączności.

CZĘŚĆ OPERACYJNO-TAKTYCZNA

1. Warunki prowadzenia ćwiczenia /okres pokojowy czy wojenny rozpoczęcia i przebiegu ćwiczenia, działania bojowe prowadzone z użyciem broni konwencjonalnej lub jądrowej, stopień gotowości bojowej ćwiczących jednostek w chwili rozpoczęcia ćwiczenia, pora roku i pora doby, warunki atmosferyczne - pogoda/.

2. Zamiar stron /przebieg działania stron/.

A. "ZACHODNI" - /przeciwnik - skład, zadania, decyzje, Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się w okresie wojny, to

należy również przedstawić - po podaniu składu wojsk przeciwnika - charakter dotychczasowych działań bojowych, tj. charakter nalotów, siły i ugrupowanie, czas nalotów, sposoby działań bojowych/.

B. "WSCHODNI" - /wojska własne - skład, zadanie i zamiar przełożonego, zadania dla ćwiczących jednostek/.

Elementem graficznym zamiaru ćwiczenia jest zamiar operacyjno-taktyczny na mapie. W wojskach OPK zamiar operacyjno-taktyczny najczęściej przedstawiony jest na mapach w skali 1:500 000, a dla niższych szczebli dowodzenia - bardzo rzadko na mapach w skali 1:200 000.

Treść zamiaru operacyjno-taktycznego na mapie powinna zawierać:

- sytuację wyjściową wojsk /położenie wyjściowe/;
- zadania bojowe szczebla nadrzędnego;
- zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia;
- zadania bojowe ćwiczących związków operacyjno-taktycznych, związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów oraz sąsiadów;
- zarys dynamiki walki ćwiczących stron;
- rozmieszczenie SD oraz organizacja łączności.

Treść ta w miarę potrzeb może być uzupełniana, wzbogacana szkicami lub wykresami. Skonstruowany w ten sposób dokument - zamiar ćwiczenia - stanowi podstawowy dokument każdego ćwiczenia. Na jego podstawie opracowuje się wszystkie pozostałe dokumenty ćwiczenia; treść tych dokumentów wypływać

powinna z treści zamiaru.

W wojskach OPK nie można wyrónić, która z dwóch przedstawionych części: graficzna czy opisowa jest zasadniczym elementem dokumentu. Część graficzna zamiaru ćwiczenia nie może być w wojskach OPK częścią zasadniczą, tak jak się to przewiduje w wojskach lądowych ze względu na to, że sytuacja operacyjno-taktyczna w wojskach OPK jest sytuacją statyczną, w przeciwieństwie do wojsk lądowych, gdzie jest ona wyjątkowo dynamiczna. Dlatego też część ta nie uzupełniona elementami opisowymi może być różnie interpretowana przez poszczególnych użytkowników.

Obydwie części zarówno opisowa, jak i graficzna powinny być podpisane przez dowódcę i szefa sztabu jednostki organizującej dane ćwiczenie, a zatwierdzone przez ich przełożonego /dowódcę szczebla nadrzędnego/, zgodnie z ustaleniami w tym zakresie zawartymi w rozkazie MON.

Dokument jako całość powinien otrzymać nazwę: "zamiar ćwiczenia", a nie tak jak w wojskach lądowych i wojskach lotniczych - "plan przeprowadzenia ćwiczenia". W obowiązującej dotychczas metodyce szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK również nosi nazwę "zamiar ćwiczenia". Zaznaczyć tu należy, iż uprzednio również w wojskach lądowych i lotniczych dokument ten nazywał się zamiarem ćwiczenia i nazwę tę kilka lat temu zmieniono na plan przeprowadzenia ćwiczenia. Aby określić, która z nazw jest bardziej adekwatna do treści rozpatrzmy etymologiczne znaczenie pojęć: plan i zamiar i użycie ich w różnych kontekstach.

"Słownik poprawnej polszczyzny" wydanie PWN Warszawa 1978 r. określa że:

- plan - to pomysł, projekt, zamiar;

- zamiar - robić coś z zamiarem, wprowadzać w życie.
Natomiast "Słownik frazeologiczny języka polskiego" wydany przez Wiedzę Powszechną Warszawa 1974 r. określa następująco definicje tych pojęć:

- plan - zarys działalności pracy w jakimś zakresie na określony przedział czasu;

- zamiar - zamierzenie, zamysł, cel, zamierzania zamysły, cele; zamiary można urzeczywistniać, uskuteczniać, wcielać w życie.

Z powyższego wynika, że pojęcia te: plan i zamiar w zasadzie można stosować zamiennie; niemniej jednak w wojskach OPK bardziej adekwatną nazwą do treści zawartych w tym dokumencie jest "zamiar ćwiczenia". Ponadto nazwa "plan przeprowadzenia ćwiczenia" kojarzy się natychmiast z innym dokumentem, który w ćwiczeniach wojsk OPK opracowuje się pod tą nazwą, a który ujmuje w chronologicznej kolejności przebieg całego ćwiczenia.
Ostatecznie przyjęto, że w wojskach OPK dokument ten powinien posiadać układ i treść jak podano wyżej i nosić nazwę "zamiar ćwiczenia".

Rozkaz organizacyjny do ćwiczenia jest to dokument, w którym nie zachodzi potrzeba zmian pod względem formy, lecz pod względem treści zwłaszcza dotyczącej merytorycznego przygotowania się do ćwiczenia szkolonych ze względu na postępujący ciągle rozwój wojsk OPK. Ogólnie biorąc, rozkaz organizacyjny powinien w kolejności ujmować: zagadnienia organizacyjne ćwiczenia, zagadnienia dotyczące merytorycznego przygotowania się do ćwiczenia kierownictwa, rozjemców i szkolonych, zagadnienia przygotowania i przeprowadzenia pozoracji przeciwnika, zagad-

nienia materiałowo-technicznego zabezpieczenia ćwiczenia i zagadnienia ochrony tajemnicy.

Projekt tekstu rozkazu opracowuje zespół autorski ćwiczenia po zatwierdzeniu zamiaru ćwiczenia przez odnośnego dowódcę. Rozkaz organizacyjny pisze się zgodnie z obowiązującymi zasadami w służbie sztabów. Podpisuje go dowódca organizujący dane ćwiczenie.

Wyciągi z rozkazu należy rozesłać uczestnikom ćwiczenia w takim czasie, aby jednostki mogły odpowiednio przygotować się do ćwiczenia w nakazanych terminach. Szczegółowe zagadnienia, które kolejno należy ujmować w rozkazach organizacyjnych do poszczególnych rodzajów ćwiczeń przedstawione będą w rozdziale trzecim.

Założenie z załącznikami jest jedynym dokumentem w pełni przeznaczonym przede wszystkim dla ćwiczących. Dokument ten powinien stworzyć ćwiczącym odpowiednie tło operacyjno-taktyczne dla realizacji poszczególnych zagadnień szkoleniowych oraz dostarczyć ćwiczącym niezbędnych danych wyjściowych do powzięcia odpowiedniej decyzji. W obowiązujących podręcznikach założenie w zasadzie posiada identyczną formę z uwzględnieniem właściwości poszczególnych rodzajów wojsk.

Załączniki do założenia zawierają sytuację szczegółową poszczególnych rodzajów wojsk i służb /stanowią rozszerzenie treści założenia/ i niezbędne dane wyjściowe dla powzięcia właściwych decyzji. Ponadto załącznikami do założenia mogą być: sytuacja wyjściowa i komunikat rozpoznawczy. Uważa się, że założenie powinno składać się z pięciu rozdziałów, tak jak w dotychczas obowiązujących podręcznikach.

Rozdział pierwszy zawiera sytuację ogólną, po stronie przeciwnika i wojsk własnych. Inaczej mówiąc, ma to być sytuacja polityczno-militarna, która stanowić będzie tło dla realizacji poszczególnych zagadnień ćwiczenia. Należy podawać ją do minimum dwu szczebli dowodzenia wyżej od ćwiczących wojsk.

Rozdział drugi określa sytuację szczegółową po stronie przeciwnika i wojsk własnych, a w zakończeniu podaje konkretne zadanie dla ćwiczącej jednostki /zadania dla ćwiczących jednostek/. Sytuacja szczegółowa po stronie nieprzyjaciela jest to pokazanie przeciwnika, z którym przyjdzie "walczyć" ćwiczącej jednostce /ćwiczącym jednostkom/. Sytuacja szczegółowa wojsk własnych - to przede wszystkim działanie bezpośredniego przełożonego /przełożonych/ - ich zamiary działań - oraz sąsiadów mających wpływ na wykonanie zadań przez ćwiczącą jednostkę. Pod względem formy rozdział ten powinien być napisany w postaci wyciągu z rozkazu bojowego przełożonego.

Rozdział trzeci - dane dodatkowe /informacyjne/. Obydwie te nazwy są adekwatne do zawartych w nim treści i mogą być zamiennie stosowane. Danych tych podawać należy taką ilość, aby ćwiczący dowódcy mogli powziąć właściwe decyzje. W zależności od rodzaju ćwiczenia różna powinna być ilość i szczegółowość danych dodatkowych; danych tych będzie tym mniej, im bardziej warunki danego ćwiczenia zbliżone są do warunków realnych działań bojowych, tj. w ćwiczeniach z udziałem wojsk, w których występują konkretne jednostki wojskowe. Rozwinięciem tego rozdziału, szczególnie w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych, są załączniki do założenia, które zawierają szczegóły dotyczące poszczególnych rodzajów wojsk i służb.

Rozdział czwarty zawiera zadania organizacyjne dla ćwiczących, zaś rozdział piąty - literaturę, jaką należy lub można wykorzystać podczas ćwiczenia /wzory dokumentów itp./. Reasumując uważa się, że założenia powinny być opracowywane na podstawie przedstawionego modelu z uwzględnieniem w treści specyfiki poszczególnych rodzajów wojsk, dla których dane założenie jest opracowywane. Założenie nie podlega zatwierdzeniu, a podpisuje je kierownik ćwiczenia.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia /z załącznikami/ powinien być dokumentem opracowywanym celem sprawnego i dokładnego przeprowadzenia ćwiczenia. Uważa się, że dokument ten można w zasadzie wykonać w dowolnej formie, tj.: opisowej, tabelarycznej i graficznej, popularnie nazywanej "na osi czasu". Aby plan taki mógł odegrać swoją rolę, jaką wyznacza mu się wśród dokumentów ćwiczenia, powinien być opracowany precyzyjnie, przejrzyście i czytelnie. Forma opisowa zapewnia wprawdzie dużą szczegółowość planu, ale jego przejrzystość i czytelność nie są najlepsze. Dlatego uważa się, że podstawowymi formami powinny być: forma tabelaryczna i "na osi czasu" zgodnie ze wzorami, jakie pokazane zostaną w załącznikach.

Bez względu jednak na formę, w jakiej opracowuje się plan przeprowadzenia ćwiczenia, powinien on zawierać w postaci zagadnień: temat i cele szkoleniowe ćwiczenia; tematy, cele szkoleniowe i zagadnienia poszczególnych etapów ćwiczenia; działania przeciwnika oraz czynności kierownictwa, rozjemców i ćwiczących ujęte w czasie operacyjnym i astronomicznym. Do planu przeprowadzenia ćwiczenia można również opracowywać załączniki. Załącznikami tymi w przeważającej ilości będą wprowadzenia, jakie przewiduje się wręczać ćwiczącym

w trakcie rozwijającej się sytuacji ćwiczenia. Treści tych wprowadzeń powinny być ogólnie zgodne z przewidywanymi decyzjami ćwiczących, ale jednocześnie zawierać nowe elementy, na które ćwiczący reagowaliby pożądanymi decyzjami. Można również opracować tzw. wprowadzenia warunkowe, tj. takie, których wręczenie ćwiczącym należy uzależnić od podejmowanych przez nich decyzji. Plan przeprowadzenia ćwiczenia powinien być zatwierdzony przez dowódcę organizującego dane ćwiczenie, a podpisany przez kierownika ćwiczenia.

Dokumenty pozoracji. Do dokumentów pozoracji działania przeciwnika zalicza się: plan pozoracji przeciwnika powietrznego, plan pozoracji przeciwnika naziemnego /działanie grup dywersyjno-rozpoznawczych/, wykaz strat i zniszczeń oraz umowę w sprawie pozoracji przeciwnika powietrznego. W podręcznikach metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk lądowych i lotniczych nie występują tego typu dokumenty. W dotychczasowym podręczniku metodyki szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK dokumenty te podane były w nieco innym układzie i miały inne nazwy niż ma to miejsce obecnie. Nazwy i treść tych dokumentów nie zawsze były adekwatne do aktualnych potrzeb. Od chwili opracowania obowiązującego dotychczas podręcznika nastąpił burzliwy rozwój ŚNP, środków walki z ŚNP, a także form i metod szkolenia wojsk. Wszystko to spowodowało, że poprzednio opracowane wzory tych dokumentów zdezaktualizowały się. Uważa się, że najwłaściwszą liczbą tych dokumentów jest liczba, dokumentów wymienionych powyżej. Treść tych dokumentów: plan pozoracji przeciwnika powietrznego wykonywany na mapach w skali 1:500 000 /lub 1:1 000 000 lub 1:2 500 000/ powinien zawierać trasy i warunki lotu samolotów pozorujących

cele powietrzne, a także być uzupełniony częścią opisową /legendą/ składającą się z: danych o warunkach lotów samolotów pozorujących cele powietrzne; danych o stosowaniu przez samoloty pozorujące cele powietrzne zakłóceń radioelektronicznych; danych łączności radiowej i przewodowej kierowania celami; wskazówek co do bezpieczeństwa lotów samolotów wykonujących pozorację, zarządzenia organizacji i prowadzenia pozoracji przeciwnika powietrznego; zarządzenia w zakresie organizowania lotów lotnictwa nie biorącego udziału w szkoleniu. Jest to więc obszerny dokument zawierający dużo szczegółów dotyczących realnej pozoracji. Zaznaczyć należy, że tak opracowany dokument jest niezbędny dla realnej pozoracji w ćwiczeniu z wojskami lub treningu systemu OPK. Do innych ćwiczeń niektóre z wymienionych części dokumentu nie są konieczne. Wynika to z małej skali /ilości/ lotów pozorujących cele powietrzne lub metody przeprowadzenia pozoracji gdy pozoracja przeciwnika powietrznego jest tylko "podgrywką". Szczegóły tego dokumentu do poszczególnych ćwiczeń zawarte będą w rozdziale trzecim.

Plan pozoracji przeciwnika naziemnego /działanie grup dywersyjno-rozpoznawczych/ jest dokumentem opracowywanym w zasadzie tylko do ćwiczenia z wojskami. W innych rodzajach ćwiczeń nie przewiduje się tego elementu szkolenia. Dokument ten powinien zawierać wszystkie ustalenia dotyczące organizacyjnych i merytorycznych treści pozoracji, a ponadto przedstawiać warunki i zasady bezpieczeństwa, jakie należy zachować w działaniach pozorujących dla uniknięcia ewentualnych wypadków.

Plan uderzeń ŚNP wykonuje się w celu urealnienia realizowanej sytuacji powietrznej uzupełniając tym samym zaplanowany

model /modele/ nalotów. Planowane uderzenia powinny wypływać z modelu nalotu, przewidywanych działań realnego przeciwnika powietrznego i ważności samych obiektów. Plan taki należy wykonywać w formie graficznej na mapie lub kalce w skali odpowiadającej opracowanemu planowi pozoracji przeciwnika powietrznego. Szczegóły treści dokumentu zawarte są w rozdziale trzecim.

Wykaz strat i zniszczeń opracowuje się na podstawie przedstawionych dotychczas dokumentów pozoracji, a wykorzystuje się go w celu zbliżenia warunków pozorowanego nalotu do warunków realnego pola walki. Ustalenia te w formie wprowadzeń podaje się ćwiczącym w trakcie odpierania nalotu. Forma dokumentu uzależniona jest od aktualnych potrzeb /najczęściej w postaci tabelarycznej/.

Umowa w sprawie pozoracji przeciwnika powietrznego jest opracowywana z tego względu, że w ćwiczeniu z wojskami bardzo często zachodzi potrzeba i konieczność wykonywania realnej pozoracji przez samoloty wojsk lotniczych lub lotnictwo sąsiednich systemów OPK /NRD, CSRS, ZSRR/. W przypadkach tych w dokumentacji ćwiczenia przewidywać należy taki dokument, który regulował będzie "techniczne" wykonanie pozoracji. Dokument taki sporządza zespół autorski po dokonanych ustaleniach z przyszłymi wykonawcami pozoracji, a podpisują go wszyscy zainteresowani dowódcy. Umowę wykonuje się w tylu egzemplarzach ile stron uczestniczy w pozoracji i rozsyła się zainteresowanym dowódcom. Szczegóły dotyczące treści i postępowania z umową zawarte będą w rozdziale trzecim.
Umowę taką, jeżeli zachodzi konieczność, opracowuje się również do treningu systemu dowodzenia OPK.

Z przedstawionych dokumentów pozoracji zatwierdzeniu podlegać powinny: plan pozoracji przeciwnika powietrznego i plan pozoracji przeciwnika naziemnego. Plan pozoracji przeciwnika powietrznego należy zatwierdzać wtedy, kiedy planowana jest realna pozoracja. Podczas planowania "podgrywki" /np. w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym/ plan ten nie musi być zatwierdzony, a podpisuje go kierownik ćwiczenia. W przypadkach, kiedy plan ten podlega zatwierdzeniu, podpisują go dowódca i szef sztabu organizujący dane ćwiczenie, a zatwierdza dowódca zatwierdzający zamiar ćwiczenia. Plan pozoracji przeciwnika naziemnego podpisuje kierownik ćwiczenia, a zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenie. Pozostałe dokumenty pozoracji podpisuje kierownik ćwiczenia i nie podlegają one zatwierdzeniu, a umowę w sprawie pozoracji, jak już nadmieniono, podpisują zainteresowani dowódcy. Na podstawie doświadczeń, obserwacji i przeprowadzonych w jednostkach konsultacji uważa się, że przedstawione dokumenty pozoracji i ich treść są w chwili obecnej najbardziej adekwatne do potrzeb ćwiczeń w wojskach OPK.

Plan maskowania ćwiczenia jest dokumentem, który dotychczas nie był opracowywany. W okresie, kiedy opracowywany był obowiązujący aktualnie podręcznik "Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK" nie istniała taka konieczność. Obecnie kiedy następuje szybki rozwój środków rozpoznania powietrzno-kosmicznego /radioelektronicznego, fotograficznego, wzrokowego/ ćwiczące wojska są szczególnie narażone na rozpoznanie. W związku z tym konieczne jest opracowywanie takiego planu i ścisła jego realizacja podczas przygotowania i prowadzenia ćwiczenia. Plan ten powinien zawierać szczegóły realizacji maskowania operacyjnego i bezpośredniego, a wykonać na-

leży go na mapie w skali odpowiadającej zamiarowi operacyjno-taktycznemu, uzupełniając jego treść opisami, tabelami i schematami w zależności od potrzeb.
Plan maskowania ćwiczenia nie podlega zatwierdzeniu i podpisywać go powinien kierownik ćwiczenia.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców powinny być dokumentem, który pomagałby w przygotowaniu się kierownictwa i rozjemców do ćwiczenia, a jednocześnie określał prawa i obowiązki tych osób funkcyjnych w ćwiczeniu. Ogólnie, dokument ten powinien zawierać następujące grupy zagadnień dotyczące: przygotowania się kierownictwa i rozjemców do ćwiczenia, praw i obowiązków kierownictwa i rozjemców w okresie przygotowania się do ćwiczenia i w trakcie ćwiczenia, problemów i elementów podlegających kontroli w czasie ćwiczenia, treści i sposobów przygotowania materiałów do omówienia. Dokument nie podlega zatwierdzeniu, a podpisywany powinien być przez kierownika ćwiczenia. Szczegóły dotyczące jego treści zawarte będą w rozdziale trzecim.

Plan omówienia ćwiczenia. Omówienie ćwiczenia jest ważnym elementem szkoleniowo-wychowawczym i powinno być pełnym podsumowaniem osiągniętych wyników ćwiczenia. Sposób przygotowania i przeprowadzenia omówienia ćwiczenia może być różny, niemniej powinien przebiegać w następującej kolejności: przypomnienie tematu i celów szkoleniowych, zapoznanie z zamiarem ćwiczenia, omówienie przebiegu ćwiczenia zgodnie z etapami, analiza i ocena pracy ćwiczących, wnioski z przeprowadzonego ćwiczenia. Plan ten nie podlega zatwierdzeniu, a podpisywany jest przez kierownika ćwiczenia.

Przedstawione dokumenty w całości lub części /zgodnie z rozdziałem trzecim/ dotyczą wszystkich rodzajów ćwiczeń z wyjątkiem ćwiczeń grupowych. Analizując dostępną literaturę oraz praktyczną realizację w tym względzie dochodzi się do wniosku, że do ćwiczeń grupowych należałoby opracowywać dokumenty w nieco innym układzie. Dokumentami tymi powinny być: zamiar ćwiczenia /w innym układzie niż pokazany poprzednio/, założenie z załącznikami i opracowanie metodyczne zajęć. Układy i treści tych dokumentów powinny być następujące:

Zamiar ćwiczenia ze względu na specyfikę ćwiczenia grupowego - co już wykazano na początku rozdziału - powinien posiadać układ i treść dostosowane do istoty tego ćwiczenia. Zmiany dotyczą w zasadzie tylko części organizacyjno-metodycznej opisanych elementów zamiaru, ponieważ pozostałe części zamiaru powinny być takie, jak pokazano poprzednio. Treść części organizacyjno-metodycznej zamiaru ćwiczenia grupowego powinna zawierać:

1. Temat ćwiczenia.
2. Cele szkoleniowe ćwiczenia.
3. Strukturę ćwiczenia /przedstawioną w tabeli, a mającą następujące kolumny: nr zajęcia, temat zajęcia i zagadnienia szkoleniowe, kto prowadzi zajęcie i miejsce prowadzenia/.
4. Wskazówki organizacyjno-metodyczne /dotyczące rozpoczęcia, prowadzenia i zakończenia ćwiczenia jako całości/.
5. Literaturę /podanie literatury zawierającej teoretyczną stronę danego ćwiczenia/.

Taki układ i treść zamiaru ćwiczenia grupowego zapewniają ujęcie najbardziej istotnych dla tego ćwiczenia elementów nie-

zbędnych dla właściwego przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia grupowego pod względem metodycznym i merytorycznym. Szczegóły treści zawarte będą w rozdziale trzecim.

Założenie do ćwiczenia grupowego zarówno w formie, jak i w treści powinno być identyczne z poprzednio omówionym założeniem do innych rodzajów ćwiczeń.

Opracowanie metodyczne zajęć jest dokumentem, który przygotować należy tylko dla ćwiczeń grupowych, wynika to bowiem ze specyfiki istoty tego ćwiczenia. Dokument ten powinien zawierać rozwiązania metodyczne poszczególnych /kolejnych/ zajęć. Rozwiązania te dotyczą zarówno treści organizacyjno-metodycznych, jak i merytorycznych danego zajęcia. Pod względem strukturalnym dokument ten jest zbiorem rozwiązań metodyczno-merytorycznych poszczególnych zajęć. Rozwiązanie każdego zajęcia powinno zawierać:

1. Temat zajęcia.
2. Cele szkoleniowe zajęcia.
3. Zagadnienia szkoleniowe i podział czasu /tekstowo lub w tabeli/.
4. Wskazówki organizacyjno-metodyczne.
5. Przebieg zajęcia /treści poszczególnych czynności kierownika i szkolonych oraz rozwiązania autorskie/.

Szczegóły dotyczące treści zawarte będą w rozdziale trzecim. Dokument ten nie podlega zatwierdzeniu, a rozwiązania metodyczne poszczególnych zajęć podpisują: kierownik ćwiczenia lub autorzy opracowujący poszczególne rozwiązania metodyczne /współautorzy ćwiczenia/.

Rozwiązania metodyczne opracowuje się w celu sprawnego

przeprowadzenia poszczególnych zajęć, oraz dla utrzymania ciągłości obranej koncepcji ćwiczenia. W praktyce, po przeprowadzeniu każdego zajęcia danego ćwiczenia grupowego kierownik ćwiczenia /wykładowca/ zapoznaje szkolonych z głównymi ustaleniami rozwiązania, które powinni przyjąć jako obowiązujące do dalszych zajęć /kalkulacji/. Zapewnia to utrzymanie spójności i obranej koncepcji ćwiczenia.

Dla pozostałych rodzajów ćwiczeń, tj. treningów sztabowych, treningów systemu dowodzenia OPK, ćwiczeń dowódczo-sztabowych, ćwiczeń taktyczno-bojowych i treningów systemu OPK powinien obowiązywać wzorzec przedstawiony dla ćwiczenia z wojskami. Jak już zostało zaznaczone, nie zachodzi konieczność, aby do tych ćwiczeń opracowywać wszystkie podane we wzorze dokumenty. Ponadto treść tych dokumentów uzależniona będzie od istoty i specyfiki danego ćwiczenia /wykazano to w rozdziale trzecim/ i może nieco odbiegać od treści dokumentów do ćwiczeń z wojskami. Na podstawie istniejącej literatury i po sprawdzeniu w praktyce opracowanej dokumentacji ćwiczeń uważa się, że do poszczególnych rodzajów ćwiczeń należy opracowywać dokumenty wyszczególnione w tabeli nr 2.

Tabela nr 2

RODZAJE ĆWICZEŃ	DOKUMENTY														
	Plan przygotowania ćwiczenia	Zamiar ćwiczenia	Rozkaz organizacyjny	Założenie /z załącznikami/	Plan przeprowadzenia ćwiczenia	Plan pozoracji przeciwnika powietrznego	Umowa w sprawie pozoracji przeciwnika powietrznego	Plan uderzeń SNP	Plan pozoracji przeciwnika nazlomnego	Wykaz strat i zniszczeń	Plan maskowania ćwiczenia	Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kier.i rozj.	Plan maskowania ćwiczenia	Opracowanie metodyczne zajęć	
Ćwiczenie grupowe		x	x											x	
Trening sztabowy				x	x										
Trening systemu dowodzenia OPK		x		x	x	x		x		x					
Ćwicz. na mapach dow.- sztab. szkieletowe	x	x	x	x	x	x		x		x		x	x		
	x	x	x	x	x	x		x		x		x	x		
Ćwiczenie taktyczno-bojowe		x	x	x	x	x							x		
Trening systemu OPK		x	x	x	x	x	x	x		x	x		x		
Ćwiczenie z wojskami	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		

Szczegółowa treść poszczególnych dokumentów będzie podana w rozdziale trzecim.

Przedstawiony wzorzec i związane z nim szczegóły ujęto w projekcie podręcznika dotyczące opracowywania odpowiednich dokumentów ćwiczenia należy traktować jako uogólniony przykład, ponieważ niemożliwością jest rozpatrzenie wszystkich niuansów specyfiki poszczególnych tematów w danych rodzajach ćwiczeń. Uważa się, że autorzy opracowujący poszczególne ćwiczenia powinni zawsze wnosić pewien procent własnej inwencji twórczej w ramach obowiązujących zasad i przedstawionego wzorca. Wzorzec ten należy również traktować twórczo ze względu na ciągły rozwój techniki bojowej, taktyki /sztuki operacyjnej/ oraz form i metod szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK.

2.3. ZARYS METODYKI PRZYGOTOWYWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH

Jakość i efektywność przeprowadzonego ćwiczenia w dużym stopniu zależą od poprawności koncepcji organizacyjno-metodycznej i operacyjno-taktycznej oraz jakości opracowanych dokumentów ćwiczenia. Zakres pracy w tym względzie określa się stosownie do rodzaju ćwiczenia oraz jego skali trudności i rozmachu. Przygotowanie i opracowanie ćwiczeń w zasadzie rozpoczyna się z chwilą ustalenia rodzajów i tematów ćwiczeń operacyjno-taktycznych dla jednostek wojsk OPK na dany rok szkoleniowy. /Algorytm postępowania podczas opracowywania, przygotowania i prowadzenia ćwiczeń przedstawiono w załączniku nr 2/.

Następnym ważnym etapem bezpośredniego już przygotowania ćwiczenia jest opracowanie dokumentów ćwiczenia. Dokumenty te wykonuje zespół autorski wyznaczony przez dowódcę organizującego dane ćwiczenie. Przed wyznaczeniem zespołu autorskiego i udzieleniem mu wytycznych dowódca organizujący dane ćwiczenie musi uświadomić sobie treść tematu, zrozumieć rodzaj i cel ćwiczenia, przeanalizować konkretne warunki i potrzeby szkoleniowe jednostki. Dokładne zrozumienie treści tematu i głównego celu ćwiczenia pozwala dowódcy uświadomić sobie to co w danym ćwiczeniu jest najistotniejsze oraz warunki, które muszą być spełnione, aby osiągnąć główny cel /cele/ szkoleniowy. W wyniku tej analizy dowódca ustala koncepcję organizacyjno-metodyczną i operacyjno-taktyczną ćwiczenia, inaczej mówiąc wstępny projekt /ideę/ ćwiczenia, a następnie wyznacza zespół autorski do opracowania danego ćwiczenia.

Zespół autorski powinien być wyznaczony tak, aby reprezentowane były w nim wszystkie rodzaje wojsk i służb biorące udział w danym ćwiczeniu. Najczęściej głównym autorem /kierownikiem zespołu autorskiego/ jest oficer wydziału /oddziału/ operacyjnego, a członkami zespołu - specjaliści z rodzajów wojsk i służb. Wyznaczeni do zespołu autorskiego oficerowie powinni posiadać niezbędną w tym zakresie wiedzę merytoryczną i metodyczną. Po wyznaczeniu zespołu autorskiego i głównego autora ćwiczenia /kierownika zespołu/ dowódca powinien przekazać zespołowi autorskiemu /głównemu autorowi/ własne przemyślenia w formie wytycznych.

Kolejność i treść wytycznych powinny być następujące:

1. Temat ćwiczenia.
2. Rodzaj ćwiczenia.

3. Ogólne cele ćwiczenia.

4. Główne zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia.

5. Czas /termin/ przeprowadzenia ćwiczenia /etapów ćwiczenia/.

6. Skład ćwiczących wojsk /sztabów/.

7. Skład kierownictwa i rozjemców /głównych/ i innych zespołów /badawczych, omówienia itp./.

8. Termin opracowania dokumentacji ćwiczenia.

9. Ogólne dane operacyjno-taktyczne do opracowania zamiaru ćwiczenia /zamiaru operacyjno-taktycznego/.

10. Sposób organizacji pozoracji przeciwnika powietrznego oraz siły i środki wyznaczone do pozoracji.

11. Inne niezbędne dane wynikające z aktualnych potrzeb.

Wyznaczenie zespołu autorskiego i udzielenie mu wytycznych musi nastąpić w takim czasie przed ćwiczeniem, aby zespół mógł: opracować dokumentację ćwiczenia, ćwiczący byli w stanie przygotować się do ćwiczenia /na podstawie wyciągów z rozkazu organizacyjnego/ zarówno pod względem merytorycznym, jak i organizacyjnym, aby kierownictwo i rozjemcy mieli czas na przygotowanie się do ćwiczenia /zapoznanie się z całością dokumentacji ćwiczenia/, a także aby istniała możliwość przeprowadzenia kontroli przygotowania się szkolonych do ćwiczenia. Czas ten w zależności od szczebla dowodzenia, dla którego organizuje się ćwiczenie oraz rodzaju ćwiczenia waha się w granicach od kilku do kilkunastu tygodni przed rozpoczęciem ćwiczenia.

Po otrzymaniu wytycznych od dowódcy i podziale zadań przez głównego autora dla poszczególnych oficerów oraz opracowaniu planu przygotowania ćwiczenia zespół autorski przystępuje do

opracowania dokumentacji ćwiczenia. W pierwszej kolejności opracowany powinien być zamiar ćwiczenia stanowiący podstawowy dokument każdego ćwiczenia. Opracowując zamiar w pierwszej kolejności opracowuje się część organizacyjno-metodyczną, a następnie operacyjno-taktyczną. Opracowanie operacyjno-taktycznej części zamiaru podzielić można na dwa etapy. Pierwszy powinien obejmować czynności związane z graficznym opracowaniem zamiaru operacyjno-taktycznego na mapie, drugi - opracowanie tekstowe zagadnień operacyjno-taktycznych w ramach drugiej części zamiaru ćwiczenia. Po opracowaniu zamiaru ćwiczenia oraz jego zatwierdzeniu przez przełożonego /dowódcę/ dowódcy organizującego dane ćwiczenie, zespół autorski na podstawie danych zawartych w zamiarze opracowuje kolejno pozostałe dokumenty ćwiczenia zgodnie z planem przygotowania ćwiczenia.

Ogólne zasady zatwierdzenia dokumentacji ćwiczenia powinny być następujące: podstawowy dokument każdego ćwiczenia - zamiar ćwiczenia - zatwierdza przełożony /dowódca/ dowódcy organizującego dane ćwiczenie, a podpisują ten dokument dowódca i szef sztabu organizujący to ćwiczenie /obydwie części opisową i graficzną/. Ponadto w tych przypadkach, kiedy organizowana jest realna pozoracja przeciwnika powietrznego powyższa zasada powinna dotyczyć planu pozoracji przeciwnika powietrznego. Plan przygotowania ćwiczenia i plan przeprowadzenia ćwiczenia zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenie, a podpisują: pierwszy z dokumentów - szef sztabu /szef wydziału operacyjnego/, a drugi dokument - kierownik ćwiczenia. Rozkaz organizacyjny podpisuje dowódca organizujący dane ćwiczenie. Pozostałe dokumenty podpisuje kierownik ćwiczenia i nie podlegają one zatwierdzeniu.

Po opracowaniu dokumentacji ćwiczenia /rozkazu organizacyjnego/ wyciągi z rozkazu rozsyła się do przyszłych uczestników ćwiczenia w częściach ich dotyczących. Na podstawie tych wyciągów przygotowują się oni do ćwiczenia. Kierownictwo i rozjemcy zapoznają się z całością dokumentacji ćwiczenia w ramach przygotowania się do ćwiczenia.

Podczas organizowania realnej pozoracji przeciwnika powietrznego jej przeprowadzenie musi być poprzedzone odpowiednim przeszkoleniem załóg pozorujących cele powietrzne. Odpowiedzialny za przygotowanie załóg do pozoracji jest dowódca jednostki, która realizuje pozorację. Szkolenie to powinno odbyć się na podstawie opracowanego planu pozoracji przeciwnika powietrznego, a koordynatorem tego szkolenia powinien być kierownik ćwiczenia.

Przed rozpoczęciem ćwiczenia dowódca organizujący ćwiczenie powinien zarządzić przeprowadzenie sprawdzenia przygotowania się uczestników do ćwiczenia w takim czasie, aby możliwe było jeszcze przed rozpoczęciem ćwiczenia usunięcie niedociągnięć stwierdzonych podczas sprawdzianu.

Sposoby rozpoczęcia ćwiczenia mogą być różne i zależeć będą od rodzaju ćwiczenia, tematu i celów szkoleniowych danego ćwiczenia. Ćwiczenie można rozpocząć wręczeniem ćwiczącym /dowódcy ćwiczącej jednostki lub sztabu/ założenia, w którym stworzona sytuacja i ustalenia organizacyjne spowodują odpowiednie działania ćwiczących /dowódcy/ przystępujących do organizacji działań bojowych. Sposób ten najczęściej stosowany powinien być podczas rozpoczynania ćwiczeń bez udziału wojsk. Ćwiczenia mogą się rozpoczynać również alarmem lub stopniowym osiąganiem przez jednostki wyższych stanów i stopni gotowości

bojowej. Osiągnąć je można poprzez przekazanie ćwiczącym odpowiednich sygnałów lub wręczenie ćwiczącemu dowódcy założenia, w którym stworzona sytuacja taktyczna i ustalenia organizacyjne zmuszą go do ogłoszenia alarmu lub wprowadzenia wyższych stanów i stopni gotowości bojowej.

Mogą też ćwiczenia, a przede wszystkim ćwiczenia z udziałem wojsk, rozpoczynać się niespodziewanymi działaniami nieprzyjaciela powietrznego, kiedy podstawą działań ćwiczących wojsk będzie rozpoczęcie nalotu /wykrycie samolotów pozorujących cele powietrzne/.

Metody przeprowadzenia ćwiczeń zależne będą przede wszystkim od rodzaju ćwiczenia. Metody te wynikają z istoty każdego ćwiczenia i założonych dla poszczególnych rodzajów ćwiczeń /tematów/ celów szkoleniowych. Wyróżnia się kilka ogólnych wymagań /zasad/ jakimi należy kierować się podczas prowadzenia ćwiczeń:

1. Praca ćwiczących dowódców i sztabów oraz działania wojsk powinny być planowane i realizowane w taki sposób, jak gdyby były prowadzone w rzeczywistych warunkach bojowych.

2. Porządek i kolejność realizacji poszczególnych zagadnień ćwiczenia powinny być zgodne z ustalonym planem, którego szczegóły nie mogą jednak krępować inicjatywy ćwiczących.

3. W trakcie trwania ćwiczenia należy unikać narzucania decyzji kierownictwa /autorskich/ ćwiczącym, ponieważ krępuje to i ogranicza inicjatywę i samodzielność ćwiczących, nie pozwala na wyrabianie u nich twórczej inicjatywy i silnej woli, a więc tych korzystnych cech, jakie powinny charakteryzować oficerów zarówno dowódców, jak i pracowników sztabu.

4. W przypadkach, kiedy powzięta decyzja przez ćwiczących nie odpowiada zaistniałej sytuacji i nie zapewnia wykonania zadań oraz osiągnięcia założonych celów szkoleniowych ćwiczenia, wówczas kierownik ćwiczenia /rozjemca/ powinien zastosować w odpowiednim czasie niezbędne środki zapobiegawcze /wpłynięcie na zmianę decyzji ćwiczących poprzez dodatkowe ukierunkowanie dowódcy na powzięcie właściwej decyzji, a gdy ten sposób okaże się nie skuteczny - poprzez skorygowanie decyzji ćwiczących lub dokonanie niezbędnych poprawek i uzupełnień/.

5. Wszystkie wprowadzenia podawane ćwiczącym powinny wynikać z aktualnej sytuacji taktycznej i działań ćwiczących.

6. W działaniu pozoracji główny nacisk należy położyć na pozorowanie przeciwnika zgodnie z jego aktualnymi zasadami taktyki i sztuki operacyjnej.

7. Do oceny strat nie podchodzić szablonowo. Podawane w formie wprowadzeń straty wojsk własnych i przeciwnika powinny wynikać z aktualnej sytuacji operacyjno-taktycznej /oddziaływanie przeciwnika i wojsk własnych/.

8. W miarę możliwości, zgodnie z potrzebami i koncepcją danego ćwiczenia, stosować należy całą dostępną gamę metod szkoleniowych.

9. Ćwiczenia bez udziału wojsk /dotyczy ćwiczenia grupowego i treningu sztabowego/ nie mogą przekształcić się w seminaria, repetytoria lub wykłady.

10. W trakcie realizacji poszczególnych ćwiczeń dążyć należy do osiągnięcia jak najlepszych wyników szkoleniowych.

11. W trakcie realizacji poszczególnych etapów ćwiczeń kierownictwo, rozjemcy oraz ćwiczący dowódcy i ich sztaby powinni zwrócić szczególną uwagę na dyscyplinę ćwiczenia, warunki bezpieczeństwa, ochronę tajemnicy i maskowanie ćwiczenia.

12. Po każdym ćwiczeniu należy dokonać wnikliwego omówienia i podsumowania ćwiczenia, które powinny być tak przeprowadzone, aby były pouczające i wychowawcze.
Szczegóły dotyczące metodyki przeprowadzenia poszczególnych rodzajów ćwiczeń zawarte będą w rozdziale trzecim.

Wojska Obrony Powietrznej Kraju integrują różne rodzaje wojsk: wojska rakietowe, wojska lotnicze, wojska radiotechniczne oraz oddziały i pododdziały rozpoznania i przeciwdziałania radioelektronicznego, których działania zabezpiecza także wiele służb.
Wszystko to tworzy skomplikowany system, którym dowodzenie wymaga odpowiednich predyspozycji i przygotowania operacyjno-taktycznego. Odpowiednie przygotowanie operacyjno-taktyczne poszczególni funkcyjni, sztaby i jednostki wojsk OPK osiągają poprzez intensywne szkolenie operacyjno-taktyczne /ćwiczenia operacyjno-taktyczne/. Ponadto należy pamiętać o tym, że wszystkie ćwiczenia w wojskach OPK, a szczególnie ćwiczenia z udziałem wojsk realizowane są z wykorzystaniem skomplikowanego, nowoczesnego sprzętu i uzbrojenia. W związku z tym dowódcy, sztaby i całe stany osobowe wojsk OPK muszą posiadać mistrzowską zanjomość obsługi tego sprzętu i bojowego wykorzystania. Dlatego też właściwie przygotowane i przeprowadzone poszczególne rodzaje ćwiczeń operacyjno-taktycznych powinny podnosić osobiste kwalifikacje /poziom wyszkolenia/

kadry i całych stanów osobowych, a w tym poziom wyszkolenia dowództw sztabów i jednostek wojsk OPK jako zgranych kolektywów oraz wzmacniać gotowość bojową tych wojsk. Wnioski zaś i doświadczenia z poszczególnych rodzajów ćwiczeń powinny być skrupulatnie wykorzystane do dalszego szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK.

3. METODYKA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH WOJSK OPK

3.1. CHARAKTERYSTYKA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH PRZEPROWADZANYCH W WOJSKACH OPK

Ćwiczenia operacyjno-taktyczne stanowią zasadniczą formę szkolenia wojsk w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków współczesnego pola walki i zmuszających wojska do pełnego wykorzystania umiejętności oraz walorów sprzętu bojowego w wykonywaniu postawionych zadań. Organizują i prowadzą je bezpośredni przełożeni dowódców ZT i oddziałów /pododdziałów/ ćwiczących na danym szczeblu, zgodnie z ustaleniami zawartymi w rozkazie ministra obrony narodowej do szkolenia i wytycznych organizacyjno-szkoleniowych dla sił zbrojnych na dany rok.

Ćwiczenia operacyjno-taktyczne mają na celu:

- zgrywanie związków operacyjno-taktycznych /taktycznych/ i oddziałów /pododdziałów/ do prowadzenia zdecydowanych i skomplikowanych działań bojowych;

- doskonalenie umiejętności dowódców i sztabów w organizowaniu walki, zabezpieczeniu działań bojowych oraz w utrzymaniu ciągłości dowodzenia i współdziałania;

- doskonalenie organizacji walki z przeciwnikiem powietrznym poszczególnych rodzajów wojsk i kierowania nimi w walce;

- doskonalenie umiejętności dowódców w organizowaniu właściwego ugrupowania bojowego oraz maksymalnego wykorzystania właściwości taktyczno-technicznych sprzętu bojowego i uzbrojenia;

- sprawdzenia stopnia gotowości sztabów i wojsk do wykonywania zadań w różnych warunkach meteorologicznych i terenowych;

- doskonalenie form i metod działania aparatu partyjno-politycznego w mobilizowaniu stanu osobowego do sprawnego wykonywania zadań szkoleniowych;

- badanie nowej problematyki taktycznej i organizacyjnej wojsk oraz wypracowanie zasad wykorzystania nowego sprzętu bojowego, a także - zależnie od potrzeb - sprawdzenie projektów regulaminów, instrukcji i podręczników.

W szkoleniu operacyjno-taktycznym żołnierzy /oficerów/, sztabów i wojsk OPK rozróżnia się - w zależności od stopnia zbliżenia ćwiczebnych działań bojowych do rzeczywistej walki - następujące główne formy /rodzaje/ ćwiczeń:

1. Ćwiczenia bez udziału wojsk:
   a/ ćwiczenia grupowe;
   b/ treningi sztabowe;
   c/ treningi systemu dowodzenia OPK;
   d/ ćwiczenia dowódczo-sztabowe;
   e/ ćwiczenia na mapach;
   f/ ćwiczenia szkieletowe.
2. Ćwiczenia z udziałem wojsk:
   a/ ćwiczenia taktyczno-bojowe;
   b/ treningi systemu OPK;
   c/ ćwiczenia z wojskami.

3.1.1. Ćwiczenia grupowe

Ćwiczenie grupowe jest rodzajem ćwiczenia taktycznego stosowanego w indywidualnym szkoleniu taktycznym oficerów. Jego istota polega na tym, że wszyscy szkoleni występują jednocześnie w określonej roli /np. dowódcy, szefa sztabu, szefa służby, oficera sztabu/, rozwiązując te same zadania na

tle jednolitej dla wszystkich uczestników zajęcia sytuacji taktycznej.

W ramach ćwiczenia grupowego szkoleni /oficerowie/ opanowują wstępne umiejętności z zakresu rozwiązywania zadań bojowych i wykonywania określonych czynności dowódczych oraz pogłębiają i ugruntowują wiedzę taktyczną wcześniej nabytą. Kierownik ćwiczenia występuje w dowolnej roli /dowódcy, sąsiada itp./ w zależności od rodzaju zajęcia. Ćwiczenia te dzieli się na kilka lub kilkanaście zajęć programowych, które mogą być rozłożone w dłuższym czasie.

W ćwiczeniach grupowych wykorzystuje się różnorodne metody szkolenia. Główną rolę spełniają metody działania praktycznego oraz dyskusje. Przed rozpoczęciem zajęć szkoleni /oficerowie/ przygotowują samodzielnie rozwiązania /zgodnie z wytycznymi kierownika/ zadania taktycznego lub opracowują odpowiednie dokumenty sztabowe. W trakcie zajęć referują swoje rozwiązania, co dla kierownika /wykładowcy/ może stanowić podstawę do zainicjowania dyskusji. Szerokie zastosowanie w ćwiczeniach grupowych znajduje metoda sytuacyjna, która umożliwia realne i obiektywne przedstawienie umownego położenie wyjściowego wojsk własnych i obcych, a następnie pokazywania zmian, jakie zachodzą w toku rozwijającej się sytuacji ćwiczenia. Należy do nich wprowadzać elementy metody problemowej, wymaga to jednak odpowiedniego poziomu przygotowania taktycznego szkolonych.

Ćwiczenia grupowe nie nastręczają trudności pod względem organizacyjnym i nie wymagają lub wymagają w małym stopniu zabezpieczenia materiałowego.

Szczególnie przydatne są ono w szkoleniu taktycznym słuchaczy akademii wojskowych i wyższych szkół oficerskich, mniej

natomiast w szkoleniu oficerów jednostek wojskowych.

Do właściwości ćwiczeń grupowych zaliczyć należy:

- możliwość praktycznego stosowania nabytych wiadomości teoretycznych w konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej;

- możliwość dokładnego rozwiązywania poszczególnych problemów operacyjno-taktycznych i sztabowych /nielimitowany czas operacyjny/;

- możliwość wywierania przez kierownika /wykładowcę/ ciągłego wpływu na pracę słuchaczy /wprowadzanie nowych danych do rozpatrywnej sytuacji/;

- wskazywanie sposobów umożliwiających powzięcie prawidłowej decyzji itp.;

- duża umowność ćwiczebnych sytuacji operacyjno-taktycznych /w porównaniu do innych ćwiczeń/, która nie zmusza słuchaczy do szybkiego rozwiązywania skomplikowanych problemów.

3.1.2. Treningi sztabowe

Trening sztabowy jest rodzajem ćwiczenia taktycznego stosowanego w praktycznym szkoleniu oficerów sztabów, w którego ramach ćwiczący /oficerowie/ doskonalą swoje umiejętności i nawyki w wykonywaniu określonych czynności funkcyjnych. Trening sztabowy umożliwia ponadto: usprawnienie pracy zespołowej wewnątrz poszczególnych komórek organów sztabu oraz zgrywanie działalności całego sztabu przez wykonywanie praktycznych zadań sztabowych na tle określonej sytuacji taktycznej. Treścią treningów sztabowych mogą być: zbieranie, studiowanie i analizowanie danych do decyzji dowódcy, przeprowadzanie kalkulacji taktycznych, opracowywania dokumentacji bojowej lub jej fragmentów, doskonalenie pracy na mapach, zgrywanie sztabu w rea-

lizowaniu sygnałów alarmowych, sprawy ochrony i obrony oraz dowodzenia siłami i środkami obrony powietrznej. Ze względu na zakres przerabianej problematyki treningi sztabowe można podzielić na szczegółowe i ogólne.

Szczegółowy trening sztabowy przeprowadza się w poszczególnych pionach danego sztabu lub z określoną kategorią oficerów sztabu /szefami wydziałów, szefami rodzajów wojsk, szefami służb itp./. Jego celem jest doskonalenie oficerów w wykonywaniu zadań służbowych lub pełnieniu funkcji zastępczych oraz w działaniu zespołowym.

Ogólny trening sztabowy organizuje się pod jednym kierownictwem dla całego dowództwa lub sztabu danego związku taktycznego /oddziału/. Jego celem jest przede wszystkim zgranie sztabów jednostek, przygotowanie ich do ćwiczeń dowódczo-sztabowych lub ćwiczeń z wojskami. W ramach przygotowywania oficerów sztabów do tych ćwiczeń, nowych tematycznie, wskazane jest zorganizowanie i przeprowadzenie szczegółowych treningów w różnych komórkach danego sztabu, a także zorganizowanie w następnej kolejności treningu ogólnego z całością sztabu.

W zależności od tematu i założonych celów szkoleniowych treningi sztabowe mogą być prowadzone w pomieszczeniach /salach wykładowych/ lub w terenie.

Przed treningiem sztabowym stawia się następujące cele szkoleniowe:

- przygotowanie oficerów sztabu do udziału w wyższych formach szkolenia operacyjno-taktycznego;
- doskonalenie oficerów sztabu w opracowywaniu dokumentacji bojowej;
- doskonalenie praktycznych nawyków i umiejętności ofi-

cerów w wykonywaniu swoich obowiązków funkcyjnych podczas organizowania i prowadzenia działań bojowych;

- zgrywanie poszczególnych sztabów i składów bojowych stanowisk dowodzenia jako jednolitych organów dowodzenia dowódcy danego szczebla.

Treningi, o których mowa, jako nieskomplikowana forma szkolenia taktycznego nie wymagają większego zabezpieczenia materiałowego.

3.1.3. Treningi systemu dowodzenia OPK

Trening system dowodzenia wojsk OPK jest jedną z form praktycznego przygotowania stanów osobowych stanowisk dowodzenia oraz dowództw związków taktycznych i oddziałów /grup operacyjnych/ WOPK do wykonywania obowiązków funkcyjnych w trakcie prowadzenia działań bojowych. Trening systemu dowodzenia OPK może być realizowany tylko na stanowiskach dowodzenia WOPK; należy przeprowadzać go w warunkach możliwie zbliżonych do bojowych.

Celem treningu systemu dowodzenia wojsk OPK może być:

- przygotowanie grup operacyjnych i zmian bojowych stanowisk dowodzenia do dowodzenia działaniami bojowymi związków taktycznych /oddziałów/ WOPK;

- doskonalenie zasad i form stawiania zadań bojowych i dowodzenia siłami i środkami podczas odpierania zmasowanych uderzeń ŚNP nieprzyjaciela;

- doskonalenie systemu obiegu informacji o sytuacji powietrznej;

- doskonalenie zasad współdziałania poszczególnych rodzajów wojsk OPK;

- doskonalenie dowodzenia podległymi siłami i środkami z wykorzystaniem łączności radiowej;

- doskonalenia dowodzenia podległymi siłami i środkami z zapasowych stanowisk dowodzenia;

- doskonalenie prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach atmosferycznych w dzień i w nocy;

- zgrywanie pracy grup operacyjnych i zmian bojowych stanowisk dowodzenia w warunkach szybko zmieniającej się sytuacji bojowej w zakresie szybkiej oceny sytuacji powietrznej.

Treningi systemu dowodzenia nie wymagają większego zabezpieczenia materiałowo-technicznego.

3.1.4. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe jest to rodzaj ćwiczenia taktycznego /operacyjnego/ stosowanego w szkoleniu oficerów dowództw i sztabów. Jego istota wyraża się tym, że zespół ćwiczący stanowi jednolity w swej strukturze organ dowodzenia wojskami, który w czasie ćwiczenia doskonali swą pracę, przy czym każdy z ćwiczących pełni inną funkcję - zgodnie z zajmowanym przez niego stanowiskiem służbowym lub rolę wyznaczoną mu na okres ćwiczenia.

Celem ćwiczenia może być: doskonalenie dowództw i sztabów w zespołowym działaniu oraz podnoszenie ich umiejętności w zakresie dowodzenia, organizacji współdziałania, sprawdzenia słuszności założeń teoretycznych różnych wariantów organizowania i prowadzenia działań bojowych. Czas trwania ćwiczenia zależy od zakładanych celów szkoleniowych i tematu ćwiczenia.

W ćwiczeniach dowódczo-sztabowych wyróżniamy: ćwiczenia na mapach /gry wojenne/ i ćwiczenia szkieletowe.

Ćwiczenia na mapach /gry wojenne/

Ćwiczenia na mapach /gry wojenne/ są formą praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego. Istotą ćwiczenia na mapach jest umowne /bez uwzględnienia ćwiczebnej sytuacji taktycznej/ rozmieszczenie ćwiczących dowództw i sztabów. Gry wojenne odbywają się w salach; podczas tych ćwiczeń wszystkie działania wojsk i sztabów są rozgrywane na mapach. W ćwiczeniu na mapach każdy szkolony posiada określone stanowisko służbowe i zgodnie z tym wykonuje swoje obowiązki w czasie całego ćwiczenia. Kierownictwo i aparat rozjemczy występują na dowolnych stanowiskach szczebla nadrzędnego. Ćwiczenia mogą być organizowane z zastosowaniem środków łączności lub bez ich zastosowania. Ich treścią są przede wszystkim szkoleniowe zagadnienia taktyczne z zakresu organizowania i prowadzenia działań bojowych, które - w ćwiczeniu - można usytuować w dowolnym miejscu.

Cele szkoleniowe w ćwiczeniach na mapach mogą być następujące:

- doskonalenie nawyków oficerów, zajmujących określone stanowiska służbowe, w wykonywaniu obowiązków funkcyjnych w okresie organizacji i prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach sytuacji operacyjno-taktycznej;

- szkolenie oficerów w umiejętności zastosowania teoretycznych wiadomości w praktyce, szczególnie podczas organizowania i prowadzenia działań bojowych, organizacji współdziałania i dowodzenia działaniami bojowymi;

- poszukiwanie nowych sposobów działań bojowych, nowych form kierowania nimi w warunkach szybkich zmian sytuacji bojowej;

- zgrywanie dowództw i sztabów jako organów dowodzenia działaniami bojowymi.

W ćwiczeniu szerokie zastosowanie mają następujące metody szkolenia: sytuacyjna i praktycznego działania, wyrabiające w ćwiczących umiejętności o charakterze umysłowym. W całej pełni wykorzystana powinna być także metoda problemowa. Właśnie w tego rodzaju ćwiczeniach istnieją warunki szczególnie dużych możliwości kształtowania wyobraźni operacyjno-taktycznej i zdolności przewidywania poprzez rozwiązywanie skomplikowanych problemowych sytuacji operacyjno-taktycznych z uwzględnieniem złożoności warunków przyszłego pola walki.

W zależności od liczby ćwiczących stron rozróżnia się jednostronne i dwustronne ćwiczenia na mapach.

Jednostronne ćwiczenia na mapach są to takie ćwiczenia, w których szkoleni występują w roli jednej tylko strony, a działania przeciwnika są podgrywane przez kierownictwo i aparat rozjemczy. Ćwiczenie to jest proste pod względem organizacyjnym i łatwo nim kierować.

W dwustronnych ćwiczeniach na mapach szkoleni prowadzą przeciwko sobie umowne działania bojowe. Jedna ze stron kieruje się przy tym zasadami obowiązującymi w wojskach OPK, druga działa zgodnie z organizacją i taktyką przewidywanego przeciwnika powietrznego. Organizacja dwustronnej gry wojennej jest dość skomplikowana. Jest ona jednak bardzo pouczająca. Wprowadza do ćwiczenia elementy rywalizacji, stwarza lepsze warunki do zwiększenia samodzielności myślenia i inicjatywy oraz kształ-

towania wyobraźni operacyjno-taktycznej ćwiczących.

Z punktu widzenia liczby szczebli dowodzenia biorących udział w ćwiczeniu na mapach wyróżnia się ćwiczenia jednoszczeblowe i wieloszczeblowe.

W ćwiczeniu jednoszczeblowym występuje tylko jeden szczebel dowodzenia, w ćwiczeniach wieloszczeblowych zaś - dwa szczeble dowodzenia lub więcej szczebli.

Organizując i prowadząc ćwiczenia na mapach, szczególną uwagę należy zwrócić na doskonalenie istniejących i wprowadzanie nowych sposobów dowodzenia działaniami bojowymi. W każdym z tych ćwiczeń należy stwarzać sytuacje trudne /problemowe/, wymagające od ćwiczących zwiększonego wysiłku psychicznego i fizycznego.

Ćwiczenia szkieletowe

Ćwiczenia szkieletowe przeprowadza się wyłącznie w terenie; w czasie ich trwania wszystkie czynności dowódców i sztabów w zakresie organizowania i prowadzenia walki wykonywane są na ćwiczebnym polu walki. Istota tych ćwiczeń polega na tym, że ćwiczące dowództwa i sztaby rozmieszczone są w terenie zgodnie z umowną sytuacją taktyczną. Ćwiczenia realizuje się z wykorzystaniem środków łączności i transportu. Mogą brać w nich również udział pododdziały, oddziały, a nawet związki taktyczne w celu przerobienia jednego, kilku /ale nie wszystkich/ etapów lub zagadnień szkoleniowych. Podobnie jak gry wojenne mogą być one jednostronne lub dwustronne, kontrolne lub doświadczalne.

3.1.5. Ćwiczenia taktyczno-bojowe

Ćwiczenie taktyczno-bojowe jest podstawową formą praktycznego szkolenia z udziałem wojsk. Ćwiczenia te organizowane w od-

działach, związkach taktycznych i pododdziałach wojsk OPK i przeprowadza się na bazie PłSD.

Ćwiczenia taktyczno-bojowe realizuje się w celu:

- doskonalenia nawyków dowódców związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów w dowodzeniu działaniami bojowymi;
- doskonalenia osiągania wyższych stopni gotowości bojowej i zabezpieczenia działań bojowych;
- zgrywania dowództw i zmian bojowych ZT, oddziałów i poddziałów w prowadzeniu działań bojowych;
- doskonalenia prowadzenia działań bojowych w warunkach stosowania przez nieprzyjaciela broni jądrowej i chemicznej z uwzględnieniem likwidacji skutków uderzeń jądrowych;
- doskonalenia form ochrony i obrony pododdziałów.

W procesie przygotowywania poszczególnych tematów szkoleniowych tych ćwiczeń należy dążyć do przestrzegania zasady jednolitego szkolenia sztabów wchodzących w skład danego PłSD w zakresie organizacji działań, wypracowania danych do kolejnych decyzji, jak również opracowywania dokumentów bojowych.

3.1.6. Treningi systemu OPK

Trening systemu OPK jest to taka forma szkolenia operacyjno-taktycznego, w której dowództwa ZT, oddziałów i pododdziałów oraz personel stanowisk dowodzenia wojsk OPK praktycznie dowodzą tymi jednostkami podczas ćwiczenia z udziałem samolotów pozorujących nalęty przeciwnika powietrznego. W trakcie treningów doskonali się wszystkie rodzaje wojsk OPK i elementy systemu dowodzenia wojsk OPK w ich wzajemnym powiązaniu i współdziałaniu podczas zwalczania celów powietrznych.

Mają one na celu:

- przygotowanie wojsk OPK do odpierania nalotów środków napadu powietrznego przeciwnika w różnych warunkach sytuacji powietrznej, atmosferycznej i pory doby;

- doskonalenie systemu OPK w sprawnym naprowadzaniu lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne;

- doskonalenie systemu OPK w sprawnym wskazywaniu dywizjonom rakietowym celów do zwalczania i zwalczaniu ich;

- doskonalenie i zgrywanie pracy sztabów i zmian bojowych SD w dowodzeniu podległymi siłami i środkami OPK;

- doskonalenie organizacji i realizacji współdziałania pomiędzy rodzajami wojsk OPK oraz sąsiednimi systemami OPK i OPL wojsk operacyjnych;

- doskonalenie pracy dowództw i sztabów w dowodzeniu podległymi wojskami w warunkach stosowania przez nieprzyjaciela zakłóceń radioelektronicznych;

- doskonalenie stanów osobowych jednostek /obsług sprzętu/ w walce z zakłóceniami radioelektronicznymi;

- doskonalenie systemu meldowania o uderzeniach przeciwnika, prognozowania skażeń oraz powiadamiania o nich wojsk.

Ze względu na szeroki zakres i złożoność wyżej wymienionych celów nie mogą być one realizowane w jednym treningu, lecz w kilku kolejnych treningach. W zależności od przeznaczenia, zakresu działania, zadań i celów założonych w treningach oraz ilości wojsk biorących w nich udział wyróżnić można:

- treningi korpusów OPK - organizowane przez dowództwo korpusu OPK i przeprowadzone dla wojsk korpusu OPK wg decyzji dowódcy danego korpusu;

- treningi centralne systemu OPK - organizowane przez Dowództwo Wojsk OPK, Sztab Generalny WP lub Dowództwo Zjednoczonych Sił Zbrojnych Państw Stron Układu Warszawskiego.

Ze względu na charakter działań, przeznaczenie i cele szkoleniowe wszystkie treningi systemu OPK podzielić można na:

- treningi doskonalące, mające na celu doskonalenie ZT, oddziałów, pododdziałów wojsk OPK w wykonywaniu postawionych przed nimi zadań oraz doskonalenie współdziałania i dowodzenia;

- treningi sprawdzające /kontrolne/, mające na celu sprawdzenie gotowości bojowej sił i środków OPK, organizacji dowodzenia, współdziałania podczas odpierania uderzeń ŚNP przeciwnika;

- treningi doświadczalne, mające na celu wypróbowanie nowych sposobów działań bojowych, sposobów zwalczania ŚNP nieprzyjaciela, form współdziałania, nowych metod wykrywania i naprowadzania z zastosowaniem nowej techniki bojowej itp.

Ze względu na porę doby i warunki atmosferyczne wyróżnia się treningi:

- dzienne w zwykłych warunkach atmosferycznych lub trudnych warunkach atmosferycznych;

- nocne w zwykłych lub trudnych warunkach atmosferycznych;

- dzienno-nocne w zwykłych lub trudnych warunkach atmosferycznych.

Ponadto mogą być treningi:

- wewnętrzne, organizowane przez jeden szczebel organizacyjny i wykonywane w ramach jego granic terytorialnych /trening organizowany przez korpus OPK dla podległych sił i środków/;

- "na współdziałanie", organizowane na dwa - lub więcej - współdziałające ze sobą szczeble organizacyjne /dowodzenia/ i wykonywane w ramach ich granic terytorialnych i powietrznych /np. dwa korpusy OPK/.

Treningi "na współdziałanie" mogą być organizowane również w skali międzynarodowej w ramach Układu Warszawskiego. Mogą to być treningi operacyjne lub taktyczne.

Każdy z treningów systemu OPK niezależnie od szczebla organizacyjnego i założonych celów szkoleniowych może się składać z jednego, dwóch i więcej etapów szkoleniowych.

3.1.7. Ćwiczenia z wojskami

Ćwiczenia z wojskami są najwyższą formą szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK, mającą na celu przygotowanie wojsk do działań na współczesnym polu walki oraz utrzymanie ich wysokiej gotowości bojowej.

Ćwiczenia te zmuszają jednostki do pełnego wykorzystania swoich umiejętności oraz walorów sprzętu bojowego w wykonywaniu postawionych zadań.

Ćwiczenie z wojskami może mieć jednocześnie kilka różnych celów szkoleniowych, a mianowicie:

- zgrywanie związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów w prowadzeniu zdecydowanych, ciągłych, skomplikowanych i dynamicznych działań bojowych;

- doskonalenie umiejętności dowódców i sztabów w organizowaniu walki, zabezpieczeniu działań bojowych, utrzymaniu ciągłości dowodzenia i współdziałania;

- doskonalenie organizacji walki z przeciwnikiem powietrznym w różnych warunkach atmosferycznych i w warunkach stosowa-

nia przez nieprzyjaciela zakłóceń radioelektronicznych;

- sprawdzenie gotowości bojowej i alarmowej oraz umiejętności skrytego osiągania wyższych stanów i stopni gotowości bojowej;

- doskonalenie form i metod działań aparatu partyjno-politycznego w mobilizowaniu stanów osobowych do sprawnego wykonywania zadań szkoleniowych;

- badanie nowej problematyki taktycznej i organizacyjnej wojsk OPK oraz wypracowanie zasad wykorzystania nowych wzorów uzbrojenia i sprzętu bojowego, a także - zależnie od potrzeb - sprawdzenie projektów regulaminów, instrukcji i podręczników.

W ćwiczeniach z wojskami stosuje się całą gamę różnorodnych metod szkolenia. Zasadniczymi z nich są: metoda działania praktycznego, metoda problemowa, metoda sytuacyjna oraz metoda inscenizacji. Do metod pomocniczych, stosowanych w tych ćwiczeniach, należy zaliczyć metody: treningu, pokazu, instruktażu, a w czasie omawiania ćwiczenia - metodę wykładu.

W zależności od głównego celu, jaki w danym ćwiczeniu pragniemy osiągnąć, możemy wyróżnić następujące rodzaje ćwiczeń z wojskami:

- ćwiczenia doskonalące - mające na celu doskonalenie dowództw, sztabów i wojsk OPK w organizowaniu i prowadzeniu działań bojowych;

- ćwiczenia inspekcyjne - mające na celu kontrolę umiejętności dowództw, sztabów i wojsk OPK w organizowaniu i prowadzeniu działań bojowych;

- ćwiczenia doświadczalne - mające na celu sprawdzenie nowych założeń, taktycznych, organizacyjnych oraz sprawdzenie efektywności i przydatności nowego sprzętu i uzbrojenia.

W ćwiczeniach bierze udział całość sił i środków danego szczebla dowodzenia /organizacyjnego/ wojsk OPK, dla którego dane ćwiczenie jest organizowane i realizowane /przez szczebel nadrzędny/. W zależności od szczebla organizacyjnego ćwiczenia z wojskami można podzielić następująco:

Szczebel organizujący ćwiczenie	Szczebel ćwiczący	Siły i środki innych RSZ uczestniczących w ćwiczeniu
Dowództwo jednolitego systemu OPK państw stron Układu Warszawskiego	Jeden lub kilka systemów narodowych państw członków Układu Warszawskiego	lotnictwo operacyjne wojska OPL
Sztab Generalny	wojska OPK	lotnictwo WL wojska OPL marynarka wojenna
Dowództwo Wojsk OPK	wojska korpusów OPK	lotnictwo WL wojska OPL /marynarka wojenna/
Dowództwo korpusu OPK	ZT, oddziały, poddziały danego korpusu OPK	lotnictwo WL wojska OPL /współdziałające z tymi ZT i oddziałami/

Ćwiczenia z wojskami OPK mogą być prowadzone jako ćwiczenia jednostronne lub dwustronne. Z reguły realizowane są ćwiczenia jednostronne, z pozorowanym nieprzyjacielem powietrznym, pozorowanymi grupami dywersyjno-rozpoznawczymi itd.

Ćwiczenia te prowadzone są jako kompleksowe oraz wielo-szczeblowe obejmujące wszystkie rodzaje wojsk OPK.

3.2. METODYKA ORGANIZOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH BEZ UDZIAŁU WOJSK

3.2.1. Ćwiczenie grupowe

Metodyka przygotowania ćwiczenia grupowego ma na celu zapewnienie osiągnięcia jak najlepszych wyników podczas zajęć, chronologiczne przeprowadzenie wszystkich zagadnień szkoleniowych i osiągnięcie założonych celów szkoleniowych danego tematu. Zasadniczym warunkiem, zapewniającym przeprowadzenie ćwiczenia na odpowiednim poziomie metodycznym i merytorycznym, jest należyte przygotowanie operacyjno-taktyczne i metodyczne kierownika ćwiczenia oraz właściwe opracowanie materiałów szkoleniowo-metodycznych. Ćwiczenie grupowe opracowuje się na jednym tle taktycznym i dzieli się na kilka /kilkanaście/ zajęć dwu-, cztero- lub sześciogodzinnych. Prowadzi się je w pomieszczeniach stałych i wyjątkowo w terenie.

Przed ćwiczeniem /poszczególnymi zajęciami/ lub w czasie jego trwania kierownik ćwiczenia /wykładowca/ ustala role, w jakich mają występować szkoleni, a następnie w określonym układzie na kolejnych zajęciach przerabia z nimi poszczególne zagadnienia wchodzące w zakres danego ćwiczenia.

3.2.1.1. Podstawowe dokumenty szkoleniowo-metodyczne opracowywane do ćwiczenia grupowego.

Do ćwiczenia grupowego przygotowuje się następujące podstawowe dokumenty szkoleniowo-metodyczne: zamiar ćwiczenia, założenie wraz z niezbędnymi załącznikami, opracowania metodyczne zajęć.

Zamiar ćwiczenia powinien składać się z części opisowej i części graficznej wykonanej na mapie. Część opisowa zamiaru składa się z dwóch elementów:

I Części organizacyjno-metodycznej.

II Części operacyjno-taktycznej.

I. Część organizacyjno-metodyczna obejmuje:

1. Temat

2. Cele szkoleniowe

3. Strukturę ćwiczenia /ujętą w tabeli/:

Nr zajęcia	Temat zajęcia /zagadnienia szkoleniowe/	Liczba godzin	Prowadzący /miejsce/	Uwagi

4. Wskazówki organizacyjno-metodyczne /dotyczące rozpoczęcia/ prowadzenia i zakończenia ćwiczenia jako całości/.

5. Literaturę/zawierającą teoretyczną stronę danego ćwiczenia/.

II. Część operacyjno-taktyczna obejmuje:

1. Warunki prowadzenia ćwiczenia /rozpoczęcia/ /ćwiczenie rozpoczyna się i prowadzi w okresie pokojowym lub wojennym, z użyciem broni konwencjonalnej lub jądrowej; ćwiczące jednostki znajdują się w danym stanie /stopniu/ gotowości bojowej, pory roku, pory doby, warunków atmosferycznych - pogody/.

2. Zamiar stron /przebieg działania stron/.

A. ZACHODNI /przeciwnik - skład, zadania, decyzje/.

B. WSCHODNI /wojska własne - skład, zadania, zamiar przełożonego, zadania i ramowa decyzja ćwiczącej jednostki/.

Zamiar ćwiczenia podpisuje główny autor ćwiczenia, a zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenie. Ramowy układ zamiaru ćwiczenia wraz ze stroną tytułową i podpisami pokazuje załącznik 12.

W akademiach wojskowych i WSO zamiar ćwiczenia podpisuje autor, a zatwierdzają osoby kompetentne, zgodnie z ustaleniami obowiązującymi w danej uczelni.

Część graficzna na mapie, będąca /zgodnie z przepisami o prowadzeniu biurowości w wojsku/ załącznikiem do części opisowej, powinna zawierać:

- sytuację wyjściową;
- zadania bojowe szczebla nadrzędnego;
- zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia;
- zadania bojowe ćwiczących związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów oraz sąsiadów;
- zarys dynamiki walki ćwiczących stron;
- rozmieszczenie SD oraz organizację łączności.

Przedstawiona na mapie sytuacja operacyjno-taktyczna może być uzupełniona schematami, szkicami oraz legendą. Opis i treść mapy przedstawia załącznik 5, a wielkość liter opisu powinna być zgodna z "Instrukcją pracy na mapie".

Po opracowaniu i zatwierdzeniu zamiaru ćwiczenia autor /zespół autorski/ opracowuje pozostałe dokumenty do ćwiczenia grupowego, a mianowicie: założenie z niezbędnymi załącznikami oraz opracowanie metodyczne zajęć.

Założenie ma na celu dostarczenie ćwiczącym niezbędnych danych wyjściowych o sytuacji wojsk własnych i nieprzyjaciela. Pozwala ono szkolonym uzmysłowić sobie warunki, w jakich odby-

wać się będzie organizacja i prowadzenie działań bojowych. Stanowi ono podstawę przygotowania się szkolonych do ćwiczenia. Założenie zawiera także zadanie bojowe dla ćwiczącej jednostki. Opracowuje się je na podstawie zamiaru ćwiczenia, a w szczególności na podstawie sytuacji wyjściowej wojsk /stron/.

Założenie zawiera następujące rozdziały:

rozdział I

- sytuacja ogólna wojsk nieprzyjaciela
- sytuacja ogólna wojsk własnych

rozdział II

- sytuacja szczegółowa wojsk nieprzyjaciela
- sytuacja szczegółowa wojsk własnych

/na zakończenie zadanie dla ćwiczącej jednostki/

rozdział III

- dane dodatkowe /informacyjne/

rozdział IV

- zadania organizacyjne dla ćwiczących /szkolonych/

rozdział V

- wyszczególnienie literatury i pomocy szkoleniowych.

/Załączniki wg potrzeb wykonuje się w wypadku konieczności szerszego przedstawienia sytuacji tyłowej, nawigacyjnej, łączności, komunikatu rozpoznawczego itd./.

Założenie podpisuje kierownik ćwiczenia /autor/. Przykładową formę i strukturę założenia przedstawia załącznik 6.

Opracowanie metodyczne zajęć. Dla przeprowadzenia na odpowiednim poziomie poszczególnych zajęć, jak również utrzymania ciągłości i obranej koncepcji ćwiczenia, w ćwiczeniu grupowym

opracowuje się rozwiązania metodyczne poszczególnych zajęć wg ustalonego wzoru:

ZAJĘCIE nr ...

I. Temat zajęcia

II. Cele szkoleniowe zajęcia

III. Zagadnienia szkoleniowe i podział czasu /tekstowo lub w tabeli/.

IV. Wskazówki organizacyjno-metodyczne

a/ Przygotowanie zajęcia: dane dotyczące organizacji zajęcia i osobistego przygotowania się kierownika /wykładowcy/, zapoznanie z literaturą, praca do wykonania przez szkolonych w ramach przygotowania się do zajęcia, instruktaże dla szkolonych.

b/ Przeprowadzenie zajęcia: sposób przeprowadzenia zajęcia, jego zakończenie i podsumowanie.

V. Przebieg zajęcia:

1. Wstęp /sprawdzenie obecności, podanie tematu i celu zajęć, literatura, sprawdzenie przygotowania się do zajęć/

2. Zagadnienia szkoleniowe /realizacja w zaplanowanym czasie zgodnie z koncepcją autora/.

3. Proponowane rozwiązanie[x/]

4. Podsumowanie zajęcia /omówienie zajęcia/

- omówienie przebiegu zajęcia ze szczególnym zwróceniem uwagi na błędy merytoryczne i niedociągnięcia metodyczne, jakie stwierdzone zostały przez wykładowcę

---

x/ Jeżeli rozwiązaniem jest dokument normatywny /np. rozkaz bojowy, decyzja dowódcy/, wykonuje się go s postaci załącznika do opracowania metodycznego.

- udzielenie wytycznych dotyczących przygotowania się słuchaczy do następnego zajęcia.

Opracowanie metodyczne poszczególnych zajęć podpisuje kierownik ćwiczenia /autor/.

3.2.1.2. Metodyka przeprowadzenia ćwiczenia grupowego

Przez pojęcie "metodyka przeprowadzenia ćwiczenia grupowego" należy rozumieć metodyczny zbiór zasad i sposobów stosowanych podczas ćwiczeń przez kierownika ćwiczenia/wykładowcę/. Ma ona na celu zapewnienie kolejnego i sprawnego przeprowadzenia zajęć i przerobienia zaplanowanych zagadnień szkoleniowych.

Metodykę przeprowadzenia ćwiczenia grupowego regulują następujące zasady:

1. Ćwiczenie grupowe powinno być prowadzone zgodnie z planem, który jednak nie powinien całkowicie krępować inicjatywy kierownika ćwiczenia /wykładowcy/ w zakresie sposoby przerabiania zagadnień szkoleniowych i odpowiedniego regulowania czasu przewidzianego na ćwiczenie.

2. Kierownik ćwiczenia /wykładowca/ powinien przestrzegać przedstawionych zasad dotyczących metodyki przygotowania taktycznego, uwzględniając właściwości ćwiczenia grupowego jako formy szkolenia, specyfikę przerabianego tematu i poziom wyszkolenia taktycznego i specjalistycznego ćwiczących.

3. W ćwiczeniu grupowym kierownik ćwiczenia /wykładowca/ powinien uczyć i doskonalić ćwiczących w samodzielnym podejmowaniu taktycznie uzasadnionych decyzji.

4. Kierownik ćwiczenia /wykładowca/ może - w celu zapoznania ćwiczących z warunkami rzeczywistej sytuacji bojowej -

wprowadzić elementy ćwiczenia na mapach przy przerabianiu poszczególnych zagadnień ćwiczenia.

5. Zagadnienia związane z dowodzeniem podległymi siłami i środkami powinny być przerabiane wyłącznie na stanowiskach dowodzenia.

6. Ćwiczenie grupowe nie może przekształcić się w seminarium, repetytorium lub wykład.

Każde zajęcie ćwiczenia grupowego rozpoczyna kierownik ćwiczenia /wykładowca/, który podaje temat, cel oraz kolejność przeprowadzenia poszczególnych zagadnień. Następnie kierownik ćwiczenia /wykładowca/ sprawdza przygotowanie się szkolonych do zajęcia. Podczas kontroli przygotowania się szkolonych prowadzący zajęcia sprawdza sposób i dokładność wykonania nakazanych prac /np. stopień znajomości treści założenia do ćwiczenia, wrysowanie sytuacji wyjściowej na mapy itp./.
Dużą korzyść przynosi sprawdzenie teoretycznych wiadomości szkolonych. Powtórzenie wiadomości teoretycznych na początku, a także w toku prowadzenia zajęcia sprzyja pełniejszemu osiągnięciu celów szkoleniowych. Sprawdzenie przygotowania szkolonych nie powinno trwać dłużej niż 10-15 min. Dlatego też w zależności od skali ćwiczenia grupowego i stopnia wyszkolenia oficerów sprawdzenie to może obejmować tylko niektóre z wyżej wymienionych zagadnień. Po sprawdzeniu przygotowania szkolonych prowadzący zajęcia przystępuje do realizacji poszczególnych zagadnień, dokonuje krótkiego wprowadzenia, zapoznaje szkolonych z aktualną sytuacją, podaje czas operacyjny, zapisując go na tablicy lub oznaczając godzinę na zegarze ćwiczebnym oraz określa rolę, w jakiej szkoleni będą występować w czasie zajęcia.

Sposób realizacji poszczególnych zagadnień uzależniony będzie od tematu i celu danego zajęcia.

Najogólniej biorąc można go przedstawić następująco: kilku szkolonych /2-4/ referuje swoje propozycje /rozwiązania, decyzje/, a następnie w dyskusji zostaje dokonana ocena i uzupełnienie przedstawionych propozycji oraz określenie /wybór/ najlepszego rozwiązania. Jeżeli zajęcie grupowe prowadzi się w terenie, pracę na każdym punkcie należy rozpoczynać od orientacji topograficznej i taktycznej.

W celu stworzenia warunków bardziej zbliżonych do warunków rzeczywistego pola walki można wprowadzać do poszczególnych zajęć ćwiczenia grupowego elementy ćwiczenia dowódczo-sztabowego. W czasie ćwiczenia zawierającego te elementy kierownik ćwiczenia /wykładowca/ wyznacza ćwiczącego dowódcę oraz inne niezbędne osoby funkcyjne dowództwa i sztabu.

Jednym z bardziej skomplikowanych zadań wykonywanych przez kierownika ćwiczenia /wykładowcę/ jest uczenie szkolonych /oficerów/ podejmowania właściwych /słusznych/ i uzasadnionych decyzji. W trakcie ćwiczenia grupowego nie należy narzucać szkolonym decyzji autora danego opracowania metodycznego. Jeśli decyzje szkolonych nie są w całości do przyjęcia, ponieważ nie odpowiadają /nie uwzględniają/ istniejące sytuacji lub są sprzeczne z zasadami taktyki i sztuki operacyjnej i nie zapewniają realizacji celów szkoleniowych ćwiczenia, kierownik ćwiczenia /wykładowca/ powinien umiejętnie i taktownie je korygować. Można również zażądać od referującego uzasadnienia decyzji, a następnie przez zadawanie dodatkowych pytań lub podawanie nowych wiadomości doprowadzić do powzięcia nowej, właściwej decyzji. Inną metodą osiągnięcia tego celu jest wysłuchanie

decyzji innych oficerów i wykazanie na tej podstawie popełnionych przez poprzednika błędów. Jeżeli większość szkolonych podejmie niewłaściwe decyzje, kierownik ćwiczenia /wykładowca/ prowadzący zajęcia w roli przełożonego wskazuje błędy, a następnie podaje prawidłowe rozwiązanie.

W ćwiczeniu grupowym niekiedy może być stosowana również metoda problemowa, jednak wymaga ona dobrego przygotowania szkolonych do ćwiczeń. W takich wypadkach kierownik ćwiczenia /wykładowca/ obowiązany jest nadawać prawidłowy kierunek dyskusji, uważnie słuchać przeciwstawnych punktów widzenia w zakresie zagadnień problemowych, oraz podsumować wyniki z podkreśleniem nowych i ciekawych myśli i rozwiązań.

Po zrealizowaniu wszystkich zagadnień szkoleniowych ujętych w temacie zajęcia grupowego kierownik ćwiczenia /wykładowca/ dokonuje oceny przerabianego tematu i osiągniętych rezultatów. W razie konieczności podaje odnośne fragmenty teorii danego zagadnienia oraz wskazuje sposoby usunięcia niedociągnięć i braków.

Na zakończenie kierownik ćwiczenia /wykładowca/ podaje szkolonym rozwiązanie autorskie danego zajęcia polecając przyjąć je jako obowiązujące do dalszych rozważań.

W czasie przeprowadzenia ćwiczenia grupowego mogą występować następujące zasadnicze niedociągnięcia:

- w trakcie sprawdzania stopnia przygotowania się ćwiczących do zajęcia kierownik ćwiczenia /wykładowca/ zadaje im pytania kontrolne posiadające drugorzędne znaczenie dla przerabianego tematu. W efekcie kierownik ćwiczenia /wykładowca/ nie jest w stanie prawidłowo ocenić stopnia przygotowania się szkolonych, co może mieć poważny wpływ na przebieg całego za-

jęcia;

- podczas prowadzenia zajęcia zbyt częste podawanie wprowadzeń niejednokrotnie zbyt ogólnikowych i niezrozumiałych może doprowadzić do powstania sytuacji różnie rozumianych i interpretowanych przez poszczególnych ćwiczących. W takich warunkach ćwiczący nie są w stanie prawidłowo ocenić sytuacji i podejmować faktycznie uzasadnionych decyzji;

- podczas wysłuchiwania odpowiedzi ćwiczących kierownik ćwiczenia /wykładowca/ dopuszcza do ogólnych rozważań bez skupienia się na zasadniczym tomacie i nie poprawia natychmiast niewłaściwej terminologii wojskowej i niedopuszczalnych skrótów;

- kierownik ćwiczenia /wykładowca/ ingeruje niepotrzebnie w odpowiedzi ćwiczących, pozbawiając ich możliwości samodzielnego i chronologicznego referowania swych propozycji /decyzji/;

- kierownik ćwiczenia /wykładowca/ całkowicie odrzuca decyzje podejmowane przez ćwiczących, naprowadzając ich na decyzje przewidziane w zamiarze ćwiczenia, co jest sprzeczne z podstawowymi zasadami metodyki szkolenia taktycznego;

- w trakcie omawiania wyników poszczególnych zajęć ćwiczenia grupowego kierownik ćwiczenia /wykładowca/ nadmiernie chwali lub gani możliwości i wiedzę szkolonych, co - zarówno jedno, jak i drugie - destrukcyjnie wpływa na dalszy przebieg ćwiczenia.

3.2.2. Trening sztabowy

W celu kształtowania praktycznych nawyków oraz doskonalenia umiejętności wykonywania określonych obowiązków funkcyjnych przez oficerów dowództw i sztabów wykorzystuje się jedną z form

praktycznego szkolenia taktycznego, jakim jest trening sztabowy. Dobre przeprowadzenie treningu sztabowego zależy w dużym stopniu od właściwego przygotowania materiałów szkoleniowych. Materiały szkoleniowe do treningu sztabowego przygotowuje zespół autorski lub autor wyznaczony przez dowódcę /szefa sztabu/ organizującego trening sztabowy.

3.2.2.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do treningu sztabowego.

Podstawowymi dokumentami opracowywanymi do treningu sztabowego są: plan przeprowadzenia treningu sztabowego, założenie /wprowadzenie/ i mapa treningu. Zarówno założenie, jak i mapę treningu sztabowego należy traktować jako załączniki do planu przeprowadzenia treningu sztabowego.

Plan przeprowadzenia treningu sztabowego jest dokumentem obrazującym sposób, kolejność i treść poszczególnych zagadnień realizowanych w jego ramach. Plan ten jest opracowywany na podstawie wytycznych dowódcy /szefa sztabu/, Zakres tematyczny planu uzależniony jest od liczby zagadnień przewidywanych w danym treningu, celów szkoleniowych i czasu przeznaczonego na trening sztabowy.

Od tych czynników zależą również forma i treść opracowywanego planu przeprowadzenia treningu sztabowego. W związku z powyższym plan przeprowadzenia treningu sztabowego może być opracowywany w formie opisowej, tabelarycznej lub graficznej na "osi czasu"/

Ogólnie plan przeprowadzenia treningu sztabowego powinien ujmować:

- temat treningu;

- cel /cele/ szkoleniowe treningu;

- czas trwania treningu;

- skład uczestników treningu;

- zagadnienia treningu i podział czasu na poszczególne zagadnienia;

- czynności szkolonych;

- czynności kierownika treningu.

Ponadto w formie załącznika do planu przeprowadzenia treningu sztabowego należy opracować opisowo lub graficznie - w zależności od tematu - przewidywane rozwiązanie /decyzje/ szkolonych. Plan podpisuje autor, a zatwierdza dowódca /szef sztabu/ organizujący dany trening.

Założenie /wprowadzenie/ opracowuje się w celu umożliwienia przeprowadzenia /rozegrania/ z ćwiczącymi oficerami poszczególnych zagadnień treningu sztabowego na określonym tle operacyjno-taktycznym. Założenie /wprowadzenie/ powinno zawierać tylko te dane, które bezpośrednio wiążą się z treścią zaplanowanych zagadnień treningu sztabowego. Jeżeli w treningu sztabowym przerabia się więcej niż jedno zagadnienie, można opracowywać oddzielne wprowadzenia do każdego z nich.

Forma i treść założenia /wprowadzenia/ mogą być różne; zależą od tematu, zagadnień i celu szkoleniowego treningu. Strona tytułowa założenia - jak do ćwiczenia dowódczo-sztabowego lub grupowego.

Na przykład: gdy szkoleni w ramach treningu sztabowego doskonalą swe umiejętności w opracowywaniu rozkazu bojowego, wówczas w założeniu podać należy określoną sytuację taktyczną oraz treść decyzji dowódcy tego szczebla organizacyjnego, którego szkoleni mają opracowywać rozkaz bojowy. Jeżeli szkoleni

będą doskonalić w ramach treningu sprawne i prawidłowe opracowywanie map roboczych, to w założeniach należy podać główne elementy sytuacji operacyjno-taktycznej, która ma być wrysowywana na mapę.

Treść założenia za każdym razem ustala oraz podpisuje autor treningu sztabowego.

Mapa treningu sztabowego powinna zapewnić sprawny przebieg treningu i zgodny z założonym tłem operacyjno-taktycznym i planem przeprowadzenia treningu sztabowego. Treść mapy w decydującej mierze zależy od tematu, celu oraz zagadnień szkoleniowych treningu i może mieć różnorodne przeznaczenie. W przeważającej większości mapa stanowić będzie tło operacyjno-taktyczne treningu, a także odzwierciedlenie przewidywanego rozwiązania dokonanego przez szkolonych. Może to być również materiał pomocniczy dla szkolonych podczas realizowania poszczególnych zagadnień treningu sztabowego, na przykład gdy szkoleni podczas treningu doskonalą swe umiejętności w pisaniu rozkazu bojowego. Wówczas mapa powinna zawierać główne elementy decyzji dowódcy tego szczebla dowodzenia, dla którego jest pisany rozkaz bojowy. Zakres sytuacji operacyjno-taktycznej na mapie powinien być zgodny z treścią zagadnień przerabianych podczas treningu. Należy unikać nadmiernego przeładowania mapy, gdyż zaciera to w dużym stopniu jej przejrzystość. W przypadku ewentualnych zmian wprowadzanych w czasie trwania treningu należy odzwierciedlać je również na mapie treningu. Mapę zatwierdza dowódca /szef sztabu/ organizujący trening, a podpisuje autor ćwiczenia. W tytule pod napisem:

MAPA TRENINGU

TEMAT: .....

powinien znaleźć się również tytuł treści wrysowywanej na mapę /w przypadkach koniecznych/. Jeżeli na przykład tematem treningu sztabowego jest doskonalenie oficerów sztabu w poprawnym pisaniu rozkazu bojowego, to tytuł treści mapy będzie brzmiał:

Decyzja dowódcy ..., gdyż - jak wiadomo - mapa zawierać będzie główne elementy decyzji dowódcy szczebla dowodzenia, dla którego jest pisany powyższy rozkaz.

3.2.2.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia treningu sztabowego

Wyznaczonemu autorowi /zespołowi autorskiemu/ dowódca /szef sztabu/ organizujący trening udziela wytycznych, wg których opracowywane są materiały do przeprowadzenia treningu sztabowego. Treścią wytycznych powinny być następujące dane:

- wyszczególnienie uczestników treningu;
- temat treningu;
- ogólne cele szkoleniowe treningu;
- czas trwania treningu;
- wykaz zagadnień, które należy rozpracować w czasie treningu;
- czas i miejsce przeprowadzenia treningu;
- zakres opracowania tła operacyjno-taktycznego;
- termin przedstawienia dokumentów do zatwierdzenia.

Sposób prowadzenia treningów sztabowych zależy od założonych celów szkoleniowych i treści zagadnień, Wybór odpowiedniego sposobu prowadzenia treningu zależy od uznania jego kierownika, który ustala metodę w czasie przygotowywania się do treningu, uwzględniając zawsze osiągnięcie zakładanych celów szkoleniowych. Ogólnie biorąc, na początku treningu

sztabowego jego kierownik kontroluje przygotowanie się szkolonych do ćwiczenia, sprawdzając ich znajomość przede wszystkim teorii planowanych do zrealizowania zagadnień oraz treści tematu sytuacji taktycznej i otrzymanego zadania. Sposób właściwego rozpoczęcia treningu sztabowego może być różny, Np. treningi sztabowe o tematyce kompleksowej należy rozpoczynać od stworzenia sytuacji, w których wymaga się od sztabu, szefów służb wytężonej pracy nad analizą otrzymanego zadania, przygotowaniem kalkulacji taktycznych itp. Może to być również składanie przez szkolonych /oficerów sztabu/ meldunków i referowanie danych niezbędnych do powzięcia decyzji przez dowódcę.

Jeżeli w treningu sztabowym przewiduje się doskonalenie umiejętności i nawyków oficerów w pracy sztabowej, wykonywaniu dokumentów itp., trening rozpoczyna się od wprowadzeń organizacyjnych. Dane o sytuacji w treningu sztabowym w zależności od celu treningu mogą narastać stopniowo lub skokami, tj. w pewnych odcinkach czasu. Niezależnie od sposobu napływania danych o sytuacji, należy dążyć do tego, aby szkoleni otrzymywali je różnorodnymi drogami i w różnym czasie. Dane te muszą docierać do różnych osób funkcyjnych, a w tym w pierwszej kolejności do tych osób, które mogą je uzyskać w rzeczywistej sytuacji bojowej. Dzięki temu stwarza się szkolonym bardziej realne warunki przewidywanej sytuacji bojowej. Trening sztabowy z reguły powinien być przeprowadzony zgodnie z opracowanym zawczasu planem. W niektórych jednak wypadkach szkoleni mogą przedstawić i inne, również całkowicie słuszne dane czy decyzje umożliwiające realizację zaplanowanych zagadnień szkoleniowych. W tym wypadku z punktu widzenia szkoleniowego

takich decyzji nie należy zmieniać, lecz raczej nanieść poprawki i uzupełnienia do planu przeprowadzenia treningu. W trakcie treningu sztabowego kierownik, kierując pracą szkolonych, ustala stopień ich teoretycznego i praktycznego wyszkolenia, zdolności organizacyjne, zgranie sztabowe oraz gotowość dowództwa i sztabu do zapewnienia zdecydowanego i ciągłego dowodzenia wojskami.

Reasumując - niezależnie od osobowości i przygotowania kierownika treningu oraz tematu i celu szkoleniowego treningu należy prowadzić je według następujących ogólnych zasad:

- początek i kolejność realizacji poszczególnych zagadnień określonych treningiem nie powinny w sposób bezwzględny krępować twórczej inicjatywy kierownika w zakresie metod przerabiania poszczególnych zagadnień szkoleniowych i właściwego manewrowania czasem przeznaczonym na ich realizację;

- w trakcie treningu sztabowego kierownik powinien uczyć i wymagać od wszystkich uczestników samodzielnej pracy w wykonywaniu nakazanych zadań;

- w celu ożywienia treningu, a przede wszystkim maksymalnego zbliżenia sytuacji do realnych warunków bojowych, kierownik treningu może wprowadzać elementy ćwiczenia na mapach, a zagadnienia związane z dowodzeniem podległymi siłami i środkami OPK - realizować na SD z wykorzystaniem technicznych środków dowodzenia.

3.2.3. Trening systemu dowodzenia OPK

Temat, cele szkoleniowe i układ treningu systemu dowodzenia, jak również skład uczestników, określa za każdym razem

dowódca tego szczebla, który organizuje trening. Do opracowania tego treningu wyznacza się zespół autorski spośród oficerów reprezentujących różne specjalności wojsk OPK, który powinien pracować pod kierunkiem oficera pionu operacyjnego. Zespół ten na podstawie wytycznych dowódcy opracowuje niezbędne materiały organizacyjno-metodyczne do przeprowadzenia treningu systemu dowodzenia OPK.

3.2.3.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do treningu systemu dowodzenia OPK

Decydującym czynnikiem sprawnego przeprowadzenia treningu systemu dowodzenia OPK jest właściwe przygotowanie dokumentów organizacyjno-metodycznych treningu. Do podstawowych dokumentów należą: zamiar treningu, założenie, plan przeprowadzenia treningu, plan pozoracji przeciwnika powietrznego, plan uderzeń ŚNP, wykaz strat i zniszczeń.

Zamiar treningu systemu dowodzenia OPK zawiera dwie części: opisową i graficzną na mapie.

Część opisowa dzieli się na:

I. Część organizacyjno-metodyczną.

II. Część operacyjno-taktyczną.

I. Część organizacyjno-metodyczna obejmuje:

1. Temat
2. Cele szkoleniowe
3. Czas trwania treningu
4. Skład wojsk biorących udział w treningu
5. Rozmach treningu
6. Przebieg treningu

7. Organizację pozoracji.

II część organizacyjno-metodyczna obejmuje:

1. Warunki przeprowadzenia treningu /uderzenie ŚNP z użyciem lub bez użycia broni jądrowej, pora roku, pora doby, warunki atmosferyczne /ZWA, TWA/.

2. Zamiar stron:

a/ przeciwnik - skład wojsk, zadania, decyzje;

b/ wojska własne - skład, zadania, ramowa decyzja dowódcy.

Zamiar treningu pospisuje główny autor treningu, a zatwierdza dowódca /szef sztabu/ organizujący trening /zał. 4/.

Część graficzna na mapie /załącznik do części opisowej/ powinna zawierać:

- ugrupowanie bojowe sił i środków prawdopodobnego przeciwnika powietrznego i wojsk własnych;
- zadania bojowe ćwiczących stron;
- zarys dynamiki walki;
- rozmieszczenie SD, ZSD oraz organizację łączności.

Zamiar operacyjno-taktyczny na mapie podpisuje główny autor, a zatwierdza dowódca /szef sztabu/ organizujący dany trening. Opis mapy - jak zamiar operacyjno-taktyczny do ćwiczenia z wojskami /zał. 5/.

Założenie do treningu systemu dowodzenia OPK w swej formie jest identyczne z założeniami opracowywanymi dla ćwiczenia z wojskami lub ćwiczenia dowódczo-sztabowego i zbliżone w treści. Treść założenia w decydującej mierze zależy od tematu, celów szkoleniowych i rozmachu treningu, a przykładowo może być następująca:

rodział I:

- w rozdziale tym należy wyszczególnić krótko sytuację

wojsk zachodnich i wschodnich /podać rejony rozmieszczenia i bazowania jednostek/;

rozdział II:

- w rozdziale tym należy ująć szczegółowe dane dotyczące dotychczasowych działań "zachodnich" i "wschodnich" lub ich przygotowania do przeprowadzenia działań bojowych. Jeżeli spodziewane uderzenie SNP jest kolejnym ich nalotem, należy podać dokładną charakterystykę poprzednich uderzeń oraz sposoby działań wojsk własnych podczas zwalczania tych nalotów, a na zakończenie postawić zadania dla ćwiczących;

rozdział III:

- należy podać stan sił i środków po uwzględnieniu poniesionych strat, aktualne ugrupowanie bojowe, warunki meteorologiczne i inne niezbędne dane.

Pozostałe rozdziały - jak w ćwiczeniu dowódczo-sztabowym. Założenia podpisuje kierownik treningu. Jeżeli zachodzi konieczność, do założenia opracowane mogą być niezbędne załączniki.

Plan przeprowadzenia treningu systemu dowodzenia OPK jest dokumentem roboczym kierownictwa treningu. Ważne jest to, aby plan ten był szczegółowy i precyzyjnie oraz chronologicznie ujmował wszystkie zagadnienia szkoleniowe z wyszczególnieniem czynności ćwiczących i kierownictwa treningu. Forma planu przeprowadzenia treningu jest dowolna /opisowa, tabelaryczna, na "osi czasu"/ zgodnie z przyjętymi normami /zał. 7 i 8/. Plan przeprowadzenia treningu podpisuje kierownik treningu.

Plan pozoracji przeciwnika powietrznego jest opracowywany na podstawie zamiaru treningu. Plan pozoracji przeciwnika powietrznego wykonuje się na mapie /kalce/ uzupełnionej legen-

dą. Na mapę wrysowuje się wszystkie trasy lotów z opisem składu grup, typów samolotów i warunków lotu. Najbardziej korzystne jest opracowanie nalotu na mapie z wrysowaną siatką OP, gdyż ułatwia to przygotowanie danych do przekazywania w kierunkach meldowania i sieci powiadamiania. Plan pozoracji przeciwnika powietrznego podpisuje kierownik treningu; przykładowy plan pozoracji przeciwnika powietrznego przedstawia załącznik 9.

Plan uderzeń ŚNP wykonuje się w celu urealnienia przeprowadzanego treningu systemu dowodzenia OPK. Zgodnie z ustalonymi wzorcami na mapę /kalkę/ wrysowuje się uderzenia na bronione obiekty oraz na obiekty systemu OPK. Zaplanowane wcześniej uderzenia podaje się ćwiczącym w formie wprowadzeń podczas trwania treningu. Plan ten musi być zgodny z zaplanowanym nalotem ŚNP. Przykładowy plan uderzeń przedstawia załącznik 10.

Wykaz strat i zniszczeń jest uzupełnieniem planu pozoracji przeciwnika powietrznego i planu uderzeń ŚNP. Służy on kierownictwu treningu do podawania ćwiczącym kolejnych wprowadzeń, które zmuszają ćwiczących do podejmowania szybkich decyzji lub do korygowania uprzednio powziętych. Podczas opracowywania wykazu strat i zniszczeń należy pamiętać, aby zawarte w nim dane były realne w przyjętej aktualnej sytuacji taktycznej. Przykładową formę wykazu strat i zniszczeń przedstawia załącznik 11.

3.2.3.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia treningu systemu dowodzenia OPK

Liczbę i czas trwania treningów systemu dowodzenia OPK określa dowódca wojsk OPK w wytycznych wyszkoleniowych na dany rok. Treningi te mogą być prowadzone na różnych szczeblach do-

wodzenia, np. na PłSD i w podległych jednostkach, SD korpusu i podległych jednostkach, a także prowadzone przez szczebel centralny - CSD. Wyznaczony przez dowódcę odpowiedniego szczebla zespół autorski opracowuje trening systemu dowodzenia OPK na określony temat. Następnie, zgodnie z tematem i założonymi celami szkoleniowymi, należy przygotować odpowiednio jednostki teoretycznie do danego treningu. Należy go przeprowadzić zgodnie z terminem podanym w wytycznych wyszkoleniowych. W treningu systemu dowodzenia OPK praktycznie udział biorą tylko zmiany dyżurne i grupy operacyjne, gdyż odbywa się on bez udziału samolotów z pozorowanym przeciwnikiem powietrznym. Dane o przeciwniku /celach powietrznych/ przekazuje się z uprzednio przygotowanego w planie pozoracji przeciwnika powietrznego wykazu danych o nalocie, a wszystkie decyzje podejmowane przez ćwiczących dotyczące organizacji działań bojowych wykonywane są aplikacyjnie /manewry, przebazowania itp./. Podstawowym szczeblem dowodzenia, na którym najczęściej prowadzone są treningi systemu dowodzenia OPK, jest korpus OPK.

Zmiany dyżurne SD korpusów OPK uczestniczące w treningu systemu dowodzenia OPK wykonują następujące czynności:

- kierują działaniami bojowymi;
- podejmują decyzje odnośnie do manewrów i przebazowań, związane z utrzymaniem lub odtwarzaniem gotowości bojowej /wykonywane aplikacyjnie/;
- zbierają rezultaty działań bojowych, dane o stratach i zniszczeniach, sytuacji skażeń itp.;
- meldują do CSD o rezultatach działań bojowych;
- prowadzą kontrolę "podgrywki" nalotu ŚNP przeciwnika i uaktualniają ją.

W tym czasie ćwiczące zmiany dyżurne na PłSD wykonują następujące czynności:

- realizują "podgrywkę" nalotu ŚNP nieprzyjaciela oraz uaktualniają ją na podstawie decyzji SD korpusu OPK;
- realizują "podgrywkę" działań własnych wojsk;
- meldują na SD korpusu OPK propozycje odnośnie do prowadzenia działań bojowych /własne decyzje/;
- meldują o rezultatach działań bojowych na SD korpusu OPK.

Do kierowania treningiem systemu dowodzenia na szczeblu korpusu OPK wyznacza się spośród dowództwa korpusu zespół w składzie 3-4 oficerów. W trakcie treningu zespół ten wykonuje następujące zadania:

- zbiera rezultaty działań bojowych z podległych jednostek, uwzględniając: cele powietrzne, które zwalczano, ilość sił wydzielonych do działań bojowych, podział rezultatów zwalczanych celów powietrznych /ilość przechwyceń dokonanych przez LM i strzelań wykonanych przez WR OPK/;
- przekazuje niezbędne decyzje do PłSD, dotyczące prowadzenia działań bojowych i realizacji "podgrywki" przeciwnika powietrznego.

Po zakończeniu treningu kierownik omawia zaistniałe braki i niedociągnięcia występujące w pracy zmian dyżurnych stanowisk dowodzenia i precyzuje wnioski zmierzające do poprawy organizacji pracy.

W przypadkach zbyt rażących niedociągnięć zaistniałych w trakcie treningu może być on powtórzony nawet kilkakrotnie aż do chwili osiągnięcia zamierzonych celów szkoleniowych.

3.2.4. Ćwiczenie dowódczo-sztabowe

Ćwiczenie dowódczo-sztabowe jest formą praktycznego szkolenia operacyjno-taktycznego, wymagającą od szkolonych samodzielnego i indywidualnego myślenia, inicjatywy oraz umiejętności szybkiego praktycznego zastosowania wiadomości teoretycznych w określonej sytuacji operacyjno-taktycznej. Podczas organizowania i prowadzenia ćwiczeń dowódczo-sztabowych, szczególną uwagę należy zwrócić na doskonalenie istniejących i wypracowanie nowych sposobów dowodzenia działaniami bojowymi. W każdym ćwiczeniu dowódczo-sztabowym należy wprowadzać w miarę potrzeb sytuacje trudne /problemowe/ wymagające od ćwiczących zwiększonego wysiłku psychicznego i fizycznego.

3.2.4.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczenia dowódczo-sztabowego

Dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczenia dowódczo-sztabowego powinny zapewnić: kolejne, systematyczne, celowe i pełne opracowanie zagadnień szkoleniowych, przewidywanych do realizacji w określonym czasie. Powinny też stworzyć sytuację operacyjno-taktyczną, na której tle będą rozgrywane zagadnienia szkoleniowe tematu. Podstawowymi dokumentami opracowywanymi do ćwiczenia dowódczo-sztabowego są: plan przygotowania ćwiczenia, zamiar ćwiczenia, rozkaz organizacyjny, założenie z załącznikami, plan przeprowadzenia ćwiczenia, plan pozoracji przeciwnika powietrznego, plan uderzeń ŚNP, wykaz strat i zniszczeń, wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców, plan omówienia ćwiczenia.

Plan przygotowania ćwiczenia. Opracowanie materiałów do ćwiczenia dowódczo-sztabowego jest procesem pracochłonnym i wymaga stosowania określonej kolejności i ciągłości pracy całego zespołu autorskiego, dlatego przed przystąpieniem do opracowania ćwiczenia należy wykonać plan przygotowania ćwiczenia i ściśle go przestrzegać. Plan ten powinien wytyczać kierunki i koordynować działania zespołu autorskiego w opracowaniu i przygotowaniu ćwiczenia dowódczo-sztabowego. Wykonany jako oddzielny dokument zawiera następujące elementy:

I Temat

II Cele szkoleniowe

III Zagadnienia szkoleniowe

IV Skład zespołu autorskiego

V Skład kierownictwa ćwiczenia

VI Materiałowo-techniczne zabezpieczenie ćwiczenia

VII Przedsięwzięcia organizacyjne i terminy realizacji.

Plan przygotowania ćwiczenia opracowuje w zasadzie szef sztabu, a zatwierdza dowódca danego szczebla dowodzenia, który organizuje ćwiczenie dowódczo-sztabowe. Stronę tytułową i strukturę planu przedstawia załącznik 3.

Zamiar ćwiczenia jest zasadniczym dokumentem ćwiczenia dowódczo-sztabowego, gdyż stanowi on podstawę opracowania wszystkich pozostałych dokumentów /materiałów/ ćwiczenia. Zamiar ćwiczenia powinien zawierać: ogólną myśl przewodnią przeprowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego, terminy związane z przeprowadzeniem ćwiczenia oraz sytuację operacyjno-taktyczną na której tle będą realizowane poszczególne etapy i zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia. Zamiar ćwiczenia powinien składać się z elementów opisowych i graficznych. Pod względem

strukturalnym składa się z dwóch części:

I. Części organizacyjno-metodycznej.

II. Części operacyjno-taktycznej.

W poszczególnych częściach powinny być podane:

I Część organizacyjno-metodyczna:

1. Temat

2. Cele szkoleniowe

3. Zagadnienia szkoleniowe /ćwiczenia lub etapów ćwiczenia/

4. Rodzaj i forma ćwiczenia

5. Czas trwania ćwiczenia

6. Skład wojsk biorących udział w ćwiczeniu /realnych/

7. Określenie rozmachu ćwiczenia /ilość sił i środków biorących udział w ćwiczeniu wojsk nieprzyjaciela i własnych - przestrzeń ćwiczenia/

8. Przebieg ćwiczenia /etapów ćwiczenia/ - opisowa

a/ "Zachodni"

b/ "Wschodni"

9. Organizacja pozoracji

10. Limity /kilometrów, amunicji, paliwa itd./

11. Organizacja dowodzenia i łączności.

II. Część operacyjno-taktyczna:

1. Warunki prowadzenia ćwiczenia /okres pokojowy czy wojenny, z użyciem broni konwencjonalnej lub jądrowej, stan /stopień/ gotowości bojowej w jakim znajdują się ćwiczące jednostki, pora roku i pora doby, warunki atmosferyczne - pogoda/.

2. Zamiar stron /przebieg działania stron/

A. ZACHODNI - /przeciwnik - skład, zadania, decyzje. Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się w okresie wojny, należy również przedstawić, po podaniu składu wojsk przeciwnika, charakter dotychczasowych działań bojowych, tj. charakter nalotów, siły i ugrupowanie, czas nalotów, sposoby działań bojowych/

B. WSCHODNI - /wojska własne - skład, zadania i zamiar przełożonego, zadanie ćwiczącej jednostki/.

Elementy opisowe zawarte w części organizacyjno-metodycznej i operacyjno-taktycznej uzupełnia załącznik - zamiar operacyjno-taktyczny na mapie.

Zamiar operacyjno-taktyczny do ćwiczenia dowódczo-sztabowego wykonywany na mapie w skali 1:500 000 /wyjątkowo w skali 1:200 000/ stanowi - w myśl przepisów o prowadzeniu biurowości w wojsku - załącznik do części opisowej. Zamiar operacyjno-taktyczny na mapie powinien zawierać:

- sytuację wyjściową wojsk /położenie wyjściowe/;
- zadania bojowe szczebla nadrzędnego;
- zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia;
- zadania bojowe ćwiczących związków operacyjno-taktycznych, związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów oraz sąsiadów;
- zarys dynamiki walki ćwiczących stron;
- rozmieszczenie SD oraz organizację łączności.

Sytuacja operacyjno-taktyczna wrysowana na mapę może być uzupełniona szkicami wzbogacającymi treść mapy. Zarówno część opisową zamiaru, jak i graficzną zatwierdza przełożony dowódcy organizującego ćwiczenie, a podpisują dowódca i szef sztabu organizujący dane ćwiczenie. Przykładowy strukturalny zamiar

ćwiczenia przedstawia załącznik 4, a zamiar operacyjno-taktyczny - załącznik 5.

Rozkaz organizacyjny - jeden z podstawowych dokumentów ćwiczenia - ma na celu umożliwienie przygotowania się uczestników ćwiczenia oraz zrealizowania przez nich wszystkich przedsięwzięć związanych z organizacją i przygotowaniem ćwiczenia. Rozkaz organizacyjny należy przekazać wykonawcom w takim czasie, aby uczestnicy ćwiczenia byli w stanie wykonać wszystkie przedsięwzięcia, które poleca dowódca wydający rozkaz.

Rozkaz powinien być napisany zgodnie z zasadami określonymi przez służbę sztabów i ujmować następujące zagadnienia:

Na wstępie ustala się, w jakim terminie i z kim przeprowadzone zostanie dane ćwiczenie oraz temat ćwiczenia. Następnie - po słowie rozkazuję - należy określić: miejsce przeprowadzenia ćwiczenia; skład uczestników ćwiczenia; kierownictwo ćwiczenia i rozjemców oraz osoby funkcyjne biorące udział w ćwiczeniu; zagadnienia z którymi należy się zapoznać w ramach przygotowania się do ćwiczenia; termin i miejsce przeprowadzenia szkolenia kierownictwa i rozjemców oraz ćwiczących; zadania dla dowódcy /dowódców/ w zakresie przygotowania pomieszczeń do ćwiczenia. Następnie - sposób organizacji łączności na okres ćwiczenia; termin wręczenia założenia uczestnikom ćwiczenia; gotowość do ćwiczenia, kierownictwa i ćwiczących oraz środków łączności; skład grupy podgrywki; zabezpieczenie materiałowo-techniczne, a w tym: wydzielony resurs samochodów, zakwaterowanie i wyżywienie, przygotowanie przepustek okresowych /jeśli są konieczne/, materiałów piśmiennych, kreślarskich itp.; zabezpieczenie tajemnicy wojskowej; obowiązujący ubiór; terminy rozpoczęcia, zakończenia i omówienia ćwiczenia; inne niezbędne

dane.

Rozkaz podpisuje dowódca. Wyciągi - w części ich dotyczącej - wysyłane są do podległych jednostek /ćwiczących/.

Do rozkazu mogą być dołączone w formie załączników dokumenty poszerzające treść rozkazu. Należą do nich między innymi:

- plan łączności przewodowej i radiowej oraz wykaz danych TD;

- wykaz ćwiczących oraz stanowiska, na jakich ćwiczą;

- plan szkolenia teoretycznego i odpraw związanych z przygotowaniem do ćwiczenia.

Założenie z załącznikami do ćwiczenia dowódczo-sztabowego opracowuje się na podstawie zamiaru ćwiczenia /części opisowej i graficznej/. Założenie ma na celu:

- stworzenie taktycznego tła dla ćwiczących w celu zrealizowania poszczególnych zagadnień szkoleniowych ćwiczenia;

- dostarczenie ćwiczącym niezbędnych danych wyjściowych do powzięcia odpowiedniej decyzji i wykonania decyzji oraz niezbędnych prac;

- nakazanie ćwiczącym, co należy wykonać w trakcie przygotowywania się do ćwiczenia;

- wskazanie ćwiczącym literatury i pomocy naukowych niezbędnych w procesie przygotowywania się do ćwiczenia, jak również w trakcie jego trwania.

Dane zawarte w założeniu powinny umożliwić ćwiczącym - w rezultacie wnikliwego i głębokiego ich przestudiowania - dokonanie oceny sytuacji, dojście do słusznych wniosków i powzięcie uzasadnionej decyzji. Treścią założenia będzie: sytuacja ogólna nieprzyjaciela i wojsk własnych, sytuacja szczegółowa nieprzyjaciela i wojsk własnych, dane dodatkowe /infor-

macyjne/, zadanie /zadania organizacyjne/ dla ćwiczących oraz wyszczególnienie literatury i pomocy naukowych. Założenie podpisuje kierownik ćwiczenia. Strukturę schematyczną założenia przedstawia załącznik 6.

Celem poszerzenia treści założenia i przedstawienia danych dla poszczególnych rodzajów wojsk /specjalistów/ do założenia opracowane mogą być załączniki obrazujące te sytuacje. Forma i treść tych załączników jest dowolna, może być opisowa, tabelaryczna lub szkicowa. Liczba załączników będzie zależała od potrzeb ćwiczenia; mogą one zawierać: sytuację rozpoznawczą, nawigacyjną, tyłową, łącznościową, chemiczną itp.

Poszczególne załączniki podpisywane są przez specjalistów - członków zespołu autorskiego - którzy je opracowali.

Do ćwiczenia dowódczo-sztabowego opracowuje się z zasady jedno założenie, niemniej jednak - w zależności od rozmachu ćwiczenia - może zaistnieć konieczność opracowania założeń kolejnych lub uzupełniających. Podczas opracowywania kolejnych założeń obowiązuje zasada, że każde następne założenie rozwija i uzupełnia wyjściowe dane sytuacyjne, co jest potrzebne do realizacji kolejnych zagadnień ćwiczenia. Założenia uzupełniające są z zasady krótkie i bardziej lakoniczne niż założenie podstawowe. Mogą one być również sporządzone w formie wprowadzeń z krótkim opisem przebiegu wydarzeń i sytuacji oddziałów /pododdziałów/ na określoną godzinę. Do opracowania założeń uzupełniających nie obowiązuje układ przewidziany dla założenia podstawowego; mogą one być opracowywane w dowolnej formie /opisowo/ graficznie na kalce, w postaci szkiców.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego jest podstawowym dokumentem organizacyjnym kierownika ćwiczenia.

Dokument ten opracowuje się na podstawie zamiaru ćwiczenia dowódczo-sztabowego w celu zapewnienia sprawnego, dokładnego i kolejnego realizowania poszczególnych zagadnień ćwiczenia. Wszystkie zagadnienia szkoleniowe powinny być ujęte w planie w kolejności ich realizacji podczas ćwiczenia. Plan należy opracować szczegółowo i wyczerpująco, gdyż dzięki temu zapewnia się lepsze przygotowanie do ćwiczenia. Forma dokumentu jest dowolna. Może być wykonany w postaci opisu, tabeli lub graficznej na "osi czasu". Przykładowe strukturalne plany przeprowadzenia ćwiczenia w formie tabelarycznej i na "osi czasu" przedstawiają załączniki 7 i 8. Bez względu na formę, w jakiej opracowywany jest plan przeprowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego, powinien on zawierać:

- temat i cele szkoleniowe ćwiczenia;
- temat, cele szkoleniowe i zagadnienia poszczególnych etapów ćwiczenia;
- czynności kierownictwa i ćwiczących ujęte w czasie operacyjnym i astronomicznym.

W wypadku dwustronnej gry wojennej zawiera on również czynności ćwiczącej strony przeciwnej. Do planu przeprowadzenia ćwiczenia wykonuje się niezbędną liczbę załączników, która w każdym ćwiczeniu może być inna w zależności od potrzeb, a także tematu ćwiczenia, czasu jego trwania, liczby etapów oraz zagadnień i celów szkoleniowych przewidywanych do osiągnięcia w ćwiczeniu. Najczęściej do planu przeprowadzenia ćwiczenia dołącza się kolejne założenia lub wprowadzenia o charakterze operacyjno-taktycznym i specjalistycznym. Treścią wprowadzeń mogą być również dane dotyczące działalności "ćwiczących" oddziałów i pododdziałów, które w realnej sytuacji napływałyby

w postaci meldunków. Prowadzący ćwiczenie powinien pamiętać, że decyzje w czasie ćwiczenia podejmują i uzasadniają ćwiczący. W związku z tym poszczególne wprowadzenia mogą często okazać się nieaktualne i trzeba je będzie zmieniać, uaktualniać, a nawet zupełnie wycofywać. Dlatego w pełnym ostatecznym brzmieniu należy opracować tylko te wprowadzenia, które bez względu na rozwiązanie i decyzje ćwiczących nie ulegną zmianie. Wprowadzenia, których treść będzie zależna od rozwiązań ćwiczących i sytuacji zaistniałej w toku ćwiczenia, wpisuje się do planu tylko orientacyjnie. Każde wprowadzenie powinno uzupełniać istniejącą sytuację, czynić ją bardziej napiętą i wymagać od ćwiczących natychmiastowej reakcji.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego podpisuje kierownik ćwiczenia, a zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenia.

Plan pozoracji przeciwnika powietrznego. Każde ćwiczenie dowódczo-sztabowe w wojskach OPK z zasady powinno być zakończone etapem, podczas którego ćwiczący dowodzą działaniami bojowymi na stanowiskach dowodzenia. Pozoracja przeciwnika powietrznego realizowana jest przez odpowiedni zespół podgrywający, a informacja o sytuacji powietrznej przekazywana jest na podstawie wcześniej opracowanego planu. Plan pozoracji przeciwnika powietrznego powinien uwzględniać:

- planowany zamiar działań ŚNP przeciwnika, dostosowany do poziomu wyszkolenia ćwiczących oraz zakresu ćwiczenia;

- model nalotu, dozwierciedlający aktualne tendencje w taktyce ich działania oraz zawierający przewidywaną liczbę samolotów i celów powietrznych dla danego szczebla dowodzenia;

- model nalotu ŚNP zgodny z wytycznymi szkoleniowymi i wytycznymi dowódcy co do organizacji danego ćwiczenia.

W wyjątkowych przypadkach można do ćwiczenia dowódczo-sztabowego wprowadzać ograniczoną liczbę samolotów pozorujących ŚNP nieprzyjaciela. Takie rozwiązanie stosuje się głównie w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych o charakterze doświadczalnym w celu sprawdzenia realności powziętych decyzji przez określonych dowódców lub nowych koncepcji dotyczących użycia sił i środków OPK. W takiej sytuacji piloci samolotów realizujących pozorację celów powietrznych nie są traktowani jako szkoleni, lecz jako część składowa kierownictwa, i wykonują z góry przewidziane czynności /loty po ustalonych trasach z nakazanymi warunkami/. Plan pozoracji przeciwnika powietrznego należy wykonywać w zależności od szczebla dowodzenia i rejonu działań na mapach w skali 1:1000 000 lub 1:500 000. Powinien on zawierać:

a/ model nalotu wynikający z taktyki działań prawdopodobnego, realnego przeciwnika. W tym zakresie uwzględnić należy: profil lotu, skład i ugrupowanie przeciwnika, sposób pokonywania obrony powietrznej, sposoby działań nad celem naziemnym i inne charakterystyczne elementy w działaniach prawdopodobnego przeciwnika. Trasy lotów celów należy tak planować, aby dać możliwość działań wszystkim ćwiczącym jednostkom wojsk lotniczych i rakietowych. Podczas opracowywania modelu nalotu ŚNP przeciwnika należy dążyć do tego, aby każdy planowany cel powietrzny miał przydzielone zadanie takie, jak: prowadzenie rozpoznania, wykonanie uderzenia na określony obiekt, osłona grup uderzeniowych itp.;

b/ warunki lotu pozorowanych celów powietrznych, przedstawione graficznie na mapie oraz w tabelach. W części graficznej na planowanych trasach lotów należy oznaczać: punkty naboru wysokości i zniżania, odcinki lotu z prędkością naddźwiękowe, punkty "odpalania" pocisków "powietrze-ziemia", planowane zakłócenia radiolokacyjne i radiowe wykonywane przez samoloty. Wszystkie przyjmowane umowne oznaczenia nie mieszczące się w znakach taktycznych powinny być wyjaśnione w legendzie. Tabela wykazu tras i warunków lotu może mieć układ różny, podyktowany realnymi potrzebami. Organizując kilka etapów związanych z prowadzeniem działań bojowych, dla każdego etapu oddzielnie należy opracować odpowiedni plan pozoracji, zaznaczając w tytule, który jest to etap. Plan ten ze względu na to, że sytuacja powietrzna jest tylko podgrywką, nie podlega zatwierdzeniu, a podpisuje go kierownik ćwiczenia. Jeżeli cele powietrzne pozorowane są przez realne loty samolotów, plan pozoracji przeciwnika powietrznego zatwierdzają i podpisują te same osoby co zamiar danego ćwiczenia. Przykładowy strukturalny plan pozoracji przeciwnika powietrznego przedstawia załącznik 9.

Plan uderzeń ŚNP opracowuje się w celu urealnienia podgrywanej sytuacji powietrznej; przedstawia on uderzenia wykonane przez przeciwnika powietrznego na obiekty bronione przez wojska OPK oraz na ich ugrupowanie. Plan taki wykonuje się w formie graficznej na mapie lub kalce w skali 1:500 000, ewentualnie 1:1000000, w zależności od szczebla dowodzenia i rejonu działań bojowych. Na planie tym nanosi się uderzenia przeciwnika z użyciem broni konwencjonalnej lub jądrowej. Przykładowy plan uderzeń ŚNP przedstawia załącznik 10. Zaplanowane uderzenia w formie wprowadzeń podaje się ćwiczącym w

celu dostarczenia im niezbędnych danych do podejmowania właściwych decyzji w trakcie prowadzenia działań bojowych. Plan ten podpisuje kierownik ćwiczenia.

Wykaz strat i zniszczeń opracowuje się na podstawie planu pozoracji przeciwnika powietrznego i planu uderzeń ŚNP. Wykaz ten powinien zawierać straty po stronie przeciwnika oraz straty i zniszczenia wojsk własnych i bronionych obiektów. Dane te w formie wprowadzeń podaje się ćwiczącym. Forma dokumentu - jak do ćwiczenia z wojskami /załącznik 11/. Wykaz podpisuje kierownik ćwiczenia.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców. Wyniki przeprowadzonych ćwiczeń zależą również od poziomu przygotowania ćwiczenia przez kierownictwo oraz od osobistego metodycznego i merytorycznego przygotowania kierownictwa i rozjemców. Głównymi celami przygotowania kierownictwa i rozjemców do ćwiczenia są:

- zbliżenie warunków ćwiczenia w maksymalnym stopniu do warunków realnej sytuacji bojowej;
- zapewnienie osiągania założonych celów szkoleniowych;
- dokładne określenie obowiązków funkcyjnych dla kierownictwa i rozjemców oraz szczegółowe zapoznanie z dokumentami ćwiczenia;
- nastawienie kierownictwa i rozjemców na obiektywną ocenę ćwiczących dowództw i sztabów.

Przygotowania kierownictwa i rozjemców dokonuje się zgodnie z wytycznymi organizacyjno-metodycznymi opracowanymi dla nich przez zespół autorski. Podaje się w nich zagadnienia dotyczące przygotowania kierownictwa i rozjemców oraz metodykę przeprowadzenia danego ćwiczenia dowódczo-sztabowego.

Przykładowa treść takich wytycznych może być następująca:

- termin przeprowadzenia szkolenia i odprawy z kierownictwem i rozjemcami oraz zakres zagadnień, podlegających omówieniu;

- przypomnienie obowiązujących rozkazów i zarządzeń dotyczących szkolenia operacyjno-taktycznego na dany rok szkoliowy oraz tematu ćwiczenia;

- zakres i sposób przestudiowania literatury związanej z tematem ćwiczenia /instrukcje, regulaminy/;

- termin i sposób zapoznania się z potrzebnymi materiałami organizacyjno-metodycznymi i operacyjno-taktycznymi ćwiczenia;

- zagadnienia, na które w czasie ćwiczenia należy zwrócić szczególną uwagę;

- zakres i sposób kontroli przeprowadzanej przez rozjemców przy poszczególnych dowódcach i sztabach.

W przypadkach prowadzenia ćwiczeń skomplikowanych z nowych tematów lub ćwiczeń doświadczalnych jest wskazane rozegranie niektórych epizodów ćwiczenia z kierownictwem i rozjemcami. Poszczególni rozjemcy powinni występować w roli tych dowódców i oficerów sztabu, przy których będą rozjemcami w tym ćwiczeniu.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców podpisuje kierownik ćwiczenia.

Plan omówienia ćwiczenia. Zakończeniem każdego ćwiczenia dowódczo-sztabowego jest omówienie ćwiczenia. Sposób przygotowania omówienia może być różny, niemniej jednak kierownictwo ćwiczenia już zawczasu powinno przygotować krótki plan omówienia ćwiczenia. Plan ten powinien ujmować w chronologicznej ko-

lejności porządek przeprowadzenia omówienia, łącznie z jego rozbiciem w czasie i określeniem, kto referuje poszczególne zagadnienia zawarte w planie. Porządek omówienia ćwiczenia może być następujący:

- wyjaśnienie tematu i celów szkoleniowych ćwiczenia oraz omówienie zagadnień teoretycznych związanych z przerabianym tematem;
- zapoznanie uczestników ćwiczenia z zamiarem ćwiczenia i jego realizacją w trakcie ćwiczenia;
- omówienie przebiegu ćwiczenia wg etapów;
- analiza i ocena pracy ćwiczących;
- uwagi i wnioski o wykonaniu zadań stojących przed ćwiczącymi i aparatem rozjemczym;
- zalecenia do wykonania przez poszczególne dowództwa i sztaby biorące udział w ćwiczeniu.

Plan omówienia ćwiczenia podpisuje kierownik ćwiczenia.

3.2.4.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego.

Do opracowania ćwiczenia dowódczo-sztabowego zostaje wyznaczony zespół autorski przez dowódcę lub szefa sztabu jednostki organizacyjnej ćwiczenia. Pracę zespołu autorskiego przy opracowywaniu ćwiczenia dowódczo-sztabowego można podzielić na następujące etapy:

- otrzymanie od przełożonego /dowódcy, szefa sztabu/ wytycznych dotyczących opracowania i organizacji ćwiczenia dowódczo-sztabowego;
- analizą wytycznych i rozpracowanie organizacyjne ćwiczenia;

- opracowanie materiałów do ćwiczenia dowódczo-sztabowego: organizacyjno-metodycznych i operacyjno-taktycznych.

Danymi wyjściowymi do opracowania i organizacji ćwiczenia dowódczo-sztabowego są:

- wytyczne do szkolenia operacyjno-taktycznego w jednostkach na dany rok szkoleniowy, wydane przez dowództwo wojsk OPK;

- wytyczne dowódcy /szefa sztabu/ udzielone autorowi ćwiczenia /zespołowi autorskiemu/.

Dowódca /szef sztabu/, udzielając wytycznych głównemu autorowi ćwiczenia /zespołowi autorskiemu/, określa:

- temat ćwiczenia dowódczo-sztabowego;

- ogólny cel lub cele szkoleniowe ćwiczenia;

- rodzaj i formę ćwiczenia /jednoszczeblowe czy wieloszczeblowe, jednostronne czy dwustronne, na mapach czy szkieletowe/;

- skład kierownictwa i aparatu rozjemczego /w ogólnych zarysach/;

- termin, długotrwałość i miejsce przeprowadzenia ćwiczenia;

- dane operacyjno-taktyczne, jakie należy przyjąć w ćwiczeniu;

- terminy opracowania materiałów organizacyjno-metodycznych i operacyjno-taktycznych ćwiczenia;

- ogólne dane dotyczące zabezpieczenia przebiegu ćwiczenia /zakwaterowanie, wyżywienie, środki transportu itd./.

Określając dane operacyjno-taktyczne, dowódca podaje:

- przeciwnika;

- rejon działań bojowych;

- skład ćwiczących;

- warunki prowadzenia działań bojowych;

- zabezpieczenie działań bojowych.

Po otrzymaniu wytycznych od dowódcy oraz na podstawie planu przygotowania ćwiczenia zespół autorski przystępuje do opracowania poszczególnych dokumentów ćwiczenia dowódczo-sztabowego. W pierwszej kolejności opracowuje on zamiar ćwiczenia, będący podstawowym dokumentem ćwiczenia dowódczo-sztabowego. Przygotowując zamiar ćwiczenia, zespół autorski w pierwszej kolejności opracowuje część organizacyjno-metodyczną, zwracając szczególną uwagę na:

- dokładne sprecyzowanie celów ćwiczenia i zagadnień szkoleniowych zgodnie z podanym tematem;

- odpowiedni podział ćwiczenia na poszczególne etapy, uwzględniając, że etapem ćwiczenia jest część obejmująca szereg zagadnień taktycznych jednakowych pod względem charakteru lub wzajemnie powiązanych czynności ćwiczących;

- dokonanie właściwego podziału czasu na poszczególne etapy i zagadnienia szkoleniowe, biorąc pod uwagę stopień ich trudności i wydzielając na zasadnicze zagadnienia więcej czasu niż na zagadnienia łatwiejsze.

Operacyjno-taktyczna część zamiaru ćwiczenia ma na celu stworzenie sytuacji operacyjno-taktycznej, na której tle będą realizowane poszczególne zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia. Prawidłowe opracowanie operacyjno-taktycznej części zamiaru stwarza warunki pomyślnego opracowania pozostałych dokumentów ćwiczenia, a szczególnie założenia i planu przeprowadzenia ćwiczenia. Ponadto część ta powinna spełniać następujące warunki:

- być prawidłowa pod względem taktycznym, tj. taktyka działania, organizacja wojsk, terminologia, normy taktyczne itp. powinny odpowiadać wymaganiom regulaminów obu stron;

- odpowiadać tematowi i założonym celom szkoleniowym ćwiczenia;

- myśl przewodnia /koncepcja/ zamiaru powinna stwarzać warunki do wytężonej i efektywnej pracy;

- zamiar stron powinien być zwięzły i w sposób jasny wyrażać myśl przewodnią sytuacji operacyjno-taktycznej.

Przystępując do opracowania operacyjno-taktycznej części zamiaru ćwiczenia, pracę można podzielić na dwa etapy. Pierwszy z tych etapów będzie obejmował czynności związane z graficznym opracowaniem zamiaru operacyjno-taktycznego na mapie, drugi etap - tekstowe ujęcie zagadnień operacyjno-taktycznej części zamiaru.

Po opracowaniu zamiaru ćwiczenia i zatwierdzeniu go przez przełożonego zespół autorski na podstawie danych zawartych w zamiarze opracowuje kolejno pozostałe dokumenty do ćwiczenia dowódczo-sztabowego. Wszystkie te dokumenty podpisuje kierownik ćwiczenia /z wyjątkiem rozkazu organizacyjnego/; nie podlegają one zatwierdzeniu /z wyjątkiem realnej pozoracji przeciwnika powietrznego i planu przeprowadzenia ćwiczenia/.

Przeprowadzenie ćwiczenia dowódczo-sztabowego jest realizacją wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć zawartych w dokumentach ćwiczenia, mających na celu osiągnięcie założonych celów szkoleniowych danego ćwiczenia. Osiąga się to dzięki realizacji poszczególnych zagadnień szkoleniowych zgodnie z etapami ćwiczenia, w warunkach zbliżonych do warunków realnych działań bojowych. Rozpoczęcie ćwiczenia dowódczo-sztabowego powinno być

poprzedzone zameldowaniem kierownikowi gotowości do ćwiczenia rozjemców, ćwiczących i środków zabezpieczenia. Przed rozpoczęciem ćwiczenia kierownictwo ćwiczenia wręcza ćwiczącym założenie oraz określa czas operacyjny. Na podstawie treści otrzymanego założenia dowództwo i sztab ćwiczącej jednostki rozpoczynają swoją pracę zgodnie z założeniem. Istotną sprawą dla kierownictwa ćwiczenia jest kontrolowanie pracy ćwiczących od samego początku ćwiczenia. Stwarza to możliwość dokładnej znajomości przebiegu ćwiczenia przez kierownictwo, a także uzupełniania - w miarę potrzeb - rozwijającej się sytuacji przez wręczanie wcześniej zaplanowanych, a na bieżąco uaktualnianych wprowadzeń. Ćwiczenie powinno być realizowane zgodnie z planem przeprowadzenia ćwiczenia, a kierownictwo ćwiczenia nie powinno dopuszczać do dowolnej zmiany kolejności realizacji zagadnień ćwiczenia. Dowolności w realizacji ćwiczenia powinno zapobiec podanie w założeniu czasów rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych etapów ćwiczenia, jak również czasu i miejsca zameldowania decyzji. W przypadku ćwiczeń wieloszczeblowych praca podległych dowództw i sztabów powinna przebiegać tak, jak w rzeczywistych warunkach bojowych. Kierownictwo i rozjemcy, kontrolując pracę ćwiczących, powinni ograniczać się jedynie do obserwacji ich pracy, kontroli wysyłania i otrzymywania przez ćwiczących zarządzeń, meldunków, wyciągając odpowiednie wnioski dotyczące prawidłowości wykonywanej przez ćwiczących pracy. Nie powinni natomiast przeszkadzać ćwiczącym poprzez częste ingerowanie w tok ich pracy, gdyż odrywa to ich od zaplanowanych czynności, co ujemnie wpływa na całokształt przebiegu ćwiczenia. Ważną kwestią w trakcie realizacji etapów dotyczących organizacji działań bojowych jest stosunek kierow-

nictwa i rozjemców do decyzji podejmowanych przez ćwiczących. W procesie szkolenia operacyjno-taktycznego, a szczególnie w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych należy unikać naruszania decyzji ćwiczących przez kierownictwo, ponieważ ogranicza to ich inicjatywę i samodzielność oraz uniemożliwia wyrobienie u nich inwencji twórczej i silnej woli, a więc cech, które powinny charakteryzować dowódców i oficerów sztabu.

Kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy powinni rozważnie oceniać decyzje powzięte przez ćwiczących. Nie należy przez to rozumieć, że kierownik ćwiczenia czy rozjemcy obowiązani są zatwierdzać każdą decyzję ćwiczących. Jeżeli decyzja powzięta przez ćwiczących nie odpowiada zaistniałej sytuacji i nie zapewnia wykonania zadań lub osiągnięcia założonych celów szkoleniowych, kierownik ćwiczenia /rozjemca/ powinien zastosować w odpowiednim czasie niezbędne środki zapobiegawcze. Mogą to być dodatkowe wprowadzenia, które wpłyną na zmianę błędnej, nieuzasadnionej decyzji; kierownik /rozjemcy/ może również zażądać uzasadnienia powziętej decyzji lub zadając pytania kontrolne - doprowadzić do jej zmiany i powzięcia decyzji właściwej, uzasadnionej taktycznie.

Realizacja zagadnień szkoleniowych etapu dowodzenia działaniami bojowymi na SD jest przedsięwzięciem bardziej skomplikowanym i wymaga od kierownictwa i rozjemców szczególnie dużego doświadczenia oraz odpowiedniej organizacji. Realizacja zagadnień szkoleniowych tego etapu ćwiczenia wtedy osiąga swój cel, kiedy warunki jego prowadzenia są możliwe najbardziej zbliżone do warunków realnych działań bojowych. Podczas dowodzenia działaniami bojowymi z wykorzystaniem "podgrywki" imitującej uderzenia//naloty/ ŚNP nieprzyjaciela ćwiczący dowódca

/dowódcy/ kieruje pracą podległych stanowisk dowodzenia, podejmując decyzje jak w warunkach normalnych działań bojowych. Na podstawie rezultatów działań bojowych kierownictwo i rozjemcy mogą sprawdzać słuszność decyzji ćwiczącego dowódcy /dowódców/ oraz stopień przygotowania składów osobowych stanowisk dowodzenia do prowadzenia działań bojowych. Ponadto rozjemcy powinni zwrócić uwagę na:

- liczbę "przechwyceń" dokonanych przez LM;
- liczbę "ostrzelanych" celów przez WR;
- operatywność pracy zmian bojowych poszczególnych stanowisk dowodzenia.

"Podgrywka" nalotu ŚNP przeciwnika organizowana jest przez kierownictwo ćwiczenia, które w tym celu tworzy specjalną grupę podgrywki. Grupa ta na podstawie wcześniej opracowanego planu pozoracji przeciwnika powietrznego podaje dane o nalocie w kierunkach meldowania o celach powietrznych. Po zrealizowaniu wszystkich zagadnień kierownik ćwiczenia wydaje rozkaz zakończenia ćwiczenia.

Podczas omawiania ćwiczenia dokonywanego przez kierownictwo ćwiczenia zgodnie z ustalonym planem podaje się ćwiczącym dane odnośnie do przeprowadzanego tematu /zamiar ćwiczenia/ oraz ocenę ich decyzji i całokształtu pracy. Omówienie ćwiczenia powinno być zwięzłe i pouczające. Można je przeprowadzić w dniu zakończenia ćwiczenia lub po jednym, dwóch dniach, co zapewni kierownictwu dokładne przygotowanie omówienia. W rezultacie przeprowadzonego omówienia ćwiczący powinni zrozumieć, jakie popełnili błędy i co wobec tego należy zrobić, aby je usunąć, jak również, jakie przedsięwzięcia zrealizowali prawidłowo.

Dokładne przygotowanie i metodyczne przeprowadzenie omówienia ćwiczenia powinno spełnić także rolę szkoleniowo-wychowawczą.

3.3. METODYKA ORGANIZOWANIA I PROWADZENIA ĆWICZEŃ OPERACYJNO-TAKTYCZNYCH Z UDZIAŁEM WOJSK

3.3.1. Ćwiczenie taktyczno-bojowe

Liczba i tematyka ćwiczeń taktyczno-bojowych ustalana jest na dany rok szkoleniowy przez dowódcę korpusu OPK w stosunku do podległych jednostek na podstawie rozkazu szkoleniowego dowódcy wojsk OPK. Ćwiczenia taktyczno-bojowe mogą być organizowane dla jednego lub dwóch PłSD równocześnie. Wykonawcami ćwiczeń są dowódcy jednostek wchodzących w skład tych stanowisk. Przebieg ćwiczeń koordynują starsi dowódcy na PłSD.

3.3.1.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczeń taktyczno-bojowych

W celu przeprowadzenia ćwiczenia dowódczo-sztabowego opracowuje się następujące dokumenty organizacyjno-metodyczne: zamiar ćwiczenia, rozkaz organizacyjny, założenie, plan przeprowadzenia ćwiczenia, plan pozoracji przeciwnika powietrznego, wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców.

Zamiar ćwiczenia taktyczno-bojowego jest podstawowym dokumentem organizacyjno-metodycznym ćwiczenia. Zawiera on ogólną myśl przewodnią przeprowadzenia ćwiczenia i przedstawia sytuację operacyjno-taktyczną, na której tle realizowane będą poszczególne zagadnienia. Układ zamiaru i jego forma są takie same jak ćwiczenia z wojskami zarówno w części opisowej, jak i graficznej. Pomimo takiej samej formy i układu treść zamiaru

ćwiczenia taktyczno-bojowego jest nieco inna niż ćwiczenia z wojskami. W treści zamiaru należy uwzględnić wszystkie szczegóły wynikające z tematu i zagadnień szkoleniowych danego ćwiczenia.

Zamiar ćwiczenia podpisują dowódca i szef sztabu organizujący dane ćwiczenie, a zatwierdza ich przełożony.

Rozkaz organizacyjny opracowuje się w celu ukierunkowania uczestników ćwiczenia na przygotowanie się do ćwiczenia /w tym - zrealizowanie przez nich wszystkich przedsięwzięć związanych z organizacją i przygotowaniem danego ćwiczenia/. Po wydaniu rozkazu należy go przekazać wykonawcom w takim czasie i zakresie, aby uczestnicy ćwiczenia byli w stanie zrealizować nakazane w nim przedsięwzięcia.

Rozkaz organizacyjny do ćwiczenia taktyczno-bojowego powinien mieć następującą formę:

W części nagłówkowej określić należy: kiedy, z kim, i na jaki temat przeprowadzone zostanie dane ćwiczenie taktyczno-bojowe, oraz cele szkoleniowe tego ćwiczenia.

Następnie po słowie rozkazuję należy:

- określić dokładny termin i czas trwania ćwiczenia oraz miejsce przeprowadzenia;

- wyszczególnić pododdziały biorące udział w ćwiczeniu oraz zasadnicze osoby funkcyjne;

- wyznaczyć kierownictwo i rozjemców oraz podać terminy i miejsce odprawy szkoleniowej kierownictwa i rozjemców;

- określić zasadnicze przedsięwzięcia dla jednostek związane z przygotowaniem się do ćwiczenia;

- podać sposób i czas rozpoczęcia ćwiczenia;

- określić zabezpieczenie materiałowo-techniczne ćwiczenia;

- określić zabezpieczenie tajemnicy wojskowej;

- podać obowiązujący ubiór, termin przeprowadzenia omówienia i inne niezbędne dane.

Rozkaz organizacyjny do ćwiczenia podpisuje dowódca. Podaje się go do wiadomości zainteresowanym w części ich dotyczącej.

Założenie do ćwiczenia taktyczno-bojowego opracowuje się w celu: stworzenia taktycznego tła dla ćwiczących podczas realizowania poszczególnych zagadnień szkoleniowych ćwiczenia oraz nakazania ćwiczącym, co należy wykonać w trakcie przygotowania się do ćwiczenia. Forma i treść założenia do ćwiczenia taktyczno-bojowego są takie same jak w ćwiczeniu z wojskami /załącznik 6/. Założenie podpisuje kierownik ćwiczenia.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia opracowuje się w celu zapewnienia sprawnego, dokładnego i kolejnego realizowania poszczególnych zagadnień ćwiczenia taktyczno-bojowego. Plan ten powinien być opracowany szczegółowo i wyczerpującą, zapewniając właściwe przeprowadzenie ćwiczenia. Forma tego dokumentu - podobnie jak w innych ćwiczeniach - jest dowolna, a najczęściej opracowuje się go w formie tabelarycznej lub na "osi czasu" /załącznik 7 i 8/. Bez względu na formę plan ten powinien zawierać:

- temat i cele szkoleniowe ćwiczenia;

- tematy i cele szkoleniowe poszczególnych etapów ćwiczenia /jeżeli ćwiczenie podzielone jest na etapy/;

- czynności kierownictwa i ćwiczących ujęte w czasie operacyjnym i astronomicznym;

- termin omówienia ćwiczenia.

Ponadto w formie załączników do planu przeprowadzenia ćwiczenia taktyczno-bojowego można opracowywać wprowadzenia, których treścią będą dane dotyczące przewidywanych strat i zniszczeń. Dane te potrzebne są ćwiczącym do podejmowania niezbędnych decyzji zgodnie z zamiarem ćwiczenia. Wprowadzenia te muszą być adekwatne do rozwijającej się sytuacji operacyjno-taktycznej.

Plan podpisuje kierownik ćwiczenia, a zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenia.

Plan pozoracji przeciwnika powietrznego. Ze względu na realność realizowanej sytuacji powietrznej plan pozoracji przeciwnika powietrznego powinien być opracowany szczegółowo i gruntownie oraz zatwierdzony przez tego przełożonego, który zatwierdza zamiar ćwiczenia. Forma i treść planu pozoracji przeciwnika powietrznego są takie same w ćwiczeniu z wojskami /załącznik 9/.

Podobnie jak w ćwiczeniu z wojskami mapy z nalotem SNP wykonywać należy oddzielnie dla każdego etapu ćwiczenia.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców. Osiągnięte wyniki ćwiczenia taktyczno-bojowego w dużym stopniu zależą od poziomu przygotowania ćwiczenia oraz od metodycznego i merytorycznego przygotowania kierownictwa i rozjemców. Cel opracowywania wytycznych organizacyjno-metodycznych do ćwiczenia taktyczno-bojowego jest taki sam jak w ćwiczeniu z wojskami. Treść wytycznych powinna ujmować również te same zagadnienia co w ćwiczeniu z wojskami, lecz

ich zakres powinien być dostosowany do szczebla dowodzenia i tematu ćwiczenia.

3.3.1.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia taktyczno-bojowego

Zgodnie z treścią ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK ćwiczenie taktyczno-bojowe jest podstawową formą praktycznego nauczania taktyki wojsk OPK i doskonalenia współdziałania między rodzajami wojsk OPK dowodzonymi z PłSD. Z tego względu wymagane jest szczegółowe przygotowanie i przeprowadzenie takiego ćwiczenia. Jak ukształtowane zostaną pewne nawyki i umiejętności w ćwiczeniu taktyczno-bojowym, tak realizowane będą one później podczas prowadzenia wyższych form szkolenia operacyjno-taktycznego, oraz w trakcie bieżącej działalności jednostek. Ćwiczenie taktyczno-bojowe prowadzone na jednym lub dwu PłSD powinno być opracowywane i przygotowane przez sztab korpusu OPK. Podobnie jak podczas przygotowywania innych ćwiczeń powołany zespół autorski po otrzymaniu wytycznych od dowódcy /szefa sztabu/ korpusu OPK opracowuje zamiar ćwiczenia taktyczno-bojowego, a po jego zatwierdzeniu - pozostałe dokumenty ćwiczenia; równolegle z zamiarem ćwiczenia zespół opracowuje plan pozoracji przeciwnika powietrznego/. W trakcie przygotowywania i realizowania ćwiczenia taktyczno-bojowego szczególną uwagę należy zwrócić na dowodzenie działaniami bojowymi. Jest to bowiem główny etap ćwiczenia. Elementy dotyczące organizacji działań bojowych w ćwiczeniu taktyczno-bojowym powinny być raczej tłem, na którym rozgrywa się zasadniczy etap /etapy/ ćwiczenia - dowodzenia działaniami bojowymi. Elementy organizacji działań bojowych występujące w ćwiczeniach

mogą być realizowane praktycznie lub aplikacyjnie. Ćwiczenia taktyczno-bojowe mogą mieć kilka wariantów organizacyjnych. W przypadku gdy ćwiczy jedno PłSD, pozorację celów powietrznych może realizować jeden z plm korpusu, organizując loty wg programu szkolenia bojowego, lub jeden z pułków lotniczych WL, realizując własne cele szkoleniowe. Gdy ćwiczą dwa PłSD, może być podobnie. Profil, kierunki nalotu, ugrupowanie, zadania wykonywane przez pozorowanego przeciwnika należy planować zgodnie z przewidywaną taktyką działania realnego przeciwnika powietrznego. Dowodzenie działaniami bojowymi na PłSD nadzoruje SD korpusu, udzielając w razie potrzeby niezbędnej pomocy.

3.3.2. Trening systemu OPK

W całokształcie szkolenia operacyjno-taktycznego trening systemu OPK zajmuje bardzo ważne miejsce - jako praktyczna forma szkolenia wojsk OPK - wnosi zasadniczy wkład w wyszkolenie tych wojsk. W trakcie prowadzenia treningu systemu OPK wszystkie rodzaje wojsk OPK i elementy systemu dowodzenia OPK doskonalą swe wzajemne powiązania i współdziałania w zakresie zwalczania celów powietrznych. Prawidłowe przeprowadzenie treningów w znacznym stopniu uzależnione jest od dobrego opracowania dokumentów treningu.

3.3.2.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do treningów systemu OPK

Podczas przygotowywania treningu systemu OPK opracowuje się następujące podstawowe dokumenty:

- zamiar treningu;
- rozkaz organizacyjny;

- założenie;
- plan przeprowadzenia treningu;
- plan pozoracji przeciwnika powietrznego;
- plan uderzeń ŚNP;
- wykaz strat i zniszczeń;
- plan maskowania treningu.

Zamiar treningu systemu OPK tak jak ćwiczenia z wojskami, składa się z elementów opisowych i graficznych. Elementem opisowym są część organizacyjno-metodyczna i operacyjno-taktyczna zamiaru, a graficznym - zamiar operacyjno-taktyczny /na mapie/. Forma i treść zamiaru są takie same jak w ćwiczeniu z wojskami z uwzględnieniem specyfiki treningu systemu OPK /załącznik 4 i 5/. Zamiar treningu - tak jak zamiary w innych ćwiczeniach - opracowuje się w celu przedstawienia uczestnikom treningu ogólnej sytuacji operacyjno-taktycznej, na której tle prowadzony będzie trening. Zamiar podpisują: dowódca i szefa sztabu, a zatwierdza przełożony dowódcy organizującego dany trening.

Rozkaz organizacyjny powinien być dokumentem przygotowującym kierownictwo i uczestników do treningu. Rozkaz wysyła się zainteresowanym jednostkom - w części ich dotyczącej - na kilka dni przed rozpoczęciem treningu, aby jego uczestnicy mogli się do niego przygotować. Treningi prowadzone na niewielką skalę zamiast rozkazu organizacyjnego mogą mieć zarządzenie szefa sztabu jednostki organizującej trening systemu OPK.

Rozkaz organizacyjny lub zarządzenie o treningu powinny zawierać:

- temat treningu;
- termin przeprowadzenia treningu;
- kierownictwo treningu;

- uczestników treningu;

- współdziałające strony /jeżeli jest to trening "na współdziałanie"/;

- dane dotyczące pozoracji przeciwnika powietrznego /nie podaje się uczestnikom treningu/;

- wskazówki dotyczące przygotowania się do treningu;

- inne dane organizacyjne.

Rozkaz podpisuje dowódca, a zarządzenie - szef sztabu organizujący trening.

Założenie opracowuje się w celu przekazania uczestnikom treningu ogólnej sytuacji polityczno-militarnej założonej w zamiarze treningu. Forma założenia jest taka sama jak w ćwiczeniu z wojskami. Jeżeli trening prowadzony jest w niewielkiej skali, zamiast założenia może być opracowane krótkie wprowadzenie. Założenie lub wprowadzenie podpisuje kierownik treningu.

Plan przeprowadzenia treningu jest głównym dokumentem organizacyjnym ukierunkowującym pracę kierownictwa treningu na realizację poszczególnych zagadnień szkoleniowych /etapów/ danego treningu. Plan przeprowadzenia treningu może mieć dowolną formę, tj. opisową, tabelaryczną lub graficzną na "osi czasu", niemniej jednak powinien ujmować:

- temat, etapy i cele szkoleniowe treningu;

- sposób rozpoczęcia treningu;

- osiąganie gotowości ćwiczących i jednostek pozorujących do treningu;

- czas, treść i sposób realizacji pierwszego etapu i kolejnych etapów treningu;

- termin i formę przeprowadzenia omówienia treningu;

- opracowanie i wydanie komunikatu operacyjnego po treningu.

W zależności od potrzeb plan przeprowadzenia treningu może być bardziej lub mniej szczegółowy. W miarę potrzeb załącznikami do planu przeprowadzenia treningu mogą być niezbędne wprowadzenia. Ich treścią /tych wprowadzeń/ w przeważającej mierze będą dane dotyczące strat zadanych przeciwnikowi oraz dane o zniszczeniach i stratach własnych lub informacja o działaniach innych rodzajów wojsk. Plan ten podpisuje kierownik ćwiczenia, a zatwierdza dowódca organizujący dany trening.

Plan pozoracji przeciwnika powietrznego. W treningu systemu OPK, którego celem jest doskonalenie dowództw i sztabów jednostek OPK w dowodzeniu działaniami bojowymi oraz doskonalenie współdziałania między poszczególnymi rodzajami wojsk OPK, zasadniczą rolę odgrywâ poprawnie i szczegółowo opracowany plan pozoracji przeciwnika powietrznego. Forma i treść tego planu są takie same jak w ćwiczeniu z wojskami. Ze względu na realność wykonywanych lotów pozorujących plan ten podpisują dowódca i szef sztabu organizujący trening, a zatwierdza ten przełożony, który zatwierdza zamiar treningu.

Plan uderzeń ŚNP wykonuje się celem urealniania realizowanej sytuacji powietrznej, uzupełniając tym samym modele nalotów. Uderzenia planować należy na obiekty bronione przez ćwiczące jednostki, jak również na elementy ugrupowania ćwiczących jednostek. Plan podpisuje kierownik ćwiczenia.

Wykaz strat i zniszczeń opracowuje się na podstawie zamiaru treningu i planu pozoracji przeciwnika powietrznego w celu zbliżenia warunków prowadzenia treningu do warunków realnego pola walki. Wykaz ten powinien obejmować straty po stronie przeciwni-

ka, jak również straty przekazywane przez kierownictwo treningu ćwiczącym w trakcie trwania treningu. Forma wykazu strat i zniszczeń jest dowolna, opracowywana wg potrzeb.

Plan maskowania treningu opracowuje się w celu ukrycia ugrupowania, składu sił i środków, uzbrojenia, danych technicznych sprzętu wojsk OPK przed rozpoznaniem, na jakie narażone są wojska OPK szczególnie podczas prowadzenia ćwiczeń i treningów. Opracowany zawczasu plan maskowania treningu powinien być podczas jego trwania ściśle przestrzegany. Forma zewnętrzna planu jest taka sama, jak planu maskowania ćwiczenia z wojskami, treść zaś adekwatna do tematu i zagadnień /etapów/ prowadzenia treningu. Główna treść planu powinna zawierać takie elementy,które uniemożliwiałyby przeciwnikowi prowadzenie skutecznego rozpoznania ćwiczących jednostek.

3.3.2.2. Metodyka przygotowania i prowadzenia treningu systemu OPK

Podstawą planowania i organizacji treningu systemu OPK są wytyczne organizacyjno-wyszkoleniowe wyższych przełożonych, takie jak:

- wytyczne wyszkoleniowe DZSZ państw stron UW oraz rozkaz wyszkoleniowy MON na dany rok szkoleniowy;
- wytyczne wyszkoleniowe dowódcy wojsk OPK na dany rok szkoleniowy;
- wnioski i zalecenia z przeprowadzonych uprzednio treningów i kontroli w jednostkach wojsk OPK.

Plan przygotowania i opracowania materiałów organizacyjno-metodycznych do treningu systemu OPK , wykonuje wyznaczony przez dowódcę organizującego trening zespół autorski, który

na podstawie jego wytycznych przystępuje do opracowania niezbędnych materiałów organizacyjno-metodycznych. Treścią wytycznych dowódcy organizującego dany trening dla zespołu autorskiego powinny być:

- termin przeprowadzenia treningu /zasadniczy i zapasowy/;
- temat i cele szkoleniowe;
- warunki przeprowadzenia treningu /dzienny - nocny, warunki atmosferyczne - zwykłe, trudne, liczba etapów i czas ich trwania/;
- skład uczestników treningu;
- liczba i typy samolotów wyznaczonych do pozoracji celów powietrznych oraz kto je wyznacza;
- termin przygotowania materiałów do przeprowadzenia treningu;
- skład kierownictwa treningu.

Opierając się na otrzymanych danych zespół autorski przystępuje do opracowania dokumentów organizacyjno-metodycznych treningu. Powinien on przy tym - poza wytycznymi dowódcy - uwzględnić:

- taktykę działania i kierunki uderzeń ŚNP potencjalnego przeciwnika;
- potrzeby szkolenia lotnictwa myśliwskiego i wojsk rakietowych OPK w zwalczaniu celów powietrznych;
- możliwości i potrzeby szkolenia wojsk radiotechnicznych i powiadamiania o ŚNP, jednostek współdziałających i sąsiadów;
- możliwości naprowadzania lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne;
- położenie lotnisk wyznaczonych dla samolotów pozorujących cele powietrzne oraz liczbę i typ tych samolotów.

Trening charakteryzuje duża dynamika działań. Od kierownictwa wymagane jest stałe i wnikliwe oddziaływanie na przebieg działań w celu realizacji założonych celów szkoleniowych. W zależności od tematu i założonych celów szkoleniowych trening systemu OPK może rozpoczynać się od wręczenia założenia szkolonym /dowódcy/ lub postawienia jednostek w odpowiedni stan lub stopień gotowości bojowej. Po zakończeniu etapu przewidzianego na organizację działań bojowych /który jest w treningu b.krótki, a są to właściwie wstępne czynności organizacyjne/ zgodnie z przygotowanym wcześniej planem pozoracji przeciwnika. Szkoleni /ćwiczący/ przystępują do analizy sytuacji powietrznej i podejmują decyzje dotyczące odpierania nalotu przeciwnika powietrznego oraz decyzje szczegółowe co do zwalczania poszczególnych celów powietrznych /zależnie od szczebla dowodzenia/. W celu zbliżenia warunków prowadzenia treningu do warunków realnego pola walki kierownictwo treningu podaje odpowiednie wprowadzenia - zgodnie z planem przeprowadzenia treningu - na temat działalności przeciwnika, jego strat i strat wojsk własnych.

We wszystkich treningach należy dążyć do stosowania zamienności osób funkcyjnych na poszczególnych szczeblach dowodzenia, aby w ten sposób szkolić i doskonalić zastępców w samodzielnym podejmowaniu decyzji w roli odpowiednich dowódców. Po zakończeniu treningu kierownik treningu przeprowadza krótkie omówienie treningu, oceniając jego przebieg i działalność szkolonych.

Po zakończeniu treningu jednostki OPK w nim uczestniczące opracowują rezultaty działań, które w formie sprawozdania przesyłane są do sztabu nadrzędnego. Na podstawie analizy przebiegu treningu i sprawozdań wydział operacyjny szczebla organi-

zującego trening opracowuje komunikat operacyjny, z którym zapoznawane są wszystkie jednostki wojsk OPK.

3.3.3. Ćwiczenie z wojskami

Organizacja i przygotowanie ćwiczenia z wojskami jest procesem złożonym, wymagającym dużego nakładu pracy wielu komórek organizacyjnych dowództw i sztabów. Dlatego opracowanie dokumentacji ćwiczenia, jego przygotowanie i przeprowadzenie powinno być precyzyjnie zaplanowane i dokładnie realizowane. Praca nad przygotowaniem ćwiczenia z wojskami rozpoczyna się w zasadzie już w momencie opracowywania wytycznych wyszkoleniowych na dany rok szkoleniowy. Ustala się w nich bowiem siły i środki współdziałające, główny temat ćwiczenia oraz przybliżony termin jego przeprowadzenia.

3.3.3.1. Podstawowe dokumenty organizacyjno-metodyczne opracowywane do ćwiczenia z wojskami

Opracowywane do ćwiczenia z wojskami dokumenty organizacyjno-metodyczne powinny zapewnić kolejne, systematyczne, celowe i pełne opracowanie zagadnień szkoleniowych, przewidywanych do realizacji w określonym czasie i przestrzeni. Do ćwiczenia z wojskami opracowuje się następujące dokumenty organizacyjno-metodyczne: plan przygotowania ćwiczenia, zamiar ćwiczenia, rozkaz organizacyjny, założenie z załącznikami, plan przeprowadzenia ćwiczenia /z załącznikami/, plan pozoracji przeciwnika powietrznego, umowę w sprawie pozoracji przeciwnika powietrznego, plan uderzeń ŚNP, plan pozoracji przeciwnika naziemnego /działanie grup dywersyjno-rozpoznawczych/, wykaz strat i zniszczeń, plan maskowania ćwiczenia, wytyczne organi-

zacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców, plan omówienia ćwiczenia.

Plan przygotowania ćwiczenia wykonuje się w celu pełnej koordynacji - ze względu na złożoność procesu przygotowania ćwiczenia - czynności i merytorycznych kwestii opracowywanego ćwiczenia. Jest on niezbędnym dokumentem organizacyjnym ćwiczenia i powinien ujmować precyzyjnie zaplanowane czynności przygotowawcze oraz wytyczać kierunki ich realizacji, a także koordynować działania zespołu autorskiego w opracowywaniu i przygotowaniu ćwiczenia z wojskami. Plan wykonany jako oddzielny dokument - nie wchodzący w skład dokumentacji ćwiczenia - zawiera:

I. Temat/ćwiczenia/.

II. Cele szkoleniowe /ćwiczenia/.

III. Zagadnienia szkoleniowe.

IV. Skład zespołu autorskiego.

V. Skład kierownictwa ćwiczenia.

VI. Materiałowo-techniczne zabezpieczenie ćwiczenia.

VII. Przedsięwzięcia organizacyjne i terminy ich realizacji.

Plan przygotowania ćwiczenia opracowuje szef sztabu wraz z kierownikiem zespołu autorskiego, a zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenie z wojskami. Stronę tytułową i strukturę planu przygotowania ćwiczenia przedstawia załącznik 3.

Zamiar ćwiczenia z wojskami jest zasadniczym dokumentem, na którego podstawie opracowuje się pozostałe dokumenty ćwiczenia. Zamiar stanowi ogólną myśl przewodnią ćwiczenia z wojskami, zawiera terminy związane z przeprowadzeniem ćwiczenia oraz sytuację operacyjno-taktyczną, na której tle realizowane będą po-

szczególne etapy i zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia z wojskami. Zamiar ćwiczenia składa się on z dwóch części:

I. Części organizacyjno-metodycznej.

II. Części operacyjno-taktycznej.

I. Część organizacyjno-metodyczna zawiera:

1. Temat.

2. Cele szkoleniowe.

3. Zagadnienia szkoleniowe /ćwiczenia lub etapów ćwiczenia/.

4. Rodzaj i formę ćwiczenia.

5. Czas trwania ćwiczenia.

6. Skład wojsk biorących udział w ćwiczeniu /realnych/.

7. Określenie rozmachu ćwiczenia ilość sił i środków biorących udział w ćwiczeniu wojsk npla i własnych /na tle operacyjno-taktycznym/ - przestrzeń ćwiczenia/.

8. Przebieg ćwiczenia /etapów ćwiczenia/:

a/ "Zachodni"

b/ "Wschodni".

9. Organizację pozoracji.

10. Limity /kilometrów, paliw, amunicji itd./.

11. Organizację dowodzenia i łączności.

II. Część operacyjno-taktyczna zawiera:

1. Warunki prowadzenia ćwiczenia /okres pokojowy czy wojenny, z użyciem broni konwencjonalnej lub jądrowej, stany /stopnie/ gotowości bojowej, w których znajdują się ćwiczące jednostki w chwili rozpoczęcia ćwiczenia, pora roku i pora doby, warunki atmosferyczne - pogoda/.

2. Zamiar stron /przebieg działania stron/:

A/ ZACHODNI - /przeciwnik - skład, zadania, decyzje.

Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się w okresie wojny, należy również przedstawić - po podaniu składu wojsk przeciwnika - charakter dotychczasowych działań bojowych, tj. charakter nalotów, siły i ugrupowania, czas nalotów, sposoby działań bojowych/.

B/ WSCHODNI - /wojska własne - skład, zadania i zamiar przełożonego, zadania dla ćwiczących jednostek/.

Załączniki. Zamiar operacyjno-taktyczny /część graficzna - mapa + szkice/.

Zamiar operacyjno-taktyczny do ćwiczenia z wojskami, wykonywany na mapie w skali 1:500 000 /lub w skali 1:200 000/, stanowi załącznik do części opisowej. Powinien zawierać:

- sytuację wyjściową wojsk /położenie wyjściowe/;
- zadania bojowe szczebla nadrzędnego;
- zadania ćwiczących stron do czasu rozpoczęcia ćwiczenia;
- zadania bojowe ćwiczących związków operacyjno-taktycznych, związków taktycznych, oddziałów, pododdziałów oraz sąsiadów;
- zarys dynamiki walki ćwiczących stron;
- rozmieszczenie SD oraz organizację łączności.

Treść zamiaru operacyjno-taktycznego na mapie może być uzupełniona /wzbogacona/ szkicami lub wykresami.

Zamiar ćwiczenia z wojskami - zarówno część opisową, jak i graficzną na mapie - zatwierdza przełożony /dowódca/ dowódcy organizującego dane ćwiczenie, a podpisują dowódca i szef sztabu organizujący ćwiczenie. Przykładowy strukturalny zamiar ćwiczenia z wojskami przedstawia załącznik 4, a zamiar operacyjno-taktyczny /na mapie/ załącznik 5.

Rozpoczęcie pracy nad zamiarem powinno być poprzedzone wnikliwą analizą tematu oraz celu ćwiczenia i na tej podstawie - uzmysłowieniem sobie i ukształtowaniem ogólnej myśli przewodniej, którą należy przedstawić na mapie zamiaru.

Rozkaz organizacyjny do ćwiczenia z wojskami wydawany jest w celu ustalenia problemów organizacyjnych przygotowania, przeprowadzenia i omówienia ćwiczenia oraz umożliwienia /ukierunkowania/ przygotowania się uczestników do ćwiczenia. Rozkaz organizacyjny należy przekazać wykonawcom - w części ich dotyczącej - w takim czasie, aby uczestnicy ćwiczenia byli w stanie zrealizować wszystkie przedsięwzięcia, które zaleca dowódca wydający rozkaz. Rozkaz powinien zawierać:

a/ dane dotyczące opracowania i przygotowania ćwiczenia, a w tym:

- wyznaczenie zespołu opracowania i przygotowania ćwiczenia;

- wyznaczenie kierownictwa, rozjemców oraz określenie ich struktury organizacyjnej;

- określenie terminów przedstawienia materiałów do zatwierdzenia;

- określenie terminów i miejsca szkolenia kierownictwa i rozjemców;

- zakres i sposób przygotowania ćwiczących do ćwiczenia;

- organizację ćwiczebnej kancelarii tajnej;

- określenie innych niezbędnych przedsięwzięć organizacyjnych wynikających z konkretnej sytuacji;

b/ dane dotyczące przeprowadzenia ćwiczenia, a w tym:

- określenie sił i środków biorących udział w ćwiczeniu;

- warunki rozpoczęcia i prowadzenia ćwiczenia;

- zabezpieczenie materiałowo-techniczne ćwiczenia /limity, zakwaterowanie, wyżywienie itp./;

- umundurowanie i wyposażenie;

- inne niezbędne dane;

/ dane dotyczące przeprowadzenia omówienia, a w tym:

- termin i miejsce przeprowadzenia omówienia;
- skład uczestników omówienia;
- sposób i zakres przygotowania do omówienia.

Rozkaz organizacyjny wydaje dowódca organizujący dane ćwiczenie z wojskami. Wyciągi - w części ich dotyczącej - wysyłane są do podległych jednostek biorących udział w ćwiczeniu. Kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy zapoznają się z rozkazem w całości.

W zależności od potrzeb do rozkazu organizacyjnego mogą być dołączone odpowiednie takie załączniki, jak:

- plan szkolenia kierownictwa i rozjemców;
- plan łączności itp.

Założenie /założenia/ do ćwiczenia z wojskami /wraz z niezbędnymi załącznikami/ opracowywane jest na podstawie zamiaru ćwiczenia. Treść założenia powinna umożliwić uczestnikom ćwiczenia poznanie ogólnej sytuacji militarno-politycznej, na której tle rozgrywane będzie ćwiczenie, określenie zadania dla ćwiczących jednostek, zapoznanie się z danymi dodatkowymi /informacyjnymi/ niezbędnymi uczestnikom ćwiczenia do podejmowania właściwych decyzji. Założenie powinno być tak opracowane, aby nie ujawniało ćwiczącym zamiaru ćwiczenia. Składa się ono z następujących rozdziałów:

rozdział I: sytuacja ogólna - podana w ogólnej formie po stronie nieprzyjaciela i wojsk własnych /min. dwa szczeble dowodzenia wyżej/ na zakończenie rozdziału krótki zamiar działań wyższego przełożonego;

rozdział II: sytuacja szczegółowa - po stronie nieprzyjaciela i wojsk własnych, a na zakończenie zadanie

/zadania/ dla ćwiczących jednostek /rozdział napisany w formie wyciągu z rozkazu bojowego/;

rozdział III: dane dodatkowe /informacyjne/;

rozdział IV: zadania organizacyjne dla ćwiczących związane z przebiegiem ćwiczenia;

rozdział V: literatura - wskazówki, jaką literaturę można lub należy wykorzystać do opracowania dokumentów, rozwiązywania zagadnień ćwiczenia itp.

W zależności od rozmachu i długotrwałości ćwiczenia /liczby etapów/ można /należy/ opracowywać taką liczbę założeń, jaka jest niezbędna w danym ćwiczeniu. Ponadto każde założenie może być uzupełnione odpowiednią liczbą niezbędnych załączników wzbogacających treść założenia.

Mogą być one wykonywane w formie opisowej /komunikat rozpoznawczy, sytuacja nawigacyjna itp./ lub w formie graficznej /wykresy, schematy - plan łączności, system dowodzenia itd./. Strukturalną formę założenia do ćwiczenia z wojskami przedstawia załącznik 6.

Plan przeprowadzenia ćwiczenia opracowuje się w celu sprawnego i dokładnego jego przeprowadzenia. Jest on podstawowym dokumentem organizacyjnym kierownictwa i rozjemców. Powinien zapewnić dokładną realizację poszczególnych zagadnień szkoleniowych /etapów/ co w efekcie da osiągnięcie zamierzonych celów szkoleniowych. Może być wykonany w dowolnej formie, tj. opisowej, tabelarycznej lub graficznie /"na osi czasu"/.

Bez względu jednak na formę wykonanego dokumentu powinien on zawierać:

- temat ćwiczenia;
- zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia;

- cele szkoleniowe ćwiczenia;

- tematy, zagadnienia i cele szkoleniowe poszczególnych etapów ćwiczenia;

- sytuację po stronie nieprzyjaciela i czynności ćwiczących oraz kierownictwa ćwiczenia ujęte w czasie astronomicznym i operacyjnym.

Z przedstawionych wyżej form opracowywania planu przeprowadzenia ćwiczenia formą najbardziej przejrzystą i czytelną jest wykonanie planu przeprowadzenia ćwiczenia "na osi czasu".

Do planu wykonuje się odpowiednią liczbę załączników, którymi mogą być wprowadzenia i plany manewrów. Liczba załączników zależy od potrzeb danego ćwiczenia. W ćwiczeniu z wojskami wprowadzenia opracowuje się dla takich sytuacji, które nie ulegną zmianie na skutek podejmowanych decyzji ćwiczących.

Można również opracowywać tzw. wprowadzenia warunkowe, tj. takie, których wręczenie ćwiczącym uzależnić należy od podejmowanych przez nich decyzji. W sytuacjach, kiedy ćwiczący mogą podejmować wiele różnych decyzji, wprowadzeń nie należy opracowywać wcześniej. W tych przypadkach kierownictwo ćwiczenia może podawać ćwiczącym wprowadzenia ustne opracowywane w trakcie rozwijającej się sytuacji operacyjno-taktycznej ćwiczenia. Wynikające z zadań dla ćwiczących jednostek manewry powinny być opracowywane przez zespół autorski ćwiczenia i dołączone w formie załączników do planu przeprowadzenia ćwiczenia. Plan ten podpisuje kierownik, a zatwierdza dowódca organizujący ćwiczenie. Przykładowy strukturalny plan przeprowadzenia ćwiczenia w formie tabeli przedstawia załącznik 7, a "na osi czasu" załącznik 8.

Plan pozoracji przeciwnika powietrznego. Przez pozoracje przeciwnika powietrznego w ćwiczeniu z wojskami należy rozumieć loty specjalnie do tego celu wyznaczonych samolotów jednostek lotniczych nie biorących udziału w ćwiczeniu. Ogólne dane dotyczące organizacji pozoracji przeciwnika powietrznego powinny być określone przez dowódcę w trakcie udzielania wytycznych zespołowi autorskiemu, a także znaleźć się w zamiarze ćwiczenia. Obejmują one:

- ogólną liczbę celów i samolotów pozorujących przeciwnika powietrznego;

- liczbę i długotrwałość etapów działań pozorowanego przeciwnika powietrznego z uwzględnieniem liczby celów w poszczególnych etapach;

- wykonawców pozoracji przeciwnika powietrznego;

- kierunki nalotu i taktykę działania lotnictwa pozorującego przeciwnika powietrznego;

- zabezpieczenie materiałowo-techniczne pozoracji.

Plan pozoracji przeciwnika powietrznego do ćwiczenia z wojskami jest wykonywany na mapach w skali 1:500 000, 1:100 000 lub 1:2 500 000. Zawiera trasy i warunki lotu samolotów pozorujących cele powietrzne oraz jest uzupełniony częścią opisową /legendą/ zawierającą:

- dane o warunkach lotów samolotów pozorujących cele powietrzne;

- dane o stosowaniu zakłóceń radioelektronicznych przez samoloty pozorujące cele powietrzne;

- dane łączności radiowej i przewodowej kierowania celami;

- wskazówki odnośnie do bezpieczeństwa lotów samolotów wykonujących pozorację;

- zarządzenie organizacji i prowadzenia pozoracji przeciwnika powietrznego;

- zarządzenie w zakresie organizowania lotów lotnictwa nie biorącego udziału w szkoleniu.

a/ Mapy z nalotami wykonywane oddzielnie na każdy etap zawierają:

- lotniska startu i lądowania samolotów pozorujących cele powietrzne, które należy tak dobierać, aby nalot lotnictwa pozorującego był wykonywany z zewnątrz rejonu objętego szkoleniem i możliwie z prawdopodobnych kierunków nalotu rzeczywistego przeciwnika;

- trasy lotów samolotów pozorujących cele powietrzne powinny wynikać z taktyki działania prawdopodobnego realnego przeciwnika. Należy tak planować, aby dać możliwość oddziaływania na te cele wszystkim ćwiczącym jednostkom lotnictwa i wojsk rakietowych OPK. Trasy lotów na małych wysokościach, szczególnie poniżej możliwości wykrycia przez środki radiotechniczne, należy tak wyznaczać, aby przechodziły przez posterunki obserwacji wzrokowej. W celu zachowania bezpieczeństwa lotów nie należy planować tras przechodzących w pobliżu /do 30km/ lotnisk bazowania lotnictwa nie biorącego udziału w ćwiczeniu oraz w korytarzach powietrznych, a szczególnie samolotów manewrujących wysokością. Planując pozorację celów powietrznych, należy dążyć do tego, aby każdy planowany cel powietrzny miał przydzielone zadania jako przeciwnik powietrzny. Zadaniami takimi mogą być: prowadzenie rozpoznania, wykonanie uderzeń

na określony obiekt /obiekty/, osłona grup uderzeniowych itd. Przydzielenie konkretnych zadań dla samolotów pozorujących cele powietrzne stwarza warunki zbliżone do warunków rzeczywistych działań bojowych oraz umożliwia ocenę działań sił i środków OPK. Przykładową mapę z nalotami ŚNP przedstawia załącznik 9.

b/ Warunki lotu samolotów pozorujących cele powietrzne przedstawia się na mapie w części graficznej /wg umownych znaków/ w postaci wrysowanych na planowanych trasach lotu: punktów nabierania wysokości i zniżania, odcinków lotu z prędkością naddźwiękową, odcinków spotkania samolotów wykonujących lot w ugrupowaniu itp., oraz opisowo w tabelach. Tabele, w których podane będą pozostałe dane o warunkach lotu, mogą mieć dowolne układy podyktowane realnymi potrzebami /załącznik 8/.

c/ Dane o stosowaniu zakłóceń radioelektronicznych przedstawia się graficznie, wrysowując na trasach lotu /odcinkach tras lotu/ samolotów pozorujących cele powietrzne /umówionymi znakami/ stosowanie odpowiednich zakłóceń. Ponadto w tabeli /tabelach/ należy określić dodatkowe takie dane o stosowaniu zakłóceń, jak: rodzaj zakłóceń, zakres stosowanych zakłóceń, odcinki wykonywania zakłóceń. Należy również określić sygnały rozpoczęcia i zakończenia stosowania zakłóceń radioelektronicznych z podziałem na zakłócenia radiolokacyjne, radiowe itp. /załącznik 9/.

d/ Dane łączności radiowej i przewodowej kierowania celami można opracować jako jeden wspólny dokument zawierający obydwa elementy lub jako dwa oddzielne dokumenty, z których jeden dotyczył będzie łączności przewodowej, a drugi łączności

radiowej. Dla większej komunikatywności ww. dokumentu /dokumentów/ jest wskazane wykonywanie go w formie szkicu, a przy skomplikowanych ćwiczeniach - na mapie obejmującej rejon ćwiczenia. Szkice /mapy/ należy uzupełnić tabelami, w których zawarte będą wszystkie niezbędne dane.

e/ Wskazówki odnośnie do bezpieczeństwa lotów samolotów wykonujących pozoracje powinny zawierać:

- ćwiczenia programu szkolenia bojowego, według których wykonywane będą loty;

- stopień wyszkolenia pilotów uprawniający do wzięcia udziału w pozoracji;

- warunki atmosferyczne /minimalnie wystarczające/, w których zezwala się wykonywać zadania w powietrzu;

- zasady wykonywania lotów w rejonach celów;

- minimalne odległości zbliżeń samolotów;

- zasady postępowania w szczególnych przypadkach lotu;

- konieczne ubezpieczenia lotów środkami UL;

- zasady rozpoznania i inne.

Zarządzenie organizacji i prowadzenia pozoracji przeciwnika powietrznego stanowi opisowe ujęcie danych zawartych na mapach z dodaniem niektówych elementów wykonywanych dla jednostek realizujących pozorację. Zawiera ono:

- ogólne dane dotyczące organizacji nalotów w ćwiczeniu lub poszczególnych etapach;

- zadania dla podległych jednostek dotyczące wykonania pozoracji;

- dane informacyjne o lotnictwie sąsiadów wykonujących pozorację;

- lotniska zapasowe;

- organizację i skład grupy kierowania celami;
- informacje o danych łączności dotyczące pozoracji;
- obowiązujące sygnały;
- inne dane informacyjne.

g/ Zarządzenie w zakresie ograniczenia lotów lotnictwa nie biorącego udziału w szkoleniu opracowuje się w celu zwiększenia bezpieczeństwa lotów samolotów pozorujących cele powietrzne, a także w celu stworzenia bardziej przejrzystej i bezpiecznej sytuacji powietrznej.

Ujmuje ono:

- rejon obowiązujących ograniczeń;
- czas obowiązujących ograniczeń;
- przedziały wysokości zajętych przez pozorację i ćwiczące lotnictwo;
- wytyczne dotyczące przecinania dróg lotniczych;
- zasady wykonywania lotów przez lotnictwo sanitarne, sportowe i przeloty wojskowe;
- sposób koordynacji lotów i przelotów z grupą kierowania celami.

Zarządzenie takie wydawane może być przez osoby do tego uprawnione /dowódca WOPK/.

Umowa w sprawie pozoracji przeciwnika powietrznego.

Ze względu na warunki bazowania lotnictwa wojsk OPK oraz kompleksowość przeprowadzanych ćwiczeń w wojskach OPK zachodzi konieczność wykorzystania do pozoracji lotnictwa wojsk lotniczych frontu lub lotnictwa sąsiednich systemów /NRD, CSRR, ZSRR/. Z tego też względu planowanie takiej pozoracji wymaga ścisłego uzgodnienia późniejszej realizacji lotów.

Uzgodnienia te wykonuje zespół autorski /oddział operacyjny/, zawierając odpowiednie umowy dwustronne lub wielostronne/. Treść tego rodzaju umów powinna obejmować:

- liczbę i typy samolotów wydzielonych do pozoracji, a w przypadku organizowania treningu współdziałania - liczbę samolotów wydzielanych przez obydwie strony;
- termin zasadniczy i zapasowy wykonywania lotów związanych z pozoracją celów powietrznych;
- wskazówki bezpieczeństwa lotów /ogólnie/;
- dane dotyczące organizacji kierowania celami i utrzymania łączności /wyznaczanie przedstawicieli do kierowania celami, zasady utrzymania łączności z samolotami/;
- ustalone sygnały obowiązujące podczas ćwiczeń;
- lotniska zapasowe dla samolotów pozorujących cele powietrzne;
- inne niezbędne dane informacje.

Umowę należy uzupełnić takimi załącznikami, jak:

- mapy z trasami i warunkami lotów;
- dane łączności;
- inne niezbędne dane i zarządzenia opracowywane do planu pozoracji celów powietrznych.

Umowę powyższą podpisują wszyscy zainteresowani dowódcy.

Plan uderzeń ŚNP wykonuje się celem urealnienia realizowanej sytuacji powietrznej, uzupełniając tym model /modele/ nalotów. Uderzenia należy planować na obiekty bronione przez ćwiczące jednostki, jak również na elementy ugrupowania ćwiczących jednostek. Plan taki wykonuje się w formie graficznej - jako oddzielny dokument - na mapie lub kalce w skali 1:500 000

lub 1:1000 000 w zależności od szczebla dowodzenia i rejonu działań bojowych. Na planie nanosi się zarówno uderzenia z użyciem broni konwencjonalnej, jak i jądrowej /jeżeli planowane jest użycie broni jądrowej przez przeciwnika/. Przykładowy plan uderzeń ŚNP przedstawia załącznik 10. Zaplanowane uderzenia należy następnie w formie wprowadzeń podawać ćwiczącym, dostarczając im w ten sposób niezbędnych danych do podejmowania odpowiednich decyzji w trakcie prowadzenia działań bojowych.

Plan pozoracji przeciwnika naziemnego /działania grup dywersyjno-rozpoznawczych/.

W planie tym podaje się: zadania pozoracji, skład grup pozoracyjnych i jednostki, które je wydzielają, harmonogram działania grup dywersyjno-rozpoznawczych, oznakowanie grup i sygnały na okres działania, zasady bezpieczeństwa podczas działania i przydzielone środki do realizowania pozoracji.

Harmonogram działania wykonany opisowo lub ujęty w tabeli powinień zawierać; obiekty, na które wykonuje się pozoracje, czas wykonania pozoracji, skonkretyzowane zadania pozoracji w czasie działania na dany obiekt i trasy marszu grup pozoracyjnych.

Plan ten podpisuje kierownik, a zatwierdza dowódca organizujący dane ćwiczenie.

Wykaz strat i zniszczeń

W celu zbliżenia warunków pozorowanego nalotu do warunków realnego pola walki na podstawie planu pozoracji przeciwnika powietrznego i planu uderzeń ŚNP opracowuje się wykaz strat i zniszczeń po dokonanych uderzeniach ŚNP przeciwnika. Wykaz ten powinien zawierać straty po stronie nieprzyjaciela oraz

straty i zniszczenia wojsk własnych i bronionych obiektów. Dane te w formie wprowadzeń podaje się ćwiczącym w trakcie odpierania nalotu. Forma tego dokumentu może być dowolna /najczęściej jest to tabela/, a zakres jej treści zależy od potrzeb ćwiczenia. Przykładowy wykaz w formie tabeli ilustruje załącznik 11.

Wykaz ten podpisuje kierownik ćwiczenia.

Plan maskowania ćwiczenia. Prowadzenie przez przeciwnika ciągłego rozpoznania systemu OPK jest w okresie ćwiczeń szczególnie intensywne. W okresie ćwiczeń dyslokacja wojsk OPK, sprzęt, a zwłaszcza najnowsze generacje sprzętu i uzbrojenia są szczególnie narażone na ciągłe rozpoznanie. Aby ustrzec się przed możliwością rozpoznawania w czasie ćwiczeń ugrupowania i ruchów wojsk, w trakcie przygotowywania ćwiczenia należy opracować plan maskowania ćwiczenia i ściśle go przestrzegać. W planie maskowania należy rozpatrzyć i ująć szczegółowo wszystkie problemy maskowania operacyjnego bezpośredniego oraz - zgodnie z potrzebami - zaplanować je do realizacji. Plan ten powinien być wykonywany na mapie /kalce/ obejmującej rejon ćwiczenia oraz tereny przyległe i uzupełniony niezbędnymi opisami, tabelami, schematami itp.

Plan maskowania podpisuje kierownik ćwiczenia.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców. Ważnym elementem w przygotowaniu ćwiczenia z wojskami jest odpowiednie przygotowanie kierownictwa i rozjemców. Głównymi celami przygotowania kierownictwa i rozjemców do ćwiczenia są:

- zbliżenie w maksymalnym stopniu warunków ćwiczenia do

warunków realnej sytuacji współczesnego pola walki;

- zapewnienie osiągania założonych celów szkoleniowych;

- dokładne określenie obowiązków funkcyjnych dla kierownictwa i rozjemców oraz szczegółowe zapoznanie ich z dokumentami ćwiczenia;

- ukierunkowanie kierownictwa i rozjemców na obiektywną ocenę ćwiczących wojsk.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców powinny zawierać:

- sposób przygotowania się kierownictwa i rozjemców do ćwiczenia;

- prawa i obowiązki kierownictwa, starszych rozjemców i rozjemców w czasie ćwiczenia;

- zagadnienia, które mają być kontrolowane przez rozjemców w czasie ćwiczenia;

- zagadnienia /problemy/, które mają być ujęte w meldunku do omówienia ćwiczenia.

Przykładowa treść takich wytycznych powinna zawierać:

- miejsce i termin przeprowadzenia odprawy i szkolenia z kierownictwem i rozjemcami oraz zakres zagadnień, które należy omówić;

- przypomnienie obowiązujących rozkazów i zarządzeń dotyczących szkolenia operacyjno-taktycznego na dany rok szkoleniowy oraz tematu ćwiczenia;

- zakres i sposób przestudiowania literatury związanej z tematem ćwiczenia /instrukcje i regulaminy/;

- termin i sposób zapoznania się z potrzebnymi dokumentami organizacyjno-metodycznymi i operacyjno-taktycznymi ćwiczenia;

- prawa i obowiązki kierownictwa i rozjemców;

- zagadnienia, na które w czasie ćwiczenia należy zwrócić szczególną uwagę;

- zagadnienia, które mają kontrolować rozjemcy przy poszczególnych dowódcach i sztabach, oraz sposób przeprowadzenia kontroli;

- materiały, które należy przygotować do omówienia, oraz formę ich przygotowania.

W przypadkach prowadzenia ćwiczeń skomplikowanych z nowych tematów lub ćwiczeń doświadczalnych wskazane jest rozegranie niektórych jego epizodów z kierownictwem i rozjemcami. Poszczególni rozjemcy powinni występować wówczas w roli tych dowódców i oficerów sztabu, których następnie będą kontrolować.

Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców podpisuje kierownik ćwiczenia.

Plan omówienia ćwiczenia. Ważnym końcowym etapem każdego ćwiczenia z wojskami jest jego omówienie, które powinno być całościowym podsumowaniem osiągniętych wyników. Wnikliwe, obiektywne i metodyczne przeprowadzenie omówienia jest jednym z podstawowych obowiązków kierownictwa ćwiczenia. Sposób przygotowania omówienia może być różny, ale omówienie musi być prowadzone wg ściśle określonego planu. Plan ten opracowany równolegle z innymi dokumentami ćwiczenia powinien ujmować w chronologicznej kolejności porządek przeprowadzenia omówienia. Może być on następujący:

- przypomnienie i wyjaśnienie tematu i celów szkoleniowych ćwiczenia oraz omówienie zagadnień teoretycznych związanych z jego przeprowadzeniem;

- zapoznanie z zamiarem ćwiczenia i jego realizacją;

- omówienie przebiegu ćwiczenia wg etapów;

- analiza i ocena pracy ćwiczących;

- uwagi i wnioski odnośnie do wykonania zadań stojących przed ćwiczącymi i rozjemcami.

Plan omówienia ćwiczenia podpisuje kierownik.

3.3.3.2. Metodyka przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami.

Podczas bezpośredniego przygotowania ćwiczenia konkretyzuje się określone już wcześniej /w wytycznych wyszkoleniowych/ rodzaj i cel ćwiczenia oraz termin jego przeprowadzenia. Stanowi to podstawę opracowania wytycznych przez dowódcę. Ponieważ organizatorem każdego ćwiczenia z wojskami jest dowódca tych wojsk, powinien on wyznaczonemu zespołowi autorskiemu udzielić odpowiednich wytycznych do organizacji i opracowania materiałów do ćwiczenia. Powinny one ponadto wynikać z aktualnej analizy stanu wyszkolenia oraz wytycznych wyszkoleniowych wyższego przełożonego. Wytyczne dowódcy obok ściśle określonego tematu, celu i terminu ćwiczenia ustalają:

- etapy ćwiczenia, cele szkoleniowe etapów oraz czasy trwania poszczególnych etapów i terminy;

- siły i środki uczestniczące w ćwiczeniu oraz te, które są wyznaczone do jego zabezpieczenia;

- ogólny skład kierownictwa i rozjemców;

- sposób organizacji pozoracji przeciwnika powietrznego oraz siły i środki wyznaczone do pozoracji;

- ogólne wytyczne do opracowania zamiaru operacyjno-taktycznego ćwiczenia;

- terminy opracowania głównych dokumentów ćwiczenia.

Po otrzymaniu wytycznych od dowódcy i podziale zadań przez głównego autora /kierownika zespołu/ dla poszczególnych oficerów oraz opracowaniu planu przygotowania ćwiczenia zespół autorski przystępuje do opracowania ćwiczenia. W pierwszej kolejności opracowuje zamiar ćwiczenia stanowiący podstawowy dokument ćwiczenia. Najpierw opracowuje się część organizacyjno-metodyczną, zwracając szczególną uwagę na:

- dokładne sprecyzowanie celów ćwiczenia i zagadnień szkoleniowych zgodnie z tematem i wytycznymi dowódcy;

- dokładny podział ćwiczenia na poszczególne tapy, biorąc pod uwagę, że każdy etap, to część ćwiczenia obejmująca szereg zagadnień taktycznych jednakowych pod względem charakteru lub wzajemnie powiązanych czynności ćwiczących.

Prawidłowe opracowanie operacyjno-taktycznej części zamiaru stwarza warunki właściwego przygotowania pozostałych dokumentów ćwiczenia.

Operacyjno-taktyczna część zamiaru powinna spełniać następujące warunki:

- być prawidłowa pod względem taktycznym;

- odpowiadać tematowi i założonym celom szkoleniowym ćwiczenia;

- zamiar stron powinien być zwięzły i w sposób jasny wyrażać myśl przewodnią sytuacji operacyjno-taktycznej, na której tle będą realizowane zagadnienia szkoleniowe ćwiczenia.

Przystępując do opracowania operacyjno-taktycznej części zamiaru ćwiczenia, pracę można podzielić na dwa etapy. Pierwszy z etapów będzie obejmował czynności związane z graficznym opracowaniem zamiaru operacyjno-taktycznego na mapie, drugi etap - ujęcie tekstowe zagadnień operacyjno-taktycznej części

zamiaru. Po opracowniu zamiaru ćwiczenia i zatwierdzeniu go przez wyższego przełożonego, zespół autorski na podstawie danych zawartych w zamiarze przygotowuje kolejno pozostałe dokumenty ćwiczenia zgodnie z "Planem przygotowania ćwiczenia". Dokumenty te są podpisywane przez kierownika ćwiczenia /z wyjątkiem rozkazu, który podpisuje dowódca/.

Przeprowadzenie ćwiczenia z wojskami jest to realizacja wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć zawartych w dokumentach ćwiczenia, mających na celu osiągnięcie założonych celów szkoleniowych, może rozpoczynać się od: ogłoszenia alarmu bojowego, wprowadzenia zarządzenia stopniowego osiągnia gotowości bojowej, niespodziewanych działań przeciwnika powietrznego. W chwili rozpoczęcia ćwiczenia kierownictwo i rozjemcy powinni być obecni na swoich miejscach pracy.

Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się od ogłoszenia alarmu bojowego, ćwiczącemu dowódcy wręcza się założenie, w którym stworzona sytuacja powinna zmusić ćwiczącego dowódcę do zarządzenia alarmu bojowego.

Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się wprowadzeniem zarządzenia stopniowego osiągania gotowości bojowej, należy przez cały okres organizacji działań bojowych podawać ćwiczącym odpowiednie wprowadzenia, które stwarzałyby warunki narastania sytuacji konfliktowej.

Jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się niespodziewanymi działaniami nieprzyjaciela powietrznego, podstawą działań ćwiczących wojsk jest rozpoczęcie nalotu i ukazanie się samolotów - celów powietrznych na podejściach do rejonu obrony ćwiczących wojsk.

Ćwiczenie z wojskami prowadzi się nieprzerwanie w dzień i w nocy, w realnych warunkach atmosferycznych, w których czas

operacyjny pokrywa się w zasadzie z czasem realnym /przerwy operacyjne/ i z natężeniem działań bojowych, jakie prowadziłby realny przeciwnik. Całe ćwiczenie z zasady dzieli się na dwa główne okresy:

- okres organizacji działań bojowych, rozpoczynający się otrzymaniem zadania, a zakończony rozpoczęciem działań bojowych przez przeciwnika;

- okres prowadzenia działań bojowych od chwili rozpoczęcia działań bojowych do ich zakończenia.

Podział ten jest w zasadzie umowny, gdyż w ćwiczeniu z wojskami okresy te mogą się zazębiać. Wszystkie decyzje podejmowane przez ćwiczących dowódców są meldowane kierownictwu ćwiczenia i starszym rozjemcom w zależności od szczebla organizacyjnego. Zatwierdzając decyzje, kierownictwo ćwiczenia powinno kierować się ogólną zasadą, aby podejmowane decyzje w jak najwyższym stopniu umożliwiły osiągnięcie celów szkoleniowych i nie naruszały planu przeprowadzenia ćwiczenia.

W wypadku podejmowania nieprawidłowych decyzji należy za pomocą dodatkowych wprowadzeń skłonić ćwiczące sztaby do podejmowania poprawnych decyzji. Obowiązkiem kierownictwa ćwiczenia i rozjemców jest niedopuszczenie do podejmowania niewłaściwych decyzji, a zwłaszcza do ich realizacji.

W trakcie prowadzenia działań bojowych kierownictwo ćwiczenia za każdym razem powinno oceniać warunki atmosferyczne, czy pozwalają one na prowadzenie realnych lotów, aby zapobiec ewentualnym wypadkom. Po rozpoczęciu działań przez pozorującego przeciwnika powietrznego ćwiczące wojska przystępują do zwalczania ŚNP przeciwnika zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców. Kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy kontrolują sposób i organiza-

cję zwalczania nalotu przeciwnika na wszystkich szczeblach dowodzenia. Kierownictwo i rozjemcy przekazują jednocześnie ćwiczącym planowe wprowadzenia, w tym również uderzenia na bronione obiekty, wojska własne i - co się z tym wiąże - powstałe zniszczenia oraz straty ponoszone przez wojska własne i przeciwnika. Ćwiczący dowódcy powinni reagować na te wprowadzenia, podejmując stosowne decyzje.

Kierownictwo i rozjemcy kontrolujący ćwiczenie powinni pamiętać o tym, że:

- ćwiczenie z wojskami OPK jest wieloszczeblowe i w czasie, kiedy wyższy szczebel otrzymał już konkretne zadania i wypracowuje decyzje, niższe szczeble dowodzenia realizują jeszcze ogólne przygotowania, zwracając szczególną uwagę na przygotowanie sprzętu i uzbrojenia do działań;

- kontrolując pracę ćwiczących nie powinni im przeszkadzać zbyt częstą ingerencją w tok ich pracy, gdyż odrywa to ćwiczących od zaplanowanych czynności, co ujemnie wpływa na całokształt przebiegu ćwiczenia; oprócz kontroli należy czuwać nad zapewnieniem bezpieczeństwa działań bojowych, a zwłaszcza zapobiegać wypadkom lotniczym.

Każde ćwiczenie z wojskami należy zakończyć jego omówieniem. Wynikliwie przeprowadzone omówienie ćwiczenia z wojskami jest ważnym końcowym jego etapem. Aby omówienie osiągnęło swój cel, musi być należycie przygotowane. Przygotowanie omówienia ćwiczenia z wojskami polega na zebraniu danych do omówienia, przygotowaniu odpowiedniego referatu oraz uzupełnieniu go niezbędnymi mapami, wykresami, szkicami itp.

Przygotowanie materiałów do omówienia rozpoczyna się jednocześnie z rozpoczęciem opracowania ćwiczenia /opracowa-

nie planu omówienia, wyznaczenie grupy do przygotowania omówienia/. Zbieranie materiałów merytorycznych rozpoczyna się wraz z rozpoczęciem ćwiczenia. Do materiałów tych zalicza się:

- opracowanie teoretyczne zagadnień związanych z tematem ćwiczenia;

- zamiar ćwiczenia /wraz z mapą zamiaru operacyjno-taktycznego/;

- planowaną pozorację przeciwnika powietrznego;

- uwagi dotyczące podejmowanych decyzji i organizacji działań bojowych przez poszczególnych ćwiczących dowódców i sztaby;

- uwagi dotyczące realizacji współdziałania na poszczególnych szczeblach dowodzenia;

- ocenę działalności poszczególnych jednostek;

- uwagi dotyczące stanu moralno-politycznego i dyscypliny jednostek podczas ćwiczenia;

- rezultaty działań bojowych. /Liczba celów przeprowadzonych przez WRT, liczba zwalczanych celów przez LM, liczba celów powietrznych zwalczanych przez WR/.

Na podstawie tych materiałów należy opracować referat zawierający:

- teoretyczne zagadnienia związane z tematem ćwiczenia;

- główne elementy zamiaru ćwiczenia /cele szkoleniowe, warunki ćwiczenia i założona sytuacja operacyjno-taktyczna/;

- analizę i ocenę decyzji podejmowanych przez ćwiczących;

- ocenę pracy dowództw, sztabów i jednostek;

- ogólne wnioski i zalecenia dla poszczególnych rodzajów wojsk i jednostek.

Referat należy uzupełnić takimi materiałami poglądymi jak: mapa zamiaru operacyjno-taktycznego, mapy decyzji ćwiczących dowódców, wykresy obrazujące rezultaty działań bojowych itp.

Omówienie przeprowadza się najczęściej w kilka godzin po zakończeniu ćwiczenia - najpóźniej w ciągu 2-3 dni. Biorą w nim udział osoby funkcyjne zgodnie z decyzją kierownika ćwiczenia.

Protokół z omówienia ćwiczenia załącza się do dokumentów metodycznych ćwiczenia, a ich odpisy otrzymują podległe jednostki w celu realizowania wniosków i zaleceń w trakcie dalszego szkolenia.

Sztab organizujący ćwiczenie opracowuje sprawozdania z przebiegu ćwiczenia i w określonym terminie przedstawia wyższemu przełożonemu.

ZAKOŃCZENIE

Niniejsza rozprawa stanowi próbę rozwiązania problemu opracowywania ćwiczeń operacyjno-taktycznych w wojskach OPK, a zwłaszcza ujednolicenia opracowywanych dokumentów do ćwiczeń pod względem formy i układu, przystosowania ich treści do współczesnych wymagań, a także ukierunkowania dowództw i sztabów na właściwe przeprowadzenie każdego ćwiczenia operacyjno-taktycznego. Problem ten jest niezmiernie złożony. O ile można ogólnie określić formę, układ i treść dokumentów opracowywanych do poszczególnych ćwiczeń oraz ogólne zasady ich prowadzenia, o tyle szczegóły treści, jakie powinny zawierać poszczególne dokumenty oraz szczegółowa metodyka prowadzenia ćwiczeń zależą jeszcze od wielu innych czynników takich, jak np.: dodatkowy podział poszczególnych rodzajów ćwiczeń /doskonalące, kontrolne, jednoszczeblowe, dwuszczeblowe itd./, tematy poszczególnych ćwiczeń, cele szkoleniowe w nich zakładane, poziom przygotowania operacyjno-taktycznego szkolonych itp. Powyższe czynniki należy uwzględniać podczas opracowywania modeli poszczególnych ćwiczeń.

Niniejsza rozprawa ma posłużyć do opracowania podręcznika "Metodyka ćwiczeń operacyjno-taktycznych wojsk OPK". Autor czułby się usatysfakcjonowany, gdyby w przyszłości podręcznik ten mógł znaleźć praktyczne zastosowanie w wojskach OPK i Katedrze Taktyki Wojsk OPK ASG WP do opracowywania i prowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych.

BIBLIOGRAFIA

1. Gen. dyw. Wojciech BARAŃSKI. Doświadczenia i wnioski z praktyki szkolenia taktycznego wojsk. Zeszyty naukowe. ASG WP. Warszawa 1983 r.

2. Gen. bryg. prof.dr hab. Czesław DĘGA. Ćwiczenia dowódczo-sztabowe z wykorzystaniem pociągu efektywną formą szkolenia w ASG WP. Myśl Wojskowa. Warszawa 1983 r.

3. Jan BOGUSZ.-Dydaktyka wojskowa. Wydanie MON, Warszawa 1983 r.

4. Dokumenty dowodzenia wojskami obrony powietrznej kraju na szczeblu operacyjno-taktycznym i taktycznym. ASG WP. Warszawa 1982 r.

5. Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. Inspektorat Szkolenia MON. Warszawa 1976 r.

6. Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK. Podręcznik. Dowództwo Wojsk OPK. Warszawa 1969 r.

7. Metodyka ćwiczeń taktycznych. Podręcznik. ASG WP. Warszawa 1981 r.

8. Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych. Podręcznik. Dowództwo Wojsk Lotniczych. Poznań 1982 r.

9. Regulamin służby sztabów związków i oddziałów wojsk OPK. DW OPK. Warszawa 1964 r.

10. Regulamin walki Wojsk Obrony Powietrznej Kraju /korpus OPK/. DW OPK. Warszawa 1982 r.

11. Regulamin walki wojsk rakietowych OPK brygada /dywizja, pułk/. DW OPK. Warszawa 1980 r.

12. Regulamin walki lotnictwa myśliwskiego OPK /pułk-załoga/. DW OPK. Warszawa 1982 r.

13. Mjr Szt.Gen. M. STRAŻYC. Ćwiczenia aplikacyjne. Podręcznik. Warszawa 1927 r.

14. Treść procesu dowodzenia oraz układy i wzory dokumentów bojowych BR OPK. Podręcznik. ASG WP. Warszawa 1979 r.

15. Treść procesu dowodzenia oraz układy i wzory dokumentów bojowych plm OPK. Podręcznik. ASG WP. Warszawa. 1979 r.

16. Treść procesu dowodzenia oraz układy i wzory dokumentów bojowych brt OPK. Podręcznik. ASG WP. Warszawa 1979 r.

17. Gen. bryg. Ryszard WILCZYŃSKI. Niektóre problemy organizacji i prowadzenia ćwiczeń taktycznych z wojskami. Zeszyty naukowe. ASG WP. Warszawa 1983 r.

18. Ppłk dr ZABŁOCKI. Organizacja działań bojowych w oddziałach wojsk OPK. Skrypt. ASG WP. Warszawa 1982 r.

19. Zagadnienia metodyki nauczania w ASG. Podręcznik. ASG WP. Warszawa 1970 r.

20. Zbiór prac Akademii 2/60. ASG WP. Warszawa 1973 r.

Załącznik 1

TABELA

porównawcza dokumentów opracowywanych do ćwiczeń wg poszczególnych podręczników i wersja proponowana przez autora dla wojsk OPK

Lp.	PODRĘCZNIKI			
	Metodyka ćwiczeń taktycznych x/ wydanie ASG - 1981 r.	Metodyka szkolenia taktycznego w Wojskach Lotniczych, wydanie DWL - 1982 r.	Metodyka szkolenia operacyjno-taktycznego wojsk OPK, wydanie DW OPK 1969 r.	Proponowana wersja przez autora
1.	Plan przygotowania ćwiczenia.	Rozkaz organizacyjna wraz z załącznikami.	Plan opracowania i organizacji ćwiczenia na mapach.	Plan przygotowania ćwiczenia.
2.	Plan przeprowadzenia ćwiczenia /graficznie i opisowo/.	Plan przeprowadzenia ćwiczenia /graficznie i opisowo/.	Zamiar ćwiczenia na mapach /część opisowa i graficzna/.	Zamiar ćwiczenia /część opisowa i graficzna/.
3.	Założenie taktyczne.	Założenie taktyczne.	Założenie z załącznikami do ćwiczenia na mapach.	Rozkaz organizacyjny.
4.	Rozkazy i zarządzenia bojowe.	Rozkazy i zarządzenia operacyjne /bojowe/.	Plan przeprowadzenia ćwiczenia na mapach z załącznikami.	Założenie z załącznikami.
5.	Plany działania wojsk i służb.	Harmonogram przeprowadzenia ćwiczenia.	Wskazówki organizacyjno-metodyczne dla aparatu rozjemczego.	Plan przeprowadzenia ćwiczenia /z załącznikami/.
6.	Plan łączności.	Plan omówienia ćwiczenia.	Rozkaz organizacyjny do ćwiczenia na mapach.	Plan pozoracji przeciwnika powietrznego.
7.	Plan regulacji ruchu.		Mapy nalotów ŚNP przeciwnika.	Plan uderzeń ŚNP.
8.	Plan pozorowania przeciwnika.			Wykaz strat i zniszczeń.
9.	Rozkaz dowódcy w sprawie zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia.			Wytyczne organizacyjno-metodyczne dla kierownictwa i rozjemców.
10.	Plan strzelań amunicją bojową /tylko w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową/.			Plan omówienia ćwiczenia.
11.	Schemat sytuacji tarczowej /tylko w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową/.			

x/ podręcznik ten nie precyzuje ściśle jakie dokumenty do danego ćwiczenia należy opracowywać mówiąc ogólnie o dokumentach opracowywanych do ćwiczeń.

Załącznik 2

ALGORYTM

opracowywania, przygotowania i przeprowadzenia ćwiczeń operacyjno-taktycznych /taktycznych/ w wojskach OPK

Ustalenie rodzajów i tematów ćwiczeń operacyjno-taktycznych na dany rok szkoleniowy.
- Wykonawca: Sztab Generalny WP
  Dowództwo wojsk OPK

↓

Ustalenie koncepcji organizacyjno-metodycznej i operacyjno-taktycznej ćwiczenia /w procesie myślowym/.
- Wykonawca: dowódca organizujący dane ćwiczenie

↓

Wyznaczenie zespołu autorskiego do opracowania danego ćwiczenia i udzielenie mu wytycznych.
- Wykonawca: dowódca organizujący ćwiczenie

↓

Opracowanie i zatwierdzenie "planu przygotowania ćwiczenia".
- Wykonawca: - szef sztabu
  - dowódca organizujący dane ćwiczenie

↓

Opracowanie dokumentacji ćwiczenia zgodnie z "planem przygotowania ćwiczenia".
- Wykonawca: zespół autorski

↓

Zatwierdzenie podstawowego dokumentu: Zamiaru ćwiczenia.
- Wykonawca: przełożony dowódcy organizującego ćwiczenie

↓

Zatwierdzenie pozostałych dokumentów ćwiczenia /podlegające zatwierdzeniu/
- Wykonawca: dowódca organizujący dane ćwiczenie

Wysłanie do podległych jednostek /oddziałów, pododdziałów/ wyciągu z rozkazu organizacyjnego do ćwiczenia /ukierunkowanie uczestników ćwiczenia na przygotowanie się do ćwiczenia/.
- Wykonawca: sztab jednostki organizującej dane ćwiczenie

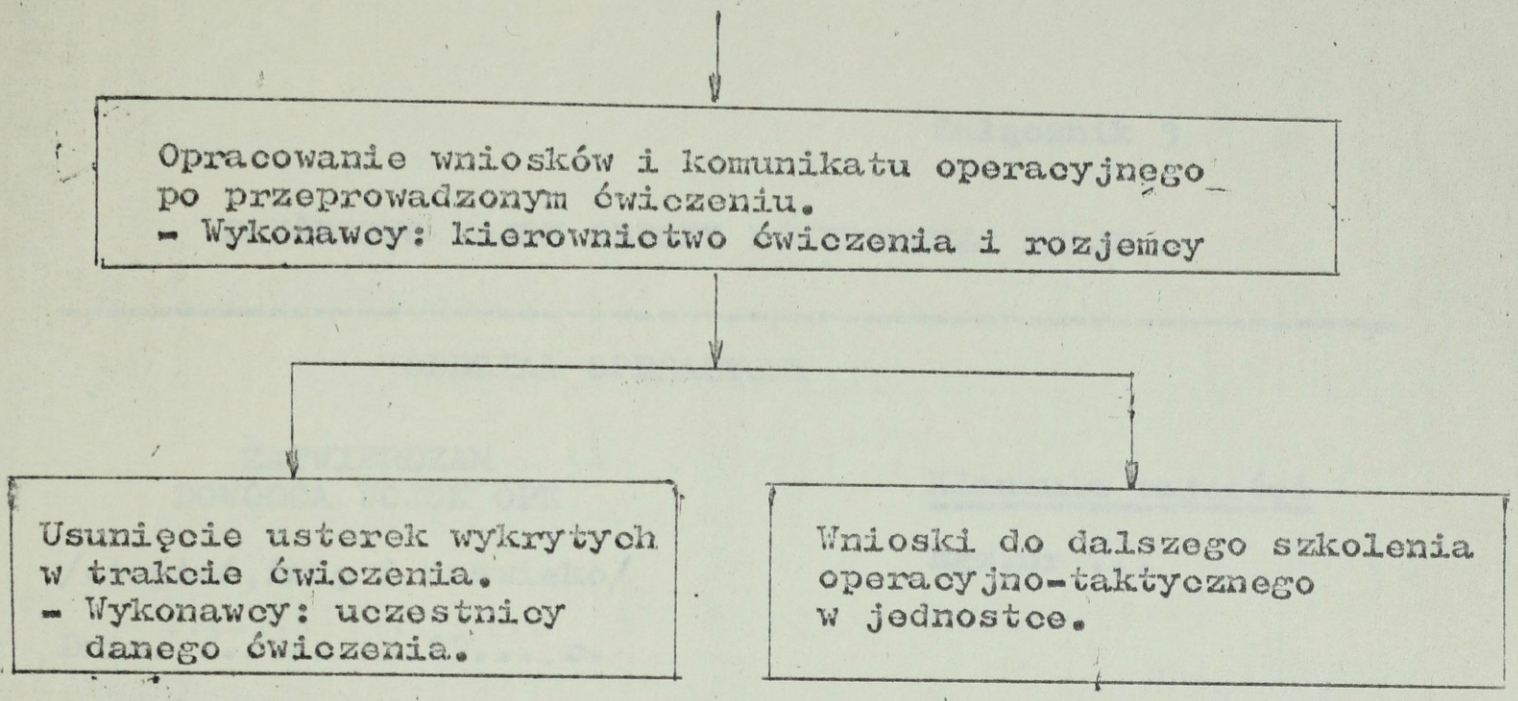
Przygotowanie do ćwiczenia: uczestników ćwiczenia /oddziały, pododdziały/, kierownictwa i rozjemców
- Wykonawcy: kierownik ćwiczenia /rozjemcy/ dowódcy oddziałów /pododdziałów/

Sprawdzenie /kontrola/ przygotowania się oddziałów i pododdziałów do ćwiczenia /uczestników ćwiczenia/.
- Wykonawca: komisja powołana przez dowódcę organizującego dane ćwiczenie

Eliminacja ewentualnych niedociągnięć w przygotowaniu się do ćwiczenia.
- Wykonawcy: uczestnicy ćwiczenia

Przeprowadzenie ćwiczenia zgodnie z opracowaną dokumentacją ćwiczenia.
- Wykonawcy: kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy

Omówienie ćwiczenia: podsumowanie przebiegu ćwiczenia, ocena ćwiczących.
Wnioski z przebiegu ćwiczenia.
- Wykonawcy: kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy

Opracowanie wniosków i komunikatu operacyjnego po przeprowadzonym ćwiczeniu.
- Wykonawcy: kierownictwo ćwiczenia i rozjemcy
Usunięcie usterek wykrytych w trakcie ćwiczenia.
- Wykonawcy: uczestnicy danego ćwiczenia.
Wnioski do dalszego szkolenia operacyjno-taktycznego w jednostce.

Załącznik 3

DOWÒDZTWO WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

ODDZIAŁ OPERACYJNY

ZATWIERDZAM
DOWÒDCA WOJSK OPK

/stopień,imię i nazwisko/

Dnia.....19... r.

Klauzula tajności

Egz.nr ...

PLAN

PRZYGOTOWANIA ĆWICZENIA Z WOJSKAMI ... KORPUSU OPK

TEMAT: .....
.....

/Miejscowość/ /Miesiąc/ /Rok/

/treść/

I TEMAT: .....

.....

II CELE SZKOLENIOWE:

.....

.....

III ZAGADNIENIA SZKOLENIOWE:

.....

.....

IV SKŁAD ZESPOŁU AUTORSKIEGO:

.....

.....

V SKŁAD KIEROWNICTWA ĆWICZENIA

.....

.....

VI MATERIAŁOWO-TECHNICZNE ZABEZPIECZENIE ĆWICZENIA:

.....

.....

VII PRZEDSIĘWZIĘCIA ORGANIZACYJNE I TERMINY ICH WYKONANIA:

.....

.....

SZEF SZTABU WOPK

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 4

DOWÓDZTWO WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

ODDZIAŁ OPERACYJNY

ZATWIERDZAM
SZEF SZTABU GENERALNEGO WP

/stopień,imię i nazwisko/

Dnia.....19...r.

Klauzula tajności
Egz.nr...

ZAMIAR

ĆWICZENIA Z WOJSKAMI ... KORPUSU OPK

TEMAT: .....
.....

Mapa: skala

godło

.....
.....

/Miejscowość/ /Miesiąc/ /Rok/

/treść/.

I CZĘŚĆ ORGANIZACYJNO-METODYCZNA

1. Temat: .....

2. Cele szkoleniowe: .....

3. Zagadnienia szkoleniowe: .....

4. Rodzaj i forma ćwiczenia: .....

5. Czas trwania ćwiczenia: .....

6. Skład wojsk biorących udział w ćwiczeniu: .....

7. Rozmach ćwiczenia: .....

8. Przebieg ćwiczenia.....

a/ ZACHODNI

b/ WSCHODNI

9. Organizacja pozoracji.....

10. Limity.....

11. Organizacja dowodzenia i łączności.....

II CZĘŚĆ OPERACYJNO-TAKTYCZNA

1. Warunki prowadzenia ćwiczenia.....

2. Zamiar stron.....

A/ ZACHODNI

B/ WSCHODNI

Zał.: Zamiar operacyjno-taktyczny /mapa .../.

SZEF SZTABU
WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

/stopień, imię i nazwisko/

DOWÓDCA
WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

/stopień, imię i nazwisko/

ZATWIERDZAM
(stanowisko)
.....
(stopień, imię i nazwisko)

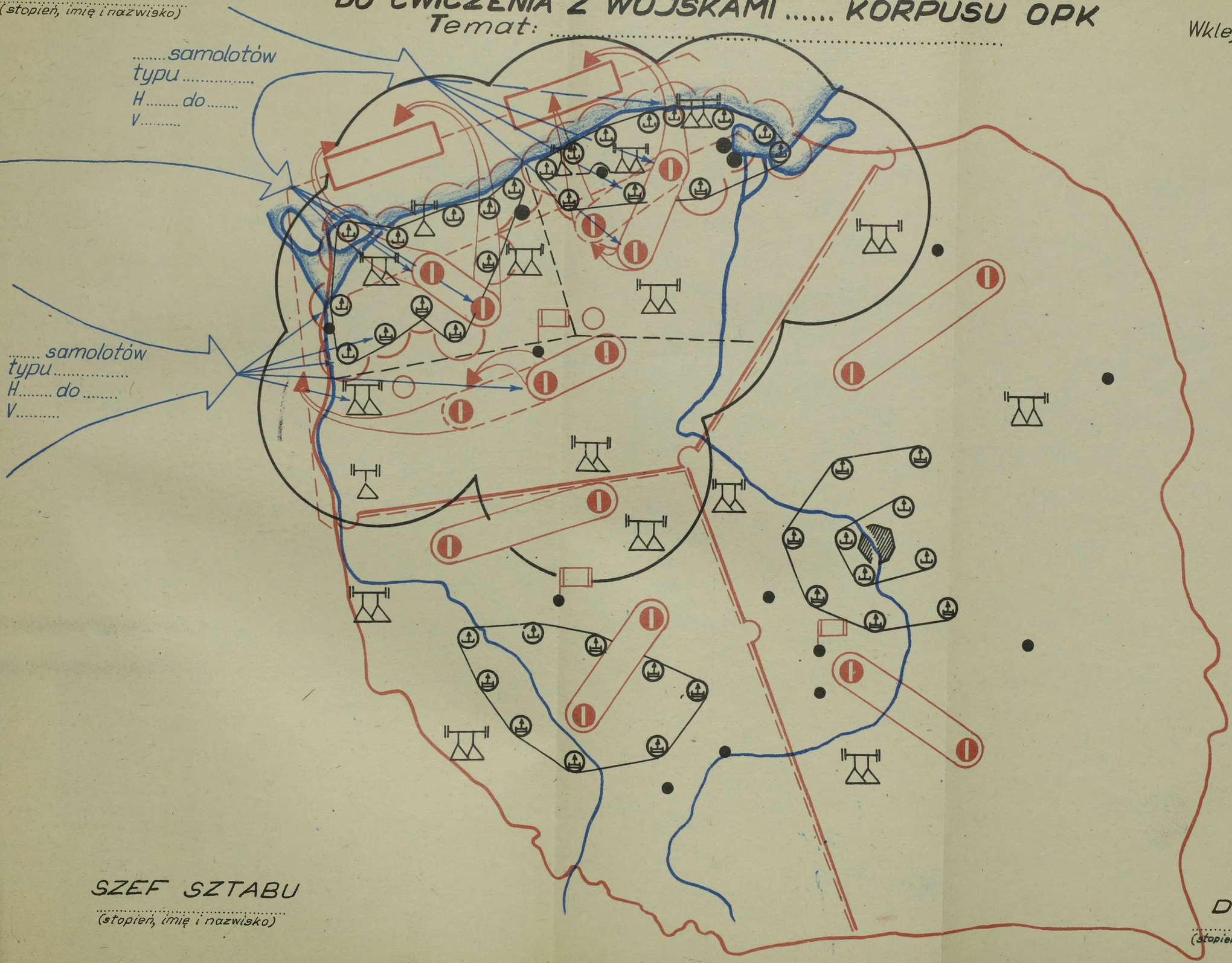
ZAMIAR OPERACYJNO - TAKTYCZNY DO ĆWICZENIA Z WOJSKAMI ..... KORPUSU OPK

Temat: .....

POUFNE
Egz. Nr .....

Wklejka 1 do poz. pf.: 1169/WW
Załącznik nr 5

BIBLIOTEKA ... Nr ewid. (IH) 1 ...

SZEF SZTABU
.....
(stopień, imię i nazwisko)

DOWÓDCA
.....
(stopień, imię i nazwisko)

Załącznik 6

DOWÓDZTWO WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

ODDZIAŁ OPERACYJNY

Klauzula tajności

Egz.nr ...

ZAŁOŻENIE

do ćwiczenia z wojskami .....korpusu OPK

Temat: .....

.....

Mapa: /skala/

/godło/

/Miejscowość/ /Miesiąc/ /Rok/

/treść/

I

1. .....

2. ...../treść rozdziału/.....

.....

II

1. .....

2. ...../treść rozdziału/.....

.....

III

1. .....

2. ...../treść rozdziału/.....

.....

IV

1. .....

2. ...../treść rozdziału/.....

.....

V

1. .....

2. ...../treść rozdziału/.....

.....

KIEROWNIK ĆWICZENIA

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 7

ZATWIERDZAM
DOWÓDCA WOJSK OBRONY POWIETRZNEJ
KRAJU

/stopień, imię i nazwisko/

Dnia.....19.....r.

Klauzula tajności

Egz.nr...

PLAN

przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami ... korpusu OPK

Temat: ...../ćwiczenia/.....

Cele szkoleniowe: ...../ćwiczenia/.....

Etap I Temat: ...../etapu/.....

Zagadnienia szkoleniowe: /etapu/.....

Czas		Działania nieprzyjaciela /pozoracja/	Czynności kierownictwa ćwiczenia	Czynności ćwiczących	Uwagi
astronomiczny	operacyjny				

Etap: .... Temat ...../etapu/ .....

Zagadnienia szkoleniowe ..... /etapu/.....

KIEROWNIK ĆWICZENIA

/stopień, imię i nazwisko/

ZATWIERDZAM
(stanowisko)

.....
(stopień, imię i nazwisko)

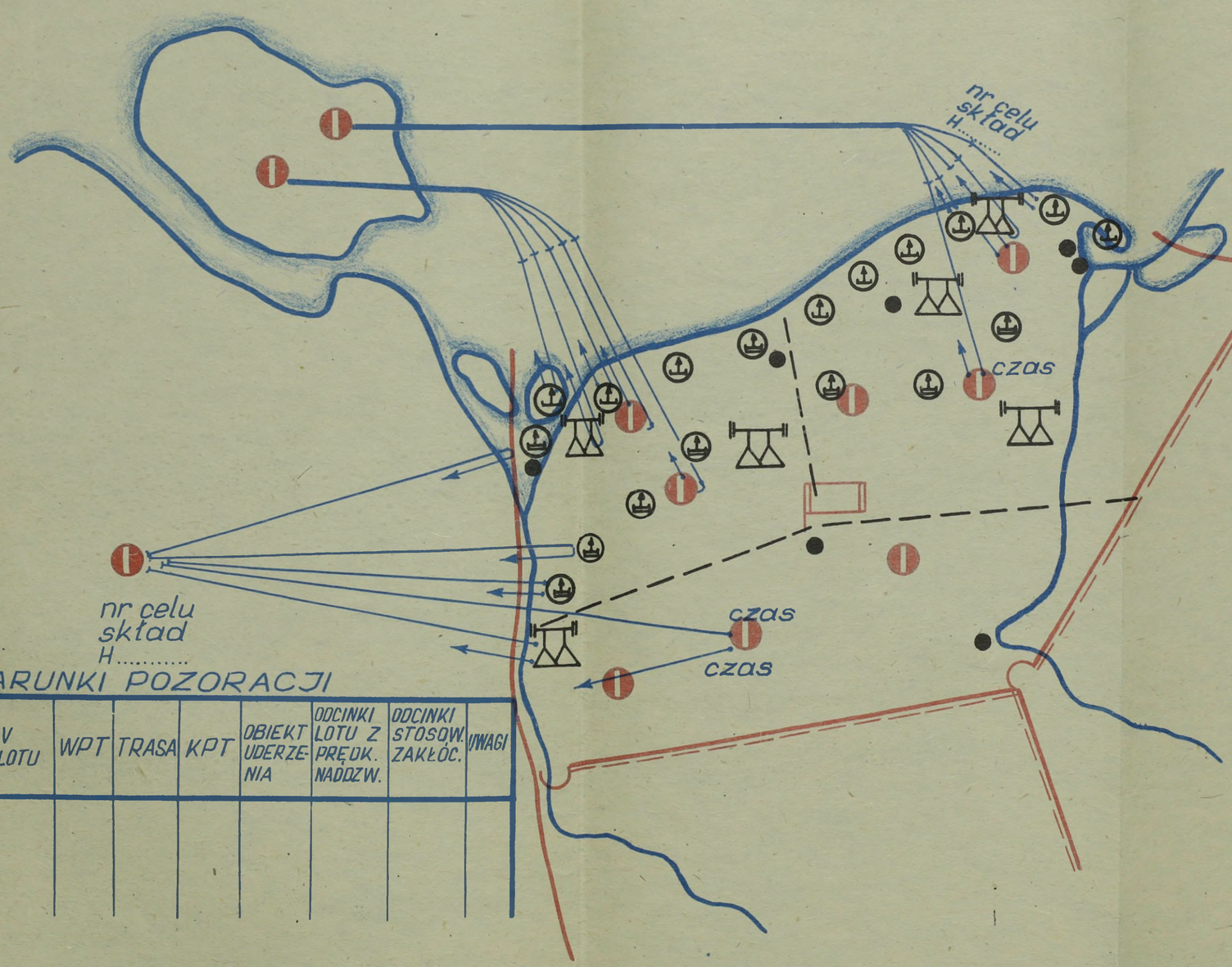
PLAN POZORACJI PRZECIWNIKA POWIETRZNEGO DO ĆWICZENIA Z WOJSKAMI .....KORPUSU OPK

POUFNE
Egz. Nr .....

Wklejka 2 do poz. pf. 1169/WW

Załącznik nr 9

BIBLIOTEKA NAUKOWA WP
Nr ewid. [redacted]
(XII)
1
Dział Zbiorów Specjalnych

WARUNKI POZORACJI

NR TRASY	NR I TYP SAMOLOTU	H LOTU	V LOTU	WPT	TRASA	KPT	OBIEKT UDERZE-NIA	ODCINKI LOTU Z PRĘDK. NADDZW.	ODCINKI STOSOW. ZAKŁÓC.	UWAGI

SZEF SZTABU

.....
(stopień, imię i nazwisko)

DOWÓDCA

.....
(stopień, imię i nazwisko)

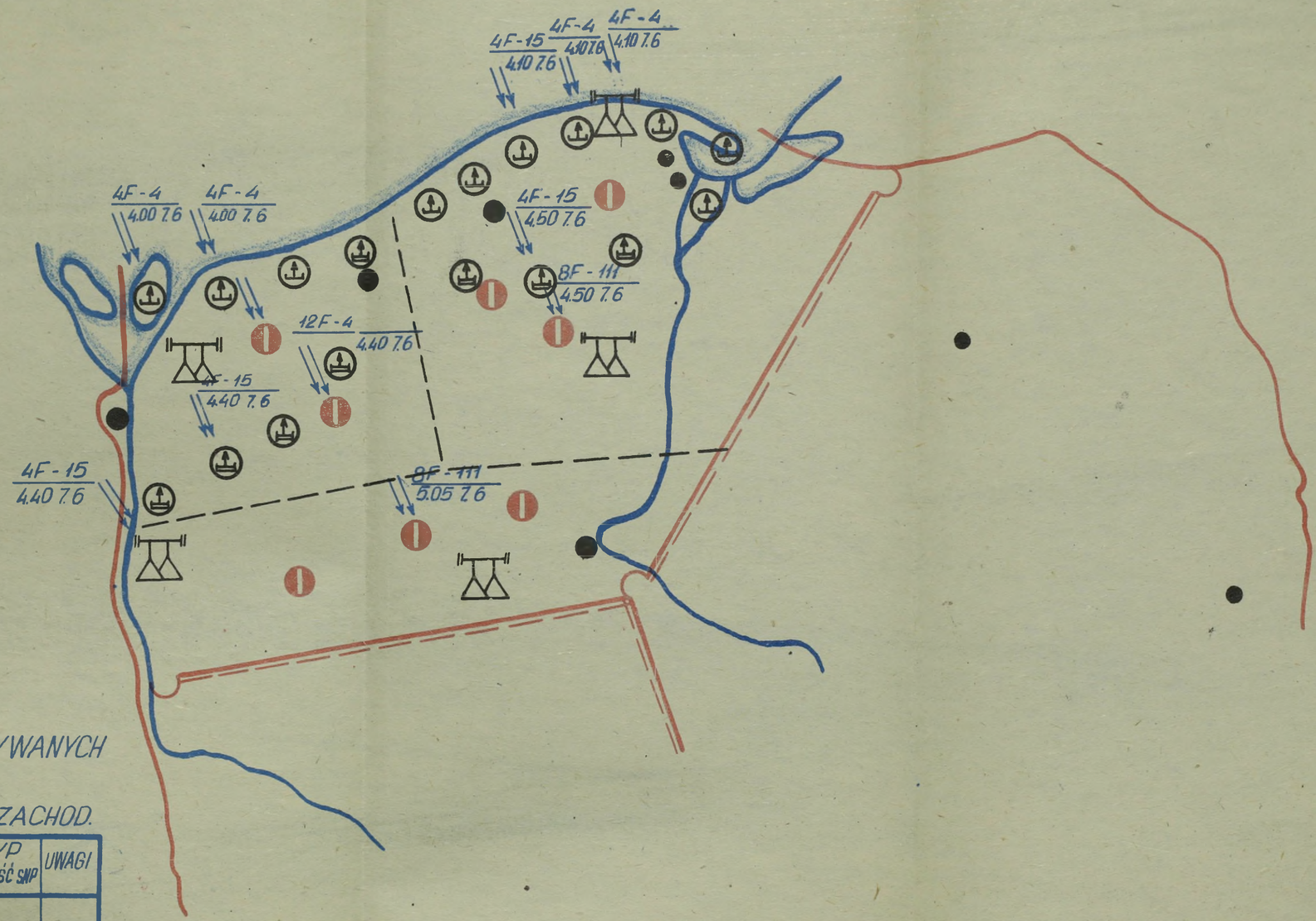
PLAN UDERZEŃ SNP W ĆWICZENIU Z WOJSKAMI ..... KORPUSU OPK

POUFNE
Egz. Nr .....

Wklejka 3 do poz. pf. 1169/WW

Załącznik nr 10

BIBLIOTEKA NAUKOWA AON
Dział Zbiorów Specjalnych

HARMONOGRAM WYKONYWANYCH UDERZEŃ

A. Z KIERUNKU PÓŁNOCNO - ZACHOD.

L.p.	OBIEKT UDERZENIA	GODZ. DATA	TYP ILOŚĆ SNP	UWAGI

B. Z KIERUNKU ZACHODNIEGO

L.p.	OBIEKT UDERZENIA	GODZ. DATA	TYP ILOŚĆ SNP	UWAGI

KIEROWNIK ĆWICZENIA
.....
(stopień, imię i nazwisko)

ZATWIERDZAM
DOWÓDCA WOJSK OPK

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 8

Klauzula tajności

Egz.nr...

PLAN

przeprowadzenia ćwiczenia z wojskami ... korpusu OPK

Temat: .....

Cele szkoleniowe: .....

ETAP I. - czas astronomiczny /od godz. do godz. dnia/
- czas operacyjny /od godz. do godz. dnia/

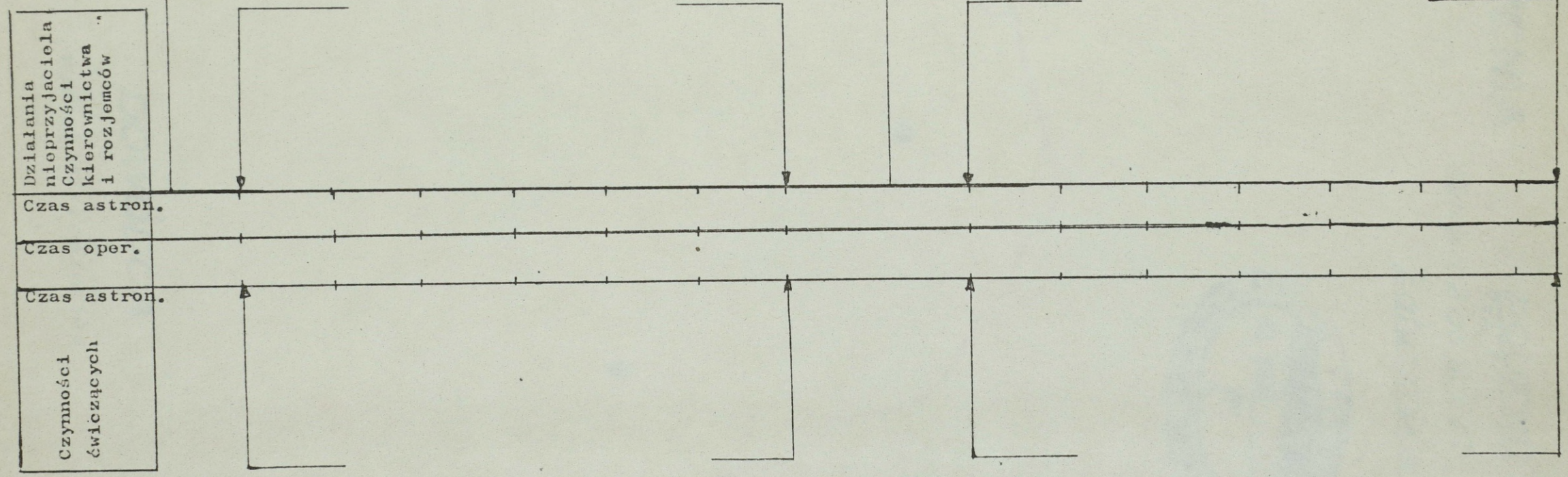
Temat: .....

Zagadnienia: .....

ETAP ... - czas astronomiczny /od godz. do godz. dnia/
- czas operacyjny /od godz. do godz. dnia/

Temat: .....

Zagadnienia: .....

KIEROWNIK ĆWICZENIA

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 11

Klauzula tajności

Egz.nr...

WYKAZ STRAT I ZNISZCZEŃ

Lp.	Czas astronomiczny	Czas operacyjny	Straty w wojskach przeciwnika	Straty w wojskach własnych	Uwagi
...	...	...	.....	.....	...

KIEROWNIK ĆWICZENIA

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 12

... KORPUS OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

WYDZIAŁ OPERACYJNY

Klauzula tajności

DOWÓDCA
... KORPUSU OPK

Egz.nr...

/stopień, imię i nazwisko/

Dnia.....19....r.

ZAMIAR

ĆWICZENIA GRUPOWEGO DLA SZTABU ... KORPUSU OPK

TEMAT: .....
.....

Mapa: /skala/
/godło/
.....

/Miejscowość/ /Miesiąc/ /Rok/

I CZĘŚĆ ORGANIZACYJNO-METODYCZNA

1. Temat:

2. Cele szkoleniowe

3. Struktura ćwiczenia

Nr zajęcia	Temat zajęcia /zagadnienia szkoleniowe/	Liczba godz.	Prowadzący /miejsce/	Uwagi

4. Wskazówki organizacyjno-metodyczne /dotyczące rozpoczęcia, prowadzenia i zakończenia ćwiczenia jako całości/.

5. Literatura /ujmująca teoretyczną stronę danego ćwiczenia/.

II CZĘŚĆ OPERACYJNO-TAKTYCZNA

1. Warunki prowadzenia ćwiczenia /rozpoczęcia/.

2. Zamiar stron /przebieg działania stron/.

A. ZACHODNI

B. WSCHODNI

Zał. Zamiar operacyjno-taktyczny /mapa/.

AUTOR ĆWICZENIA
/stanowisko/

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 13

ZAJĘCIE NR ...

I Temat: .....

II Cele szkoleniowe: .....

III Zagadnienia szkoleniowe i podział czasu: .....

IV Wskazówki organizacyjno-metodyczne:

a/ przygotowanie zajęcia

b/ przeprowadzenie zajęcia

V Przebieg zajęcia:

1. Wstęp: .....

2. Zagadnienia szkoleniowe /treść/.....

.....

3. Proponowane rozwiązanie .....

.....

4. Podsumowanie zajęcia

- omówienie przebiegu zajęcia

- udzielenie wytycznych do kolejnego zajęcia.

AUTOR ZAJĘCIA
/stanowisko/

/stopień, imię i nazwisko/

Załącznik 14

... KORPUS OBRONY POWIETRZNEJ KRAJU

WYDZIAŁ OPERACYJNY

Klauzula tajności

Egz. nr ...

/autor/

ĆWICZENIE DOWÓDCZO-SZTABOWE DLA ...

.....

TEMAT: .....

.....

/Miejscowość/ /Miesiąc/ /Rok/

Wydrukowano w 5 egz.

Egz.nr 1 - 5 Bibl.Nak.DZS
Wyk.ppłk. Michalak
Druk: W.R. dnia 27.06.84r.
Druk: ASG WP nr. pf-1169/WW

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 12235
Akademii Obrony Narodowej

BIBLIOTEKA NAUKOWA
Nr ewid. 4104
(III)
Oddz. Chlorów Specjalnych